

Et steg i riktig retning?
Erfaringer fra VRI-programmet i
hovedstadsregionen

Benedicte Søgne Bendiksen

Masteroppgave i samfunnsgeografi, sgo4090

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2013

© Benedicte Søgner Bendiksen

2013

Et steg i riktig retning? Erfaringer fra VRI-programmet i hovedstadsregionen

Benedicte Søgner Bendiksen

<https://www.duo.uio.no/>

Trykk: Oslo Kopisten

Forord.

Masteroppgaven er i havn og en epoke i livet er over. Arbeidet med oppgaven har vært et privilegium, men også et verk jeg nå gledelig gir fra meg. Det har mer enn noe annet vært en personlig og skolestisk øvelse, men forhåpentligvis inneholder den også spor av fornuftige formuleringer.

Det er mange som har hjulpet meg på veien og som fortjener en takk. Takk til Bjørnar Sæther, min veileder, for all den tid du har brukt på å løse meg gjennom masteren. Takk for oppmuntrende ord, gode tilbakemeldinger og innspill, lynkjapp respons på email og en genuin tro på at dette skulle gå bra.

Takk til mine informanter som velvillige stilte opp til intervju!

Takk til Miriam S. Haugsbø, pappa, og storebror Stephan Bendiksen for korrekturlesning. Det har vært gull verdt når jeg ved innspurten så meg blind på egne ord!

Takk til mine medstudenter, jeg er så glad for at det er nettopp dere jeg har tilbrakt disse to årene sammen med. Dere har vært uvurderlige. En spesiell takk til Ane og Line – og gratulerer til dere også!

Sist, men ikke minst, de viktigste personene i mitt liv. Takk til Ole Jørgen som har vært en støttende kjæreste og samboer gjennom ikke bare masteren, men hele min utdanning. Takk for at du har hentet i barnehagen, laget middager og sunget nattasanger for at jeg skulle få tilbringe noen timer ekstra på lesesalen. Takk til Levi for at du fra første stund har hatt et stort sovehjerte! Takk for at du har vært et herlig avbrekk fra overveldende mengder pensum og for at du fremfor alt har gjort meg til en mer strukturert person. Jeg er glad i dere.

Takk for meg.

Blindern, 21.05.2013

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING.....	7
1.1 BAKGRUNN.....	7
1.2 PROBLEMSTILLING OG FORMÅL	8
1.3 KONTEKST OG RELEVANS	8
1.4 AVGRENSING.....	10
1.5 OPPGAVENS VIDERE STRUKTUR	11
2. INNOVASJON OG SAMHANDLING.....	12
2.1 INNLEDNING	12
2.2 SCHUMPETER OG INNOVASJONENS GRUNNPRINSIPPER.....	12
2.2.1 Innovasjon.....	12
2.3 SYSTEMTILNÆRMING TIL INNOVASJON.....	13
2.3.1 Regionale innovasjonssystem.....	16
2.3.2 Regionale innovasjonssystem – viktigheten av et kritisk blikk.....	19
2.3.3 Norsk innovasjonspolitik og virkemiddelapparat	21
2.4 BYER SOM SENTRA FOR INNOVASJON.....	25
2.4.1 Den fragmenterte storbyen Oslo.....	27
2.5 HANDLINGSKOMPETANSE	30
2.6 ANALYTISK ANVENDBARHET	33
2.6.1 Systemtilnærmingen.....	34
2.6.2 Byer som innovasjonssenter.....	34
2.6.3 Innovasjonspolitik og virkemiddelbruk.....	35
2.6.4 Aksjonsforskning.....	35
3. METODE.....	37
3.1 INNLEDNING	37
3.2. FORSKNINGSDESIGN	37
3.3 CASE, INTERVJU OG UTVALG.....	39
3.3.1 Datainnsamling: gjennomføring og analyse	41
3.4 FORSKNING OG ETIKK - REFLEKSJONER OMKRING FELTARBEID	44
3.5 Troverdighet og overførbarhet	46
3.6. Forskningsetikk.....	48
3.7 OPPSUMMERING.....	49
4. VIRKEMIDDELET VRI	51
4.1 DET NORSKE VIRKEMIDDELAPPARATET.....	51

4.2 VRI	52
4.2.1 VRI Oslo-Akershus.....	54
4.3 FINANSIERING	56
4.4 SAMHANDLING I HOVEDSTADSREGIONEN	57
5. ANALYSE OG DISKUSJON	58
5.1 INNLEDNING	58
5.2 SAMHANDLING I OSLO-AKERSHUS	59
5.3 OSLO SOM FORSKNINGS- OG INNOVASJONSHOVEDSTAD: VIRKEMIDDELBRUK	63
5.4 VIRKEMIDDELAPPARATETS EGENINTERESSE - DEPARTEMENTENES ROLLE	70
5.5 HVOR ER HANDLINGSKOMPETANSEN?	74
5.6 DØDENS DAL.....	79
5.7 VRI ER BEDRE ENN INGEN VRI – EN OPPLEVD MISLYKKETHET?	80
6. KONKLUSJON	85
6.1 TEORETISK OVERFØRBARHET – HVA TILFØRER STUDIEN?	90
7. ANBEFALT VIDERE STUDIER.....	92
8. LITTERATUR.....	93
9. VEDLEGG	99
VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE.....	99
VEDLEGG 2: INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTER	102
VEDLEGG 3: INFORMERT SAMTYKKE.	103
VEDLEGG 4: INFORMANTLISTE.....	104

Figurliste:

2.1 Regionalt innovasjonssystem.....	17
3.1 Retroduksjon.....	38
4.1 VRI.....	52
4.2 VRI 2 Oslo-Akershus, aktøroversikt.....	54

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Denne oppgaven søker å avdekke erfaringer med Forskningsrådets VRI-program i hovedstadsregionen Oslo-Akershus. VRI er en forkortelse for ”Virkemiddel for Regional FoU og Innovasjon” og har som mål å fremme læring, innovasjon og økt samhandling mellom næringslivet, kunnskapsinstitusjoner og lokale myndigheter i regionene. VRI ble opprettet i 2007 og er et tiårig prosjekt som er forventet å vare til 2017. VRI vokste frem etter behov for en ny regional satsing og er en sammenslåing av tre tidligere programmer; Næringsrettet høyskolesatsing (NHS), Kompetansemekling (KM) og Verdiskaping 2010 (VS 2010). Hovedtanken bak VRI er at arbeidet skal forankres i et regionalt partnerskap hvor regionene selv bidrar med halvparten av den finansielle innsatsen (Johnsen 2011). VRI har prosjekter i hvert av landets 19 fylker og tiltakene som iverksettes bestemmes ut fra regionenes særegenheter, næringslivsgrunnlag, kunnskapsmiljøer og forutsetninger. VRI-programmet er et få program som tar sikte på å implementere en bred innovasjonspolitik på regionalt nivå, og er derfor et unikt program i internasjonal kontekst, ifølge Asheim et al (2012).

Virkemidler som skal stimulere til økt innovasjon i bedrifter og til økt samhandling mellom næringslivet og FoU blir stadig mer sentrale i den norske (og internasjonale) innovasjonspolitikken. *Triple helix modellen*, som fronter samhandling mellom kunnskapsinstitusjoner, næringslivet og myndigheter, har lang tradisjon og rotfeste i de nordiske landene. Den norske innovasjonspolitikken, inkludert VRI-programmet, er i stor grad bygget på denne modellen, samt systemperspektivet (Isaksen 2010).

Oslo-Akershus rommer hovedstaden og skal ifølge teori på storbyer i kunnskapsøkonomien fungere som et innovasjonssenter. Denne antagelsen tar utgangspunktet i at det som oftest er de største byene som har det største næringslivet og flest FoU institusjoner i et land. Oslo-Akershus har et godt utgangspunkt, men som det vil bli drøftet senere i oppgaven er det utfordringer knyttet til å realisere potensialet til regionen. VRI karakteriseres som et ”eksperimentelt program for regional økonomisk utvikling” og jeg vil derfor problematisere forholdet mellom tenkt eksperimentering og opplevd grad av eksperimentering hos mine informanter.

1.2 Problemstilling og formål

Med dette som bakteppe for oppgaven, ønsker jeg å sette fokus på hvordan aktørene innenfor VRI Oslo-Akershus anser programmet som hensiktsmessig i hovedstaden og hvordan programmet svarer til forventningene.

Problemstillingen er som følger:

”Hvordan er VRI-programmet egnet som tilrettelegger for økt samhandling og innovasjon i hovedstadsregionen Oslo-Akershus?”

U2: hvordan er forholdet mellom de regionale aktørene og Forskningsrådet?

U2: hvordan oppleves samhandlingskulturen i Oslo?

U3: hvordan oppleves VRI som et eksperimentelt program?

Underproblemstillingene skal bidra til å besvare hovedproblemstillingen, noe jeg mener spørsmålene danner et godt grunnlag for. Disse vil bli besvart først i konklusjonen for deretter å gi en oppsummerende besvarelse på forskningsspørsmålet.

1.3 Kontekst og relevans

Oppgavens tema oppleves som relevant fordi den berører det nyeste innovasjonsprogrammet til Forskningsrådet, regjeringens øverste forskningspolitiske aktør. Innovasjonspolitik i norsk sammenheng er et relativt ferskt fenomen, samtidig som VRI representerer en ”ny” type innovasjonspolitik hvor regionene i enda større grad er forankret i arbeidet, både som finansiør og som utviklingsaktør. Det er derfor nyttig å undersøke det regionale nivået nærmere. Det har tidligere blitt gjort en rekke studier og evalueringer av andre VRI-regioner, men få som drøfter erfaringer fra Oslo-Akershus. I tillegg er det meste av forskning på innovasjon og samhandling hentet fra utlandet og det er derfor nyttig å dra erfaringer fra norsk kontekst. Fagerberg (2009) hevder innovasjon er en verdi i seg selv og derfor bør også myndighetene vise interesse for temaet. Innovasjon kan sidestilles med kreativitet og skaperevne, egenskaper som i seg selv er verdt å etterstrebe. På den andre siden kan også innovasjon betraktes som et virkemiddel (og dermed ikke bare et mål) for å løse utfordringer som samfunnet står overfor, ikke utelukkende i næringslivet, men også i andre deler av samfunnet som for eksempel klimakrisen, eldrebølgen, energi- og matbehov, velferdsstaten osv. Til sist mener Fagerberg at innovasjon kan betraktes som verdifullt fordi det også knyttes

til økonomisk vekst, fremgang og økt konkurranseevne. Det er sistnevnte som for øvrig er den viktigste grunnen til økt fokus på innovasjon i Norge de senere årene. OECD (2008) hevder at innovasjon med stor sannsynlighet er den viktigste måten å øke produktivitetsnivået på lang sikt. Norge har et av verdens høyeste produktivitetsnivåer, men på den andre siden et synkende innovasjonsnivå.

Oppgaven tematiserer økt kunnskap og innovasjon som nøkkelen til videre økonomisk vekst i et høykostland som Norge. Lundvall (1996) hevder kunnskapsøkonomien, som de fleste vestlige land nå befinner seg innenfor, legger nye rammer for hvordan vi organiserer vår økonomi. Kunnskapsøkonomien signaliserer raske endringer og hyppige utskiftninger. Det er et land, et firma eller regions evne til å *lære* som avgjør suksessraten i den nye økonomien ifølge Lundvall. Fagerberg et al (2009) understreker at i tillegg til læringsdimensjonen er det også avgjørende hvordan man evner å *anvende* den kunnskapen man tilegner seg, enten som enkeltperson eller som bedrift. Norge og andre vestlige land kan i liten grad konkurrere internasjonalt basert på pris og ifølge Florida (1995) er det kunnskap og intellektuelt arbeid som nå regnes som de mest fundamentale kildene til verdi og profitt. Det er kompetanse og kvalitet som er våre relative fortrinn, og det er derfor avgjørende for fremtidig økonomisk vekst og konkurranseevne at vi har en velfungerende og stimulerende nærings- og innovasjonspolitik. Læring, samhandling, samlokalisering og andre begrep som er hentet fra innovasjonsstudier sammenfatter det som refereres til som *endogen vekstteori*. Det er ikke bare de ytre faktorene og prosessene som avgjør en bedrift eller regions økonomiske skjebne, men mest av alt de indre mekanismer og hvor godt det er tilrettelagt for å øke innovasjonskapasiteten (Reve 2006).

Oljen har bidratt med sitt, men Reve og Sasson (2012) hevder det er nødvendig å se til andre næringer for å ikke bli fastlåste i en oljebasert økonomi. Det er i de nye kunnskapsnæringene hvor fremtidsmulighetene ligger, så fremt man lykkes i å kommersialisere forskningsresultater. Fortsatt er våre mest gunstige satsingsområder knyttet til vann og hav, nærmere bestemt til næringene olje og gass, maritim sektor og sjømat. VRI-programmet har i stor grad møtt disse anbefalingene, noe som reflekteres i Oslo-Akershus ved satsinger innenfor fornybar energi, marin biologi og medisinsk teknologi og e-helse.

Det regionale nivået er fortsatt viktig for økonomisk aktivitet. I takt med (og til tross for) globaliseringen, hvor nasjonalstaten tilsynelatende spiller en mindre rolle enn før, har regioner fått et oppsving som arena for økonomisk aktivitet. Dette definerer Coe et al (2004) som *paradokset* ved globalisering. Florida (1995) beskrev hvordan regioner har blitt sentrum for kunnskapsproduksjon og læring og hvordan de utvikler seg til å bli det han definerer som

lærende regioner. Han mener også at geografi, til tross for prediksjoner om dens forsvinnende betydning som følge av globalisering, nå viser seg å være desto mer betydningsfullt med regioner som viktige områder for økonomisk og teknologisk aktivitet globalt. Regioner er ikke passive mottakere av globale krefter, tvert i mot er det globale krefter som formes av lokale strukturer og handlinger (Fricke og Totterdill 2004). Fokus på regioner som aktører i økonomiske prosesser ble forsterket ved de mange klyngestudiene på 90-tallet, hovedsakelig ledet an av Porter (1990;1998) og hans mye omtalte klyngedefinisjon. Regioner som Silicon Valley og Third Italy har fått mye oppmerksomhet og kan sies å stå for noen av de beste eksemplene på hvordan en region kan utnytte sine fordeler og vokse frem som en sterk aktør. Den norske innovasjonspolitikken er i stor grad inspirert av denne tankegangen og dermed også preget av økt regionalisering og klyngefokus. Det er likevel langt fra Silicon Valley til Oslo-Akershus, både geografisk, tematisk og historisk, og Porters overdrevne fokus på klynger og deres universelle overførbarhet har høstet mye kritikk (Asheim, Cooke og Martin 2006). Det er likevel et poeng for å understreke viktigheten av regioner og tilrettelegging av deres fulle utnyttelse i kunnskapsøkonomien der alle er konkurrenter. Man konkurrerer internasjonalt, i forhold til å tiltrekke seg den mest kompetente humankapitalen og mest mulig ressurser.

VRI-programmet er en liten brikke i det store spillet, og prøver etter beste evne å gripe om de mest anerkjente teoriene på innovasjon og samhandling, samtidig som det hele skal være regionalt forankret. Denne oppgaven er både tids- og ressursmessig begrenset. Det er likevel interessant å få et lite innblikk i hvordan det som regnes som det nyeste og mest konkrete innovasjonspolitiske virkemiddelet per i dag (Spilling 2010) utspiller seg i hovedstadsregionen og hvorvidt de regionale aktørene anser det som et reelt bidrag. Dette er spesielt interessant fordi tidligere studier har hatt et ensidig fokus på hvordan bedriftene og FoU-aktørene vurderer programmet, og ikke så mye oppmerksomhet rettet mot de regionale aktørene som bidrar i implementeringsprosessen.

1.4 Avgrensning

Problemstillingen begrenser oppgaven geografisk til Oslo-Akershus. VRI er et nasjonalt program, med prosjekter i alle landets fylker og Oslo-Akershus skiller seg ut fordi den omfatter hovedstaden og det er derfor en svært interessant region å studere nærmere. Videre kan man skille mellom tre VRI perioder, hvor den første varte fra 2007-2011, andre periode fra 2011-2013 (nåværende periode) og tredje periode fra 2014-2017. Jeg har valgt å ikke ha et bevisst skille mellom første og andre periode, men har intervjuet personer som først og fremst har

kjennskap til og som har jobbet aktivt med programmet. De fleste av mine informanter var involvert i VRI 1 og VRI 2, mens noen få bare har vært involvert i VRI 1. Jeg mener periodene ikke ekskluderer hverandre, erfaringer fra begge periodene vil være like nyttige og bidrar til å besvare forskningsspørsmålet. Jeg har i oppgaven heller ikke skilt mellom samhandlingsprosjektet og forskningsprosjektet, dette fordi jeg er ute etter et helhetsinntrykk av programmet i Oslo-Akershus. Å opprette et skille mellom de to har jeg ikke sett på som viktig for studien eller for å kunne svare på problemstillingen.

1.5 Oppgavens videre struktur

I innledningskapittelet har jeg forsøkt å legge rammen for oppgaven og å presentere hvorfor jeg mener det er interessant og relevant å studere VRI Oslo-Akershus.

Kapittel 2 omfatter det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Her presenteres de fire hovedteoriene mine: systemtilnærmingen, byer som sentra for innovasjon, virkemiddelapparatet og aksjonsforskning. Jeg viser til hvordan disse er relevante for studien, samt hvordan de kan bidra til å besvare forskningsspørsmålet. Kapittel 3 tar for seg det metodiske rammeverket for oppgaven, med en presentasjon av metodevalgene jeg har tatt både før, underveis og etter feltarbeid. Jeg forklarer hvordan jeg har samlet inn data og hvordan jeg skal bruke det i analysen. Forskningsetiske problemstillinger blir drøftet, samt at jeg gir en presentasjon av egne etiske vurderinger underveis i arbeidet. Kapittel 4 gir en presentasjon av det norske virkemiddelapparatet og dets oppbygging. VRI og VRI Oslo-Akershus blir presentert. Dette er ment som en del av det empiriske rammeverket og en innledning til analysekapittelet og skal bidra til å kontekstualisere analysen, samt gi en historisk kontekst. Kapittel 5 omfatter analyse og drøfting av empiri. Her presenteres datagrunnlaget tematisk i henhold til det teoretiske fundamentet for oppgaven. I kapittel 6 presenterer jeg konklusjonen og svarer på problemstillingen og dens underproblemstillinger, teoretisk overførbarhet, samt at jeg skisserer forslag til videre studier basert på oppgavens funn.

2. Innovasjon og samhandling

2.1 Innledning

Dette kapitlet drøfter det teoretiske rammeverket for oppgaven. Det er delt inn i 8 deler, hvor del 2.2 og 2.2.1 tar for seg Schumpeter og hans definisjon av innovasjon, del 2.3 omhandler systemtilnærmingen for innovasjon, 2.3.1 det regionale innovasjonssystemet, del 2.3.2 diskuterer kritikk mot regionale innovasjonssystemer og 2.3.3 den norske innovasjonspolitikken og virkemiddelapparatet. Delkapittel 2.4 drøfter storbyen som innovasjonssenter og del 2.4.1 Oslo som fragmentert storby. Del 2.5 drøfter aksjonsforskningselementet og del 2.6 avslutter med en drøfting av hvordan det teoretiske rammeverket er analytisk anvendbart.

2.2 Schumpeter og innovasjonens grunnprinsipper

Joseph Schumpeters (1934/83) bidrag til forståelsen av innovasjon har hatt stor betydning for hvordan vi i dag jobber med og forstår innovasjonsprosesser (Fagerberg 2003). Hans tilnærming til økonomisk utvikling skilte seg fra nyklassisk økonomisk teori som tok utgangspunkt i markedets likevektspunkt med tilbud og etterspørsel i balanse. Schumpeter argumenterte for at ettersom verden er kompleks, sammensatt og i stadig endring, kan ikke økonomien betraktes som en separat og isolert del. Ikke-markedsrelaterte mekanismer har stor innflytelse på det økonomiske systemet og de kan i mange tilfeller forårsake krise i like stor grad som et dysfunksjonelt forhold mellom tilbud og etterspørsel. Ifølge Schumpeter kan økonomien karakteriseres som "boom and bust" hvor innovasjoner skjer når økonomien er ute av "takt". Når økonomien går dårlig er det større incentiver for innovasjoner. Schumpeter definerte innovasjon på denne måten: "*a new combination of existing sources of knowledge and resources*" (Fagerberg et al 2009). Det var også Schumpeter som først anså *kunnskap* som en viktig del av økonomien (Cooke og Leydersdorff 2006).

2.2.1 Innovasjon

Det har siden Schumpeters bidrag utviklet seg en rekke nye definisjoner, men innovasjon er et komplekst begrep og omfatter dimensjoner av både produkt- og prosessinnovasjon. En overordnet definisjon av innovasjon er evnen til å kombinere eksisterende ressurser på nye måter (Schumpeter 1934/83). De tradisjonelle innovasjonsteoriene forstod innovasjon som en lineær prosess ("the linear model of innovation"). Det ble sterkt vektlagt formell kunnskap,

forskning, store firmaer og nasjonale innovasjonssystem. Forskning som kilde til økonomisk vekst og innovasjon stod sterkt, og som konsekvens av dette ble et lands innovative aktivitetsnivå målt i forhold til hvor stor andel av BNP som var øremerket FoU. Dette førte til en politiske dreining i mange europeiske land mot å øke forskningsdrevet innovasjon. Innovasjon ble gjennom disse teoriene ansett som skapelsen av nye teknologiske produkter (Asheim og Isaksen 1997).

Schumpeter skilte mellom begrepene *innovasjon* og *invensjon*. Invensjon sikter til skapelsen av et helt nytt produkt, mens innovasjon ofte blir assosiert med det som kalles den ”Schumpeterianske” prosessen som består av teknologisk konkurranse, karakterisert ved tilblivelse (og nedleggelse) av bedrifter, kontinuerlig innovasjon, gradvis utvikling, adaptasjon og opprettelse av institusjoner (Fagerberg et al. 2009). Denne definisjonen har blitt kritisert for å være for teknologiorientert og flere definisjoner har dukket opp de senere årene. En tilnærming til begrepet med sosiologi som fagtradisjon gir interaktiv læring en sentral plass. Her blir den lineære forståelsen forkastet og det anerkjennes at innovasjon kan forekomme i både teknologiske og ikke-teknologiske bransjer og sektorer. Denne forståelsen av begrepet blir i dag sett på som en mer egnet definisjon. Den nye modellen kan regnes for å være en nedenfra- og opp, interaktiv innovasjonsmodell (Asheim og Isaksen 1997). Regjeringen definerer innovasjon på følgende måte i Stortingsmeldingen ”Et nyskapende og bærekraftig Norge” fra 2009: *“en ny vare, en ny tjeneste, en ny produksjonsprosess, anvendelse eller organisasjonsform som er lansert i markedet eller tatt i bruk i produksjonen for å skape økonomiske verdier”* (St.meld. nr. 7 2008-09).

Lundvall (1992) hevder begrepet innovasjon i den post-fordistiske æra må forstås som en sosial og territoriell forankret interaktiv prosess, som derfor heller ikke kan forstås uavhengig av dets institusjonelle eller kulturelle kontekst.

2.3 Systemtilnærming til innovasjon

Nasjonale innovasjonssystem (NSI) ble først tatt i bruk i faglitteraturen av Freeman i 1987, og ble opprinnelig lansert som et verktøy for å forklare en nasjons økonomiske tilstand og internasjonale konkurransedyktighet. Freeman utarbeidet begrepet som følge av misnøye med standardteoriene om komparative fortrinn som anså teknologisk infrastruktur som fastlåst og bestemt (Asheim et al 2011). Begrepet omfatter i dag alle faktorer som påvirker innovasjonsprosesser i et land. Lundvall (1992) Nelson (1993) og Edquist (1997) har videreført begrepet og står for sentrale bidrag til litteraturen som omhandler nasjonale innovasjonssystemer. Lundvall (1992) gir en teoretisk tilnærming og tilbyr et alternativ til

nyklassisk økonomisk teori, mens Nelson (1993) fokuserer på empiriske casestudier for å belyse nasjonale FoU- systemer. Lundvall hevder at produksjonsstruktur og institusjonell oppbygging er de viktigste dimensjonene av et innovasjonssystem, mens Nelson trekker frem organisasjoner som støtter produksjon og anvendelse av kunnskap (FoU) som hovedkilden til innovasjon. En generell definisjon av nasjonale innovasjonssystemer gis av Edquist (1997 i Edquist 2005:183): *"all important economic, social, political, organizational, institutional and other factors that influence the development, diffusion and use of innovations."* Edquist argumenterer for en vid definisjon ettersom faktorene som påvirker innovasjon varierer fra sted til sted og fra tid til annen. Andre innovasjonssystemtilnærminger innebærer sektorielle innovasjonssystemer og regionale innovasjonssystemer. Sektorielle innovasjonssystemer omhandler en gruppe bedrifter som utvikler og produserer produkter innenfor en viss sektor, mens regionale innovasjonssystemer omhandler innovasjonsfaktorer innenfor en gitt region (Spilling og Aanstad 2010).

Systemtilnærmingen er i dag en mye anvendt tilnærming til innovasjonsrettet arbeid, og er i bruk både av regionale og nasjonale myndigheter, samt internasjonale organisasjoner som OECD og EU. VINNOVA (Swedish Agency for Innovation Systems) i Sverige er et eksempel (Edquist 2005). Systemtilnærmingen legger grunnlaget for å bedre analysere og forstå utviklingsmekanismene for økt innovasjon og samhandling og den bidrar med et begrepsapparat for utforming av politikken. Den divergerer fra den "lineære" forståelsen av innovasjon, dette er i tråd med endringene som følge av den kulturelle vendingen i geografifaget på 70-tallet (Boschma og Frenken 2006). Kunnskapsutvikling, spredning av kunnskap, læring, samhandling og nettverk er alle elementer som utgjør systemtilnærmingen (Edquist 2005). Dette åpnet for aksept av andre typer innovasjon, som omfattet metoder som nødvendigvis ikke er høyteknologiske eller vitenskapelig basert. Denne måten å tenke rundt promotering av innovasjon var et svært viktig veiskille særlig for det norske næringslivet, som generelt er preget av et svakt høyteknologisk og vitenskapsbasert grunnlag for industriutvikling. Cooke og Morgan (1998) understreker viktigheten av å forstå innovasjonssystem som en tilnærming og ikke en teori. Begrepet "system" er hentet fra naturvitenskapen og beskriver noe fastsatt, innovasjonssystem derimot er ikke et gitt bilde eller et typisk "system" hvor alle komponenter alltid er til stede. Cooke skiller mellom konseptuelle system og reelle system, hvor sistnevnte er den tilnærmingen som anerkjenner styrker og svakheter, slik "systemet" faktisk er (Cooke 2001).

Systemtilnærmingen gir ikke noe fasitsvar på hva som er en egnet innovasjonspolitik, men den har bidratt til å gi innovasjonspolitikken legitimitet i viktige fagmiljøer samtidig som

tilnærmingen er håndterbar og enkel. Lundvall (2006 i Spilling 2010) hevder systemtilnærmingen kan fungere som et ”fokuserings-apparat”, eller et hjelpemiddel til å bedre forstå og beskrive fenomener som ellers ikke ville vært synlige. Lundvall er likevel skeptisk til hvordan tilnærmingen i mange tilfeller har beveget seg vekk fra det originale begrepet og dets formål. Han hevder for mye av fokuset kretser rundt forskningsbasert innovasjon og teknologisk infrastruktur. Han skiller dermed mellom en forskningsbasert og praktiskbasert innovasjonsmåte. Den forskningsbaserte måten karakteriseres som STI (science, technology, innovation), mens den praktiskbaserte måten kalles DUI (doing, using, interacting). I Norge dominerer DUI – metoden for innovasjon, og interaksjon med kunder, taus kunnskap, prøving og feiling er dermed viktigst i frembringelsen av innovasjoner (Lundvall 2007). Lundvall poengterer at det er store forskjeller mellom bedriftene og hvilken innovasjonsmetode som dominerer, men at det er de bedriftene som evner å kombinere de to metodene som har høyest innovasjonskapasitet (Lundvall 2008).

Uansett kunnskapsbase eller innovasjonsmetode er det avgjørende at aktørene i innovasjonssystemet er en del av et fellesskap og har tilgang på den kunnskapsbasen som er aktuell. Dermed avhenger evnen til innovasjon også på en rekke andre samfunnsmessige forhold enn bare forskning og teknologiutvikling. Viktige elementer i de nordiske landene er tilgang på sosial kapital, høy tillitt og en egalitær styringsstruktur. Lundvall (2008) understreker at de nordiske landenes suksess i all hovedsak baserer seg på høy grad av praksisbasert innovasjon og kunnskapsspredning.

Innovasjonssystemtilnærmingen gir en bedre forståelse av de ulike måtene innovasjon kan forekomme på, samt hvilke faktorer som påvirker evnen til innovasjon. Den gir likevel ikke noen oppskrift på konkrete virkemidler. Asheim (2012) peker på at til tross for at utviklingen i innovasjonsstudier har ført til inkludering av et bredere og mer nyansert sett av aktører og nivåer, eksisterer det likevel ikke en modell eller teori som evner å fange og integrere alle aspekter ved innovasjon. Det vil det trolig heller ikke la seg gjøre å utforme en slik teori, og innovasjonssystemer kan forstås mer som Webers (1978 i Asheim 2012) *idealtyper*, ment til å gi en pekepinn på hvordan man kan forstå ulike sosiale fenomen, men ikke for å skape generelle sannheter.

En viktig del av systemtilnærmingen og tilrettelegging for innovasjon er evnen til å identifisere svikt i systemet, noe som er avhengig av den analysen man gjennomfører og tilgangen man har på data. I motsetning til ”markedssvikt” som har sitt utspring fra nyklassisk økonomi og som sikter til markedsmekanismer som ikke fungerer tilfredsstillende, er systemsvikt basert på antagelsen om at det er andre ikke-markedsrelaterte faktorer som

påvirker et innovasjonssystem. Det er med andre ord en rekke elementer, som samspill, nettverk, sosiale og kulturelle forhold og institusjonelle rammebetingelser som ikke fanges opp av markedsmekanismene. Problemet, mener Lundvall (2008), er at tilnærmingen i stor grad har utviklet en rekke indikatorer rettet mot forskningsbasert innovasjon, mens det i mindre grad blir fanget opp uformelle og praksisbaserte innovasjonsformer. Derfor er samspillet mellom forskergruppene og politikerne av avgjørende karakter. Dette er samtidig utfordrende fordi begge miljøene kan forventes å være preget av en selektiv forståelse og oppfattelse av hvordan ting burde vært (Lundvall 2006 i Spilling 2010).

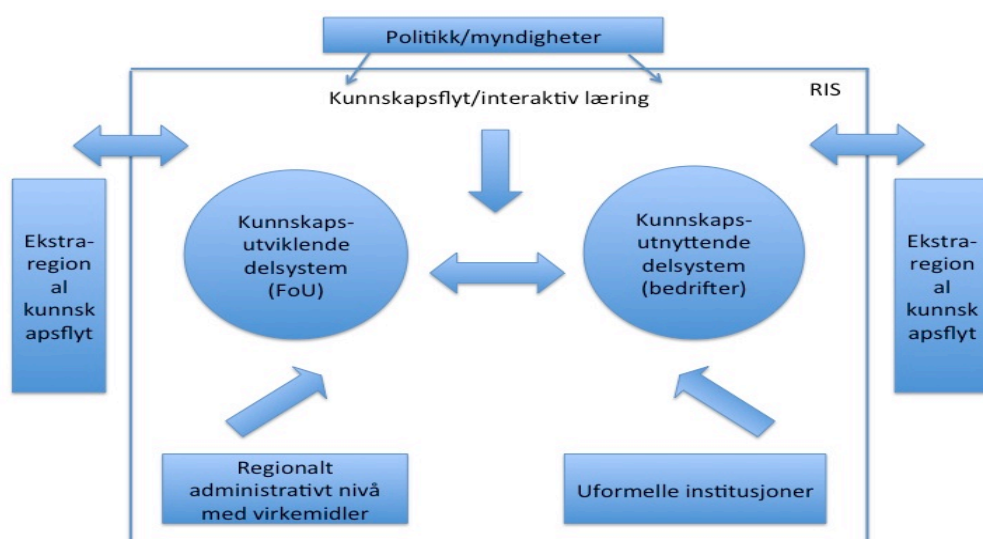
En sentral problemstilling knyttet til systemsvikt og den fordreiningen av systemtilnærmingen som Lundvall hevder er svært tydelig i dagens innovasjonspolitik, omhandler tre-prosentmålet for økning av FoU innsats. I forskningsmeldingen fra 2005 uttrykte regjeringen bekymring overfor den lave FoU-innsatsen og ønsket dermed at samlet FoU-innsats skulle nå 3% av BNP i 2010. Dette var i samsvar med anbefalinger fra OECD. Målet ble kritisert for å være lite anvendbart for det norske innovasjonssystemet, samt for manglende forståelse av næringslivets FoU- aktivitet. Målet ble karakterisert som meningsløst ut fra næringslivets sammensetning, som preges av et lavt antall FoU intensive næringer (Spilling og Aanstad 2010). OECD (2008) konkluderte senere i rapporten om tilstanden til den norske innovasjonspolitikken at dette målet ikke lenger var gunstig i henhold til den norske situasjonen. Det understrekes at å øke forskningsmidler er en viktig del av arbeidet mot økt innovasjon, men at dette også krever en politikk som kan iverksette konkrete, mobiliserende og troverdige mål for alle parter. Basert på den norske økonomien og dens mønster for spesialisering, hevder rapporten at dersom Norge mislykkes i å nå tre-prosentmålet kan det potensielt svekke troverdigheten til forsknings- og innovasjonspolitikken. Et sett med store nasjonale programmer basert på Norges komparative økonomiske fortrinn innenfor vitenskap og teknologi som mobiliserer både offentlige og private aktører mot et felles mål er en mer hensiktsmessig tilnærming. Til tross for at et rammeverk som tilrettelegger for dette allerede i stor grad er på plass, er det ifølge OECD behov for noen endringer i forvaltningen for å fremme større prioritering og en økt effektivisering av politikken.

2.3.1 Regionale innovasjonssystem

Siden fremveksten av begrepet *innovasjonssystem*, har en rekke innovasjonsstudier blitt foretatt på ulike nivåer; det nasjonale, regionale og sektorielle. I tillegg har også byer og klynger blitt analysert ut fra innovasjonssystemtilnærmingen. Dette hevder Pålshaugen (2011) har brakt frem mye kunnskap om hva som er de viktige ”innovasjonsforhold” for de ulike

systemnivåene, det være seg nasjoner, regioner, sektorer, klynger eller nettverk. Begrepet *regionale innovasjonssystem* (RIS) regnes for å være en videreføring av Lundvall (1992) og Nelsons (1993) nasjonale innovasjonssystemtilnærming. Det dukket først opp i litteraturen på slutten av 1990-tallet og sammenfaller med suksessen til regionale klynger og industrielle distrikter i den post-fordistiske æraen. I likhet med nasjonale innovasjonssystemer er rasjonalet her at stedsbaserte innovasjonssystemer evner å fange opp det særegne ved hver region. Dette er basert på at det finnes ulike stedsspesifikke teknologiske baner å ta hensyn til og at utnyttelse av den lokale kunnskapsinfrastrukturen er viktig. Cooke et al (1997) utdyper hvordan nasjonale innovasjonssystemer har bidratt positivt til hvordan man bør jobbe med innovasjon, men at det likevel kan stilles spørsmålstegn ved om det nasjonale nivået er et godt utgangspunkt for en analyse av innovasjonsprosesser. Argumentet hans hviler på at innovasjoner ikke er noe som skjer nasjonalt, men at de forekommer på subnasjonale nivåer og at variasjonen innenfor et land er stort. Regionale innovasjonssystemer som tar utgangspunkt i en regions forutsetning fremfor nasjonens er derfor bedre egnet som lokalitet for innovasjon, ifølge Cooke et al (1997). Asheim og Gertler (2005:299) definerer regionale innovasjonssystemer som den institusjonelle infrastrukturen som støtter innovasjon innenfor regionens produksjonsstruktur. Et regionalt innovasjonssystem kan sies å bestå av tre undersystem; de som produserer kunnskap, de som utnytter og anvender kunnskap, og det institusjonelle rammeverket (Cooke 2001). I figuren under skisseres et regionalt innovasjonssystem.

Figur 2.1 Regionalt innovasjonssystem. Kilde: Coenen (2006 s. 32) hentet fra Isaksen og Asheim (2008).

Asheim (1998 i Asheim og Gertler 2005) skisserer tre ulike former for RIS; *territorielt forankret innovasjonssystem*, *regionalt nettverksbasert innovasjonssystem* og *regionalisert nasjonalt innovasjonssystem*. Den første typen omhandler firmaer som baserer sin innovative aktivitet på lokale læringsprosesser innenfor en viss geografisk, sosial og kulturell grense, uten mye FoU. Den andre formen for RIS innebærer bedrifter som er forankret i en region og dermed preget av en interaktiv og lokalisert form for læring, men som også i stor grad er formet av politiske tiltak med den hensikt å styrke regionens institusjonelle infrastruktur. Dette kan for eksempel innebære at regionale FoU institusjoner, yrkesrettede opplæringsarenaer og andre lokale organisasjoner som er involvert i bedrifters innovative prosesser får en tydeligere og sterkere rolle i regionen. Den siste formen for RIS sikter til planlagte kunnskapsparker hvor FoU institusjoner tilknyttet store firmaer eller nasjonale forskningsinstitusjoner hoper seg sammen. Slike kunnskapsparker er et forsøk på å tilrettelegge/planlegge gode innovative miljø, men Asheim understreker at kunnskapsparker i liten grad har klart å skape innovative nettverksmiljø på denne måten. Jakobsen og Fløysand (2010) understreker dette ytterligere og fremhever at innovasjoner i liten grad lar seg regissere. Virkemidler må tilpasses den aktuelle konteksten de skal virke i, samtidig som man er åpne for at det er en betydelig grad av usikkerhet knyttet til innovasjonsprosesser.

Det er den andre formen for RIS, regionalt nettverksbasert innovasjonssystem, som anses som den mest ideelle typen RIS. Det består av en regional klynge av bedrifter omgitt av et institusjonelt støttende rammeverk. Denne formen er mest vanlig i Tyskland, Østerrike og i de Nordiske landene, hvor man også primært baserer på en syntetisk kunnskapsbase. Et nettverksbasert RIS som dette, er et resultat av politisk styring for å øke innovasjonskapasiteten og samarbeidet mellom bedrifter. Det er ofte et behov for små- og mellomstore bedrifter å supplere deres uformelle, eller tause kunnskap, med mer systematisk FoU for å kunne innovere og øke det konkurransemessige grunnlaget. Asheim og Gertler (2005) hevder at et regionalt nettverksbasert innovasjonssystem kan gi tilgang til informasjon og kompetanse som bedrifter på egenhånd ikke ville hatt tilgang til. Dette gjøres gjennom blant annet samarbeid med lokale universitet og forskningsinstitusjoner og kunnskaps- og teknologioverføringsinstitusjoner. De understreker at de fleste firmaer på lang sikt ikke vil kunne opprettholde utviklingen og innovasjonskapasiteten bare basert på lokalisert uformell læring. Det bidrar også til å forhindre teknologisk fastlåsing (lock-in).

2.3.2 Regionale innovasjonssystem – viktigheten av et kritisk blikk

Et økt fokus på regionalisering av innovasjonspolitikken og virkemidlene er i tråd med innovasjonsforskningen. I Norge står Kommunal- og regionaldepartementet for store deler av ”regionaliseringen” av forsknings- og innovasjonspolitikken. Fylkeskommunen har fått en langt større rolle i å definere egne FoU behov og satsingsområder, og som et ledd i denne prosessen har alle norske fylkeskommuner blitt medeiere i Innovasjon Norge. Opprettelsen av Regionale Forskningsfond (RFF) som skal finansiere FoU innenfor regionens grenser har bidratt til økt regionalisering og selvbestemmelse i hver region (Fagerberg 2009). Det er imidlertid delte meninger om effekten av økt regionalisering. På den ene siden virker det opplagt at det å ta hensyn til de ulike regionenes næringslivsgrunnlag, FoU-miljø, historie, forutsetninger og strategiske satsingsområder vil føre til mer målrettede strategier og tiltak. På den andre siden er det flere (Jakobsen og Onsager 2008; OECD 2008) som peker på farene ved regionalisering. Det blir hevdet at for mye regionalisering kan føre til mindre langsiktighet i programmene og at små og mange prosjekter får støtte på bekostning av større prosjekter med langt mer verdiskapingspotensiale. Finsrud (2009) peker på hvordan økt regionalisering kan skape utfordringer for videreføring av den norske modellen (samarbeidsdimensjonen) dersom bedriftsintern utvikling kommer i skyggen av samarbeid *mellom* bedrifter.

Andre hevder at et overdrevent fokus på det regionale nivået, gjennom regionale innovasjonssystemer, har skapt urealistiske forventninger om at regionalpolitiske strategier kan forbedre en regions innovasjonssystem. Uyarra og Flanagan (2010) hevder begrepet regionale innovasjonssystemer kan karakteriseres som ”fuzzy”. Det er med andre ord et begrep som ikke har en universell akseptert definisjon, og det florerer av ulike definisjoner som kan mistenkes å være ment til å tjene ulike politiske argumenter. Dette kan føre til utfordringer i forhold til hvordan man tolker meningen og hensikten med begrepet. Det oppstår også på grunn av dette en antagelse om at alle regioner har et regionalt innovasjonssystem. De hevder videre at det kan være en fare for at regioners økonomiske suksess måles etter konkurransekraften til bedriftene innenfor regionen. Dette innebærer at det tas et ”stillbilde” av de mest sentrale aktørene og institusjonene, hvilket reduserer analysene til en innholdsbeskrivelse av ”systemet”.

Homogeniteten innad i systemet synes å bli overdrevet i mye av innovasjonspolitikken og de ulike aktørene innenfor systemet blir identifisert ut fra hvilken rolle og funksjon de representerer. Utfordringen knyttet til dette er at det ofte ikke tas høyde for at disse rollene og funksjonene endres over tid og at bedrifter kan ha ulike roller på samme tid. Forfatterne spør seg hvor hvorfor et slikt ”fuzzy” begrep får så stor oppmerksomhet, og et mulig svar er hvordan

uklare begreper ikke medfører noen konkrete politiske tiltak. Å anvende et begrep som regionale innovasjonssystemer fører med andre ord til at det blir lettere å forme politikken slik det er ønskelig og etter egne interesser. Er begrepet uklart blir også politikken det i neste omgang. Det blir også hevdet at det har utviklet seg en innovasjons- og regionalutviklingsdiskurs, mye takket være noen få populære RIS begrep (som konkurransekraft). Politikere håndplukker de begrepene de mener representerer egne verdier eller som er lettere enn andre å innføre, og alternativene blir forkastet. Forfatterne hevder det er behov for en politikk som også omfatter de resterende begrepene i RIS, og selve begrepet kan ikke bare ses på som en verdivurdering av det eksisterende (som antas å være til stede). Det må videre anerkjennes at politikken flyter langt over de regionale grensene; regioner kan ikke betraktes som lukkede politiske systemer, ei heller som lukkede innovasjonssystemer. Kompleksiteten ved innovasjonssystemer må komme mer til syne i politikken, og det må etableres en større bevissthet rundt hva politiske tiltak kan bidra med i et slikt "system". Suksessgraden til en region kan ikke bare anses som et resultat av regionalpolitikk. Dette sammenfaller med forståelsen av innovasjonssystemer som idealtyper, som nevnt over. Gustavsen (2011) referer til Hoang og Antonic (2003) og Noteboom (2006) når han påpeker at det eksisterer mengder med litteratur som beskriver regionale innovasjonssystemer, men at det er stor mangel på (eller totalt fravær av) litteratur som kan gi en virkelighetsnær beskrivelse av hvordan man *bygger* et innovasjonssystem. Det eksisterer med andre ord ikke noen superteori som kan gi svar på utfordringene ved et slikt system, men problemet synes ofte å være en anerkjennelse av at det faktisk ikke er det. Dette samsvarer med Tödtling og Trippel (2005) og deres understreking av at det til tross for en økning i innovasjonsforskning, likevel ikke finnes én enkel oppskrift som favner om alle faktorer i innovasjonsprosesser.

Kritikken mot regionale innovasjonssystemer ligner i stor grad på kritikken som ble rettet mot Porter (1998) og hans berømte klyngedefinisjon. Kritikken var rettet mot teoriens påståtte universelle anvendbarhet, og mot hvordan det ble fremstilt som mulig å "skape" en klynge. Klynger har i senere tid blitt forstått som idealtyper, og man har innsett at det er lite å hente ved å prøve å kopiere en suksessfull klynge som f.eks Silicon Valley. Det teorien imidlertid kan bidra til, er å forstå hvordan klynger kan fungere, hva som er kriteriene og hvordan de utvikles over tid. Dette er også tilfellet med regionale innovasjonssystemer som begrep. Enhver region har ulike egenskaper, og det er derfor avgjørende at disse egenskapene blir integrert og tatt hensyn til ved utformingen av politikken som skal lede utviklingen (Asheim 2010 i Pålshaugen 2011).

2.3.3 Norsk innovasjonspolitik og virkemiddelapparat

Innovasjonspolitik skal ”...legge til rette for og fremme innovasjonsaktivitet i ulike deler av samfunnsliv og næringsliv” og ”... fremme utvikling, spredning og bruk av nye produkter, tjenester og prosesser i samfunnet.” (Isaksen 2000 i Spilling 2010:12). I Norge er innovasjonspolitik et relativt nytt fenomen. Det første forslaget om en helhetlig innovasjonspolitik ble lagt frem under Bondevik- regjeringen i 2003, og Stoltenberg-regjeringen fulgte i 2008 opp med Norges første stortingsmelding om innovasjon. Det ble satt som mål at Norge skulle bli et av verdens mest nyskapende land, grunnet økt globalisering, teknologiutvikling og hardere konkurranse på verdensmarkedet. I EU ble innovasjonspolitik diskutert allerede i 1995 i dokumentet ”Green paper on innovation”. Her ble det lagt vekt på innovasjon som en avgjørende utviklingsdrivkraft og man hadde som mål å identifisere hva som muliggjør eller hindrer innovasjonsaktivitet, samt å utvikle virkemidler som kunne stimulere til økt innovasjon i medlemslandene (Spilling 2010).

Det er Kommunal- og regionaldepartementet, Kunnskapsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet som sammen har hovedansvaret for utformingen av innovasjonspolitikken. De sentrale virkemiddelaktørene per i dag er Innovasjon Norge, Norges Forskningsråd og SIVA. Virkemiddelaktørene skal tilrettelegge for samhandling mellom næringslivet, FoU og myndigheter, samt bidra til oppstart av nye bedrifter og tilrettelegge for innovasjon i hele landet gjennom ulike tiltak. Norges Forskningsråd har en rolle som rådgiver overfor myndighetene i forskningsrelaterte spørsmål og har ansvaret for utarbeiding av den nasjonale FoU- strategien. Innovasjon Norge har kontorer i alle landets fylker, samt i over 30 land, og jobber for å styrke næringsutviklingen og bidra til at distrikter og regioner får utnyttet sitt potensial. SIVA har som hovedmål å utvikle sterke lokale innovasjonsmiljø ved å fremskaffe kapital, kompetanse og nettverk gjennom opprettingen av næringshager, kunnskapsparker inkubatorer osv (Jakobsen og Onsager 2008).

Den norske innovasjonspolitikken er som nevnt i stor grad bygget på systemtilnærmingen, og det legges til grunn en forståelse av innovasjon som en interaktiv prosess med samhandling på tvers av geografiske grenser, og mellom ulike aktører. Tidligere har innovasjonspolitik hovedsakelig dreid seg om forskning og teknologi, og frembringelsen av teknologiske og vitenskapsbaserte produkter. Med systemtilnærmingen, og dermed en mer systematisk forståelse av ulike måter å innovere på, ble det lagt større vekt på kunnskapsutvikling, spredning av kunnskap, samarbeid, nettverk og klynger som viktige faktorer for innovasjon (Isaksen og Asheim 2008).

Drivkraften bak innovasjonspolitikken og den politiske intervensjonen er i stor grad viten om at det eksisterer markedssvikt eller systemsvikt. Svakheter, eller sviktninger i et innovasjonssystem kan være så mangt, som en konsekvens av at dette er et komplekst system med mange aktører og institusjoner. For å kunne oppdage systemsvikt er det avgjørende å ha en god forståelse av hva og hvem som inngår i innovasjonssystemet, hvordan det er organisert, samt hvilke begrensninger dette eventuelt kan gi. Systemsvikt beskriver situasjoner der det ikke er samsvar mellom hvordan en del av systemet fungerer kontra hvordan det *burde* fungere. Dette er en vanskelig oppgave og det krever gode analyser, og en større bevissthet rundt hva som er utviklingsmålene for systemet (Jakobsen og Onsager 2008).

Med en tydeligere norsk innovasjonspolitikkk tidlig på 2000- tallet, ble det gjennomført en restrukturering av virkemiddelapparatet, og Innovasjon Norge ble opprettet i 2004. Til tross for at det har skjedd en rekke utviklinger og endringer i innovasjonspolitikken siden dens første formulering i 2003 hevder Spilling (2010) at innovasjonspolitikken kunne fått langt høyere prioritering enn det som er tilfellet i dag. Han peker på hvordan regjeringsskifter har bidratt til en ”neddyssing” av politikken, og at 2000-tallet dermed har vært preget av en utydelig og lite prioritert innovasjonspolitikkk. Dette står i kontrast til Finland og Sverige som begge har ført en langt mer konkret og fokusert innovasjonspolitikkk; Finland har ført en klar forskningsbasert strategi hvor høyteknologiindustrien og radikale produktinnovasjoner har vært sentrale. Sverige har ført en tilsvarende strategi, men med større vekt på prosessinnovasjoner (nye måter å fremstille eller distribuere produkter). Både Finland og Sverige har utviklet sin respektive innovasjonspolitikkk innenfor et nasjonalt og regionalt innovasjonssystemperspektiv, og begge er internasjonalt ledende når det gjelder FoU-investeringer (Asheim og Mariussen 2010).

På 80-tallet ble det gjort endringer i næringspolitikken i Norge som førte til mindre fokus på omfordeling av vekst til hele landet, til fordel for en satsing på egenbasert utvikling. Dette medførte, for den regionale innovasjonspolitikken, en økt etterspørsel etter støtte og midler til oppbygging av regionale næringsklynger og kunnskapsorganisasjoner. Det økte fokuset på det regionale nivået mener Isaksen (2010) hadde sammenheng med økt forståelse for at innovasjon er en interaktiv prosess der bedrifter først og fremst innoverer i samarbeid med andre eksterne aktører. Det er viktig å anerkjenne at hver region krever et eget sett med virkemidler og at ingen region er lik. En grunn til å satse på regionale innovasjonssystemer er graden av åpenhet knyttet til et slikt system; de fleste kundene og leverandørene til norske bedrifter finnes som regel utenfor regionen, ofte også utenfor Norge. Det samme gjelder de viktigste kunnskaps- og forskningsinstitusjonene. Den regionale innovasjonspolitikken henter mye av sin inspirasjon fra klyngestudier, da med spesielt fokus på positive eksternaliteter ved samlokalisering. Spredning

av taus kunnskap, jobbskifter mellom bedrifter innenfor en region, utdanningstilbud, prosjektsamarbeid og *local buzz* er blant de viktigste fordelene ved en geografisk nærhet mellom bedrifter. Regionale innovasjonssystemer har som hensikt å skape konkurransedyktige regioner, såkalt *constructing regional advantage* (Isaksen 2010). Dette innebærer ifølge Asheim, Boschma og Cooke (2011) et fokus på relatert variasjon innenfor en region, tilstedeværelse av ulike kunnskapsbaser og en politikk som anerkjenner viktigheten av dette. Å øke en regions fortrinn må derfor innebære anerkjennelsen av relatert variasjon, samt at det bør eksistere ulike, men komplementære, kunnskapsbaser (uten for stor kognitiv avstand). Plattformen for politisk intervensjon i innovasjonsprosesser og økonomisk utvikling er med dette perspektivet bedre rustet til å møte utfordringene i en region. Relatert variasjon sikter til kunnskapsoverføring mellom bedrifter i en region som er komplementære i form av kunnskapsbase og kompetanse.

Det finnes tre hovedformer for innovasjonspolitik og virkemidler, gruppert etter hvordan politikken utformes og finansieres. Den første typen utformes på nasjonalt nivå og er sentralt finansiert og såkalt områdenøytral, som f.eks SkatteFUNN. Denne typen virkemiddel representerer det Jakobsen og Onsager (2008) kaller ”førstegenerasjons innovasjonspolitik”. Denne tilnærmingen beror på bruken av generelle virkemidler som skal være tilgjengelig for alle bedrifter, utformet med et nyklassisk perspektiv til grunns, og relativt uavhengig av geografisk kontekst. Den andre typen er hovedsakelig sentralt formulert og finansiert, men hvor selve driften er forankret i regionale næringsmiljøer, kunnskapsmiljøer og institusjoner. Forskningsrådets VRI- program er et eksempel på dette. Disse virkemidlene er tilpasset den regionale konteksten de skal operere i og går under fanen ”annengenerasjons innovasjonspolitik”. Den tredje typen er utformet og finansiert på regionalt nivå hvor særlig fylkeskommunen er en stor aktør. Her arbeides det mer tverrsektorielt og tangerer det som kalles ”tredjegerasjons innovasjonspolitik”. Virkemidler som VRI og NCE er også bygget på Tripple Helix perspektivet, hvor forskning, næringsliv og myndigheter er de sentrale aktørene i tilretteleggingen for økt innovasjon. Alle typene innovasjonspolitik kan sies å være bygget på system- og nettverksperspektivet (Isaksen 2010). En rapport fra STEP fra 2003 viser at det norske virkemiddelapparatet fungerer i stor grad og bidrar til vedvarende endringer i bedriftenes innovasjonsatferd og kompetanseøkning (Kaloudis 2003).

Isaksen (2010) påpeker videre at utviklingen i norsk innovasjonspolitik har gått fra å hovedsakelig bruke ”harde virkemidler” som bygging av næringshager, til ”myke virkemidler” som omfatter støtte til forskning og teknologisk utvikling, nettverksbygging og nærere samarbeid mellom FoU og næringslivet. Dette er trenden også andre steder og Moen (2012)

peker på hvordan mange land i Europa opplever en endring i både politikk og styringsform fra rasjonalitet til kommunikasjon. En sentralt utformet innovasjonspolitik med hierarkiske trekk er i ferd med å bli erstattet av en mer desentralisert og nettverksorientert styringsstruktur. Moen understreker videre at en nettverksbasert innovasjonspolitik er utfordrende på mange måter, men at det er denne nedenfra-og-opp styringsformen som vil være mest aktuell i fremtiden. Dette forutsetter en ytterligere styrking av kunnskapsgrunnlaget for politiske beslutninger. De nordiske landene blir trukket frem som særlig egnet til å takle globalisering og en ny økonomi på grunn av sin store grad av eksperimentell åpenhet (villighet til å prøve nye styringsformer). Kunnskap er vår tids viktigste innsatsfaktor i økonomisk utvikling, og tiltak rettet mot å koble kunnskapsressurser og tilrettelegge for læringsprosesser, er en av de fremste strategiene for å øke en regions attraktivitet. Læring er en interaktiv prosess, som er avhengig av samspill mellom aktører både fra det offentlige og det private, inkludert kunnskapsinstitusjoner. Lokal næringspolitikk må styrkes, og ved økt fokus på læring og kunnskapsutvikling, og ved opprettelsen av en samarbeidsarena hvor interaksjon på tvers av aktører kan skje, er dette mulig, ifølge Askildsen og Halvorsen (2005).

Til tross for et økt fokus på innovasjon som det fremste våpenet for vekst og utvikling, er den norske innovasjonspolitikken relativt underutviklet. Dette bekrefter både Spilling (2010), Reve og Sasson (2012) og Fagerberg (2009). Spilling hevder innovasjonsmeldingen fra 2008, *”Et nyskapende og bærekraftig Norge”*, både var forenklet og noe overromantisert, samtidig som den var lite konkret. Dette forklares delvis med finanskrisen som overskygget behovet for en klarere innovasjonspolitik. Fagerberg mener innovasjonsmeldingen fremstår mer som en beskrivelse av innovasjonssystemet enn en handlingsplan. Reve og Sasson understreker i sin bok *”Et kunnskapsbasert Norge”* at myndighetene må komme mer på banen når det kommer til å utnevne strategiske satsingsområder, og det er et klart behov for å ta inn over seg betydningen en tydeligere nærings- og innovasjonspolitik vil ha for fremtidig økonomisk vekst. Norge skårer dårlig på internasjonale målinger hva gjelder FoU og innovasjon og blir av EU karakterisert som en ”innovasjonssinke”. Dette brukes ofte som et argument i kravet om en bedre utformet forsknings- og innovasjonspolitik. Paradoksalt nok har Norge et av verdens høyeste produktivitetsnivå (selv når det er korrigert for oljesektoren) og norsk økonomi går ”så det suser” i et ellers kriserammet Europa. På grunnlag av dette er det stilt store spørsmålsteget ved målingenes evne til å fange opp de kvalitative dimensjonene ved norsk innovasjon (Moen 2012). Den lave FoU- investeringen og et synkende innovasjonsnivå er likevel indikatorer på at det er behov for en styrket forsknings- og innovasjonspolitik (Fagerberg et al 2009).

2.4 Byer som sentra for innovasjon

Byer har, helt fra sin tidlige form, vært senter for kunnskap. Dette er relatert til at det finner sted en territoriell opphopning av makthaveres styringssystem, utdanningssenter og håndverks- og tjenestebasert produksjon. Det er like aktuelt i dag. Mumford (1937 i Vatne 2005) mente at byens karakteristiske hovedtrekk ligger i dens funksjon som møtested og bindevev, som ramme for økonomisk aktivitet, institusjonelle prosesser, som arena for sosial handling og som symbol for en kollektiv enhet. Det er en arena som muliggjør personlige møter, konflikter og samarbeid med den hensikt å løse problemer for fellesskapet.

Byer har blitt knutepunkter for transport- og kommunikasjonssystemer som strekker seg fra det lokale til det internasjonale. Organisering av det sosiale samfunn ble muliggjort ved utbygging av infrastruktur. Alt fra handels og transportvirksomhet til finans, vareproduksjon osv kunne derfor lettere etablere seg i det som var tettsteder. Byer ble naturligvis viktige markeds plasser og byvekst ble dermed koblet til økonomisk vekst (Carter 1983 i Vatne 2005). En tidlig definisjon av byer lyder som følger: *”Et sosialt samfunn av substansiell størrelse og en befolkningstetthet som verner om et variert utvalg ikke-jordbruksbaserte spesialister, inkludert en boklærd elite* (Sjøberg 1973 i Vatne 2005 s.14). Her får man tydelig inntrykk av at selv de tidligste byene var arenaer for kunnskap.

Mye forskning er gjort omkring byer og økonomisk vekst, og studier av agglomerasjoner av økonomisk aktivitet er en sentral del av lokaliseringsteori. Alfred Marshalls bidrag til feltet på 1800-tallet regnes for å være det første forsøket på å undersøke ”systemet” til industriell aktivitet, og kan derfor sies å være det historiske og konseptuelle grunnlaget til klyngestudier (Asheim et al. 2006 i Aslesen 2006). Marshalls begrep ”industrielle distrikter”, som beskriver en konsentrasjon av mange små og like bedrifter i samme område, fokuserte på viktigheten av agglomerasjoner for å oppnå eksterne stordriftsfordeler, som oppstod gjennom en arbeidsdeling mellom bedriftene i det lokale produksjonssystemet. Dette sto i motsetning til interne stordriftsfordeler karakterisert av store bedrifter og masseproduksjon i fabrikker som produserte standardiserte produkter på samlebånd. Teorien om stordriftsfordeler beror på kostnadsbesparelser ved en konsentrasjon og opphopning av bedrifter i et avgrenset geografisk område. Den hevder at to former for eksterne stordriftsfordeler eksisterer; *lokaliseringsfordeler* som gjelder en spesifikk industri, produksjonssystem eller klynge og *urbaniseringsfordeler* som gir bedrifter en kostnadsfordel ved å være lokalisert i en by med variert aktivitetstilbud. Byer blir dermed attraktive fordi de kan tilby både spesialisert kunnskap og kostnadseffektivitet (Vatne 2006).

Storper (1997) anser store byer som kjernen for ”den lærende økonomi”. Byer, eller urbane økonomier, er en agglomerasjon av internasjonalt orienterte bedrifter og finansielle tjenester; en fleksibel lekeplass for en informasjonsrik økonomi. Storper hevder videre at byer er privilegerte steder for de delene av produksjon og tjenester hvor refleksivitet utføres. Med refleksivitet menes det at man i byer er avhengig av konkrete forhold mellom personer og bedrifter/organisasjoner som er formet i byene, og at de er koordinert av konvensjoner som har visse urbane dimensjoner, og som varierer fra by til by. Økonomisk refleksivitet er et resultat av de endringene som har foregått innenfor kunnskapsspredning og IKT siden 70-tallet. Ulike aktører fra ulike institusjonelle sfærer av moderne kapitalisme er sammen med på å forme økonomiens videre kurs. Dette er mulig fordi aktørene nå kan reflektere over formålet med sitt miljø uten å være begrenset av etablerte parametere, og hvor enkelte grupper er spesielt opptatt av å rokke ved disse miljøene til sin egen fordel (innovasjon). Sotarauta og Linnamaa (1998) forklarer hvordan byer av det 21. århundre er under større konkurransepress enn noen gang. Nettverk og nye styringsformer må heves over de tradisjonelle og ensidige dualismene som stat vs. marked og offentlig vs. privat.

Storper (1997) hevder videre at når bedrifter lokaliserer seg i byer, gjør de det for å få tilgang til det spesifikke lokale miljøet som finnes der for å selv å dra nytte av det. En annen grunn er for å få tilgang til den spesielle formen for refleksivitet som fins i byer. Storper legger fokuset over på ”untraded interdependencies” i storbyen fremfor ”traded interdependencies” som ofte assosieres med markedsbaserte input—output relasjoner. ”Untraded interdependencies” trekkes frem som en viktig positiv eksternalitet ved samlokalisering, som er relasjoner basert på nettverk, dialog, læring og tillit. Utvikling av slike nettverk, basert på gjensidig tillit, læring av andre og kunnskapsspredning blir viktige element i å minimere risiko og utnytte ressurser. Vatne (2006, s 6-7) peker på at *”Den store kompleksiteten og usikkerheten i denne formen for informasjonsutveksling og kunnskapsproduksjon, krever fysisk nærhet av flere grunner (...) medfører i mange tilfeller et behov for å være fysisk tilstede i et mangfoldig og heterogent kunnskapsmiljø slik en stor by gjerne er.”*

Innovasjon kan ses på som en geografisk konsentrert prosess, og byer hevdes å være ”inkubatorer” for innovasjon, en slags smeltedigel hvor kompleks interaksjon mellom et heterogent sett av aktører finner sted. Store byer er viktige for verdiskapning i samfunnet, økonomisk utvikling og evnen til å opprettholde internasjonal konkurranseevne (Vatne 2005). Ifølge Jacobs (1969) er heterogenitet en viktig mekanisme til økonomisk vekst. Variasjon i seg selv kan være en kilde til kunnskapsspredning og innovasjon og er et godt grunnlag for fostring av nye ideer (Jacob’s externalities). Asheim et al (2011) problematiserer dette og hevder at

kunnskap bare vil kunne ”renne over” (spillover) når den kognitive avstanden mellom de ulike sektorene ikke er for stor. Begrepet *related variety* bygger på dette og er hentet fra klyngestudier. Det sikter til heterogeniteten i en klynge eller region som bidrar til å skape effektive koblinger, men kun når variasjonen er verken for liten eller for stor. Kunnskap vil bare kunne spres mellom sektorer når de har komplementære kunnskapsbaser og kompetanse (ibid).

Florida (2003) er også opptatt av hvordan byer av det 21. århundre er svært annerledes enn før, da de bare ble regnet som et sted for fysisk produksjon og handel. Byer er i dag et sted for kultur, læring, økonomisk aktivitet, livsstil og underholdning. Det finnes også, ifølge Florida, en opphopning av talent i store byer som gjør de spesielt velegnet for økonomisk utvikling og nyskaping. Florida’s tre Ter, talent, toleranse og teknologi, er de sentrale elementene for å tiltrekke seg ”den kreative klassen”. Talent refererer til høyt utdannede mennesker, toleranse til byens heterogene sammensetning (og dermed også toleranse for ulikhet) og teknologi til en godt utviklet teknologisk infrastruktur.

2.4.1 Den fragmenterte storbyen Oslo

I Norge er fremveksten av hurtigvoksende kunnskapsintensive næringer (KIFT) rundt Osloregionen enorm, og sysselsettingen i denne næringen er rundt 40 % høyere enn landet ellers, noe som gir Oslo et solid forsprang (Vatne 2006). Det nasjonale tyngdepunktet for tjenesteproduksjon innen luftfart, post og tele, databransjen, administrasjon, finans og forsikring, teknisk rådgivning og arkitektur, revisjon og markedsføring ligger også i Oslo. I tillegg er det en stor konsentrasjon av tjenester innenfor media i Oslo, blant annet film, video, radio og TV. Det er dermed tegn på at viktige deler av de bransjer som utvikler og sprer ny kunnskap, skaper nye trender og kontrollerer de finansielle markedene foretrekker Oslo som base, ifølge Vatne (2005).

Storbyer har en rolle som innovasjonssenter (Aslesen og Isaksen 2001) og det er som regel her ny informasjon og kunnskap blir mottatt fra utlandet i første omgang. Da har storbyen en rolle i å bearbeide denne kunnskapen og gjøre den anvendelig for nasjonalt bruk. Vatne (2004 i Isaksen og Vatne 2005) hevder Oslo i stor grad innehar egenskapene som skal til for å fungere som et slikt ”nav” og utpeker at regionen i stor grad er et nasjonalt senter for kunnskapsintensive tjenester og kreative yrker. Også regjeringens Storbymeldingen (St.meld. nr.31 (2002-2003) 2003) anerkjenner store byer som ”importhavner” for kunnskap fra utlandet og understreker viktigheten av at Oslo fungerer som et norsk senter for innovasjon.

Vatne (2006) peker på hvordan byen og den økonomiske virkeligheten har forandret seg kraftig siden sentralsteds- og agglomerasjonsteori kom på banen. Finansmarkedene er nå globale, industrilokalisering har i større grad blitt internasjonal og informasjons- og kunnskapssamfunnet har gitt nye utfordringer til næringsutvikling i høykostlandet Norge. Overnasjonale hierarkier overtar for bysamfunnets hierarki og nasjonalstaten som regulator er svekket i mange land. Han hevder vi befinner oss i en tilbudsstyrt økonomi hvor økonomisk vekst i stor grad blir skapt nedenfra. De enkelte bedriftene og foretakene er mer eller mindre overlatt til seg selv, og må selv styre og utnytte sine ressurser på best mulig måte. I tillegg er det hver enkelt bys oppgave å bygge opp et ressursgrunnlag, samt tiltrekke seg næringsaktører og humankapital.

Nye og mer nyanserte teorier på byer har vokst frem de senere årene, blant annet *globale-duale byer* som følge av global finanskapital. Det er også skissert teorier om *verdensbyer* som skapes av multinasjonale foretak i førerretet, *informasjonsbyer* som nav i kunnskapsproduksjon og *post-fordistiske byer* som sted for utvikling av fleksible input-output strukturer (Vatne 2006). De nye teoriene, som beskrives som "endogen" vekstteori, har også rettet fokuset mot kunnskap og kunnskapsspredning. Det er en anerkjennelse av at i høykostland er kilden til økonomisk vekst tett knyttet til teknologi og kunnskapskapital, dermed blir nyskaping den viktigste prosessen i utvikling av modne økonomier. Nyskaping innebærer å koble taus kunnskap med mer systematisk, eller kodifisert, kunnskap. Kunnskap kan med andre ord være et kollektivt gode, men som Vatne (2006) påpeker, har det offentlige en rolle i å spre, utvikle og tilgjengeliggjøre denne kunnskapen. Geografisk nærhet, og dermed også høy interaksjonsgrad mellom bedriftene, synes å være en viktig forutsetning for at en slik akkumuleringsprosess skal finne sted. Når denne kunnskapen hovedsakelig er tilgjengelig for de som bidrar til kunnskapsutvikling og spredning av kunnskap, vil det også føre til en opphopning av næringsaktivitet i et område. Begrepet *kunnskapsbyen* blir på denne måten svært relevant i moderne byteori hvor storbyene har en sentral rolle i økonomisk utvikling. Vatne (2006, s. 7) påpeker at "*Storbyen er med andre ord en viktig lokalitet fordi den muliggjør kompleks kunnskapsbygging og strategisk viktig overvåkning av omgivelsene heller enn å være en distribusjonssentral for et nasjonalt marked, slik sentralstedsperspektivet antyder.*" Videre antyder Vatne at politiske tiltak i liten grad kan kontrollere slike forhold, og at byens evne til å fungere som en arena for internasjonalt konkurransedyktige foretak i stor grad er avhengig av byens evne til å opptre som arena for innovasjon og nytenkning, med tilgang til "untraded interdependencies" gjennom individuelle og foretaksbaserte nettverk,

eksponering for muligheter og tilgjengeligheten av ulike former for forsknings- og utviklingsstøtte.

Tödtling og Trippel (2005) hevder også at storbyer vanligvis fungerer som innovasjonssenter, men understreker likevel at ikke alle storbyregioner har de kvalitetene som kreves. Noen storbyer mangler en kritisk masse med innovative bedrifter, til tross for at fungerende FoU institusjoner og teknologisk infrastruktur er på plass. Disse regionene har vanligvis en velutviklet organisatorisk infrastruktur for forskning, utdanning og kunnskapsspredning, men det foregår lite nettverksbygging og interaktiv læring. Dette er som oftest den største barrieren for innovasjon i fragmenterte storbyer. Hovedproblemet er at det er et misforhold mellom kunnskapsproduksjonen og anvendelsen av kunnskapen i regionen, altså et dysfunksjonelt forhold mellom de to undersystemene i det regionale innovasjonssystemet. Konsekvensen blir derfor at utviklingen av ny teknologi og fremveksten av nye bedrifter holder et lavere nivå enn forventet i en storby. Tödtling og Trippel argumenterer derfor for en regional innovasjonspolitikk som er formet etter regionens forutsetninger og behov, og som består av skreddersydde tiltak som griper an de faktiske utfordringene og problemene i en region. De anbefaler også at innovasjonspolitikk i storbyer rettes mot å tiltrekke seg utenlandske selskaper, da særlig med kompetanse som kan utfylle allerede eksisterende klynger. Pålshaugen (2009) er enig i at Oslo kan karakteriseres som en fragmentert storby og anbefaler en innovasjonspolitikk som tar høyde for regionale forskjeller og med virkemidler rettet mot å minske gapet mellom FoU og næringsliv.

I likhet med dette beskriver Isaksen (2010) hvordan det alltid finnes relatert variasjon i store byer og hvordan dette er en fordel fordi et stort og variert næringsliv er mer robust og samtidig gir flere muligheter for kreative løsninger. Han peker også på hvordan storbyer har såkalt "*urbanisation economies*", det vil si fordeler av å være samlokalisert med andre bedrifter grunnet i nær tilgang til kunder og et større marked enn andre steder, tilgang på arbeidskraft, utdanning, forskning osv. En agglomerasjon av bedrifter og FoU- institusjoner er likevel ingen garanti for at det finnes et nettverk mellom disse eller at det kan kalles for en dynamisk klynge. En agglomerasjon er et utgangspunkt for videre utvikling og gir visse fordeler for nettverksbygging, samarbeid og innovasjon (Johnstad 2007). Isaksen (2004) understreker hvordan IT- og Softwareklyngen i Oslo har vokst frem først og fremst på grunn av behovet for å være nært det store markedet. I tillegg er det i denne bransjen også viktig å være lokalisert i nærhet av kundene, fordi IT er et produkt man ikke kan levere på døren. Nærheten til konkurrerende bedrifter og kunnskapsinstitusjoner vurderes som mindre viktig for

konkurranseskraften og derfor anser Isaksen denne klyngen for svak, men med et godt utgangspunkt for videre utvikling.

2.5 Handlingskompetanse

Nettverk, dialog og samhandling er også sentralt i det som kalles aksjonsforskning.

Aksjonsforskning beror på forskerens rolle som deltaker i egen studie, fremfor rollen som utenforstående observatør som ofte er tilfellet i konvensjonell samfunnsforskning. Formålet med aksjonsforskning er å endre vaner, sosiale strukturer og sosiale medier gjennom selvgransking. Det kan beskrives slik ”...it seeks to bring together action and reflection, theory and practice, in participation with others, in the pursuit for practical solutions to issues of pressing concern to people...” (Reason and Bradbury 2006:1). Frembringelsen av praktisk og nyttig kunnskap er et hovedmål. Aksjonsforskningens grunnlegger, Kurt Lewin, hevdet at aksjonsforskning brakte teorien nærmere det han kalte ”eksperimentets variabler”. Forskning skulle betraktes som eksperiment i feltet, ikke i laboratorium. På denne måten kunne man lettere forstå mennesker og intensjonene bak deres handlinger fordi man ikke var distansert fra deres verden (Gustavsen 2006). Aksjonsforskning kan også sies å ha et kritisk-empirisk (frigjørende) element, inspirert av den tyske filosofen og sosiologen Jürgen Habermas.

Habermas adresserte forholdet mellom praksis og teori ved å dele vitenskapen i tre kunnskapsområder; vitenskap, kunnskap og sosial praksis. Videre delte han folks oppfatninger og meninger i to kategorier; den vitenskapelige som ble beskrevet som sannhetssøkende, og den folkelige og politiske rasjonaliteten som i større grad var handlingsrelevant. I lys av dette, dersom aksjonsforskning skal ha relevans, må skilleveggen mellom kunnskapsbasene og de ulike rasjonaliteter brytes ned. En pragmatisk tilnærming til forskning vil kunne skape flere kommunikasjonsmønstre mellom kunnskapsinstitusjoner og samfunnet for øvrig (Berger 2006).

På 1980-tallet innførte Norge en rekke tiltak som var sterkt preget av aksjonsforskning; konferanser og arenaer hvor næringslivsaktører kunne utveksle erfaringer, målsettinger, strategier og lærdom ble opprettet, med en målsetting om å skape *dynamiske situasjoner*. Verdien av *dialog* for å oppdage nye løsninger i fellesskap ble verdsatt (Gustavsen 2006). Statens *Hovedavtale* er et eksempel på et slikt tiltak og den skulle stimulere til bedre samarbeid mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Avtalen var et samarbeid mellom LO og NHO og det ble lagt opp til at alle statlige virksomheter skulle ha egne tilpasningsavtaler og det skulle tas hensyn til lokale forskjeller. Dette innebar at tillitsvalgte skulle ha styreplass og stemmerett ved viktige saker og det ble formulert regler for hvordan man kunne løse tvister når lokale aktører

ikke ble enige. Hovedpoenget med avtalen var å gi tillitsvalgte en reell innflytelse og å skape et godt samarbeidsgrunnlag mellom alle partene på alle nivåer i organisasjonen (NOU 2010:1). Gustavsen (2011) understreker hvordan dette var et ledd i å øke demokratiseringen på arbeidsstedet og et fenomen som flere europeiske land adopterte.

Aksjonsforskning har i dag en lang tradisjon innen en rekke fagfelt, deriblant arbeidslivsforskning og pedagogisk forskning. På 1990- tallet oppstod det en dreining i aksjonsforskningen bort fra fokuset på enkelte tilfeller i organisasjoner, til et bredere fokus på regionale utviklingsprosesser og sosiale bevegelser. Bjørn Gustavsen er et sentralt navn i denne sammenheng (Fricke og Totterdill 2004). Flere innovasjonsrettede tiltak og program ble bygget på aksjonsforskningstilnærmingen, som BU2000 (bedriftsutvikling) og VS 2010 (verdiskaping). Begge disse programmene er forløpere til dagens VRI-program, og ble opprettet i samarbeid mellom LO, NHO, Innovasjon Norge og Norges Forskningsråd. De tok sikte på å bidra til nettverks- og dialogbasert nyskaping ved hjelp av en aksjonsforskningstilnærming hvor forskere fungerer som utviklingsaktører internt i bedriftene (Johnstad 2007).

Basert på aksjonsforskningens relative ”suksess”, eller grad av egnethet, i de forgående programmene, var aksjonsforskning et av hovedelementene som skulle bidra til bedre forståelse av innovasjonsprosesser i VRI- programmet. I forbindelse med VRI- virkemiddelet ”dialog og bred medvirkning” ble det fastslått at aksjonsforskning skulle stå helt sentralt. Aksjonsforskning ser likevel ut til å spille en minimal rolle i programmet i dag (Jakobsen et al 2012).

Finsrud (2009) spør seg om det økte fokuset på regioner bidrar til å bryte ned den ”norske modellen”. Han hevder at det nå eksisterer for lite fokus på bedriftsnivå, og at den norske modellen vil bli vanskelig å ivareta dersom ikke fokuset skifter. Aksjonsforskning mener han kan styrke bedriftsnivået og bidra til å ivareta den norske styringsformen som er kjennetegnet ved demokrati på arbeidsplassen, dialog og bred medvirkning. Det er av bedriftene man henter den reelle kunnskapen, det er derfor viktig å forstå disse. Han presiserer hvordan både programmene VS 2010 og VRI er tuftet på en antagelse om at den bedriftsinterne utviklingsdynamikken alene ikke kan baseres på Norges felles sosiale kapital med høy grad av tillitt, dialog, respekt og mulighet til påvirkning. En slik modell må med andre ord opprettholdes ved aktiv utviklingsarbeid og ikke tas for gitt som en automatisk prosess. Finsrud mener derfor at et økt regionalt fokus, og et mindre bedriftsinternt fokus, som VRI-programmet nå representerer, kan på lang sikt kan sette den norske modellen i ”fare”. Det er behov for økt aksjonsforskning i utviklings- og innovasjonsprogrammer, fordi det er de ansatte i bedriftene

som er grasrota og som er ”bærere” av kunnskapsfeltet, ifølge Finsrud (2009). Fricke og Totterdill (2004) hevder at prosessen med å skape regionale fortrinn (*creating regional advantage*) begynner internt i bedriftene og hvordan vi konseptualiserer forholdet mellom arbeidsplassen og det bredere regionale miljøet.

Pålshaugen (2011) mener det er to viktige elementer i utformingen av regional innovasjonspolitik; for det første må det kartlegges hva som er *caset* i en hver region. For det andre må innovasjonspolitikken være kontekstsensitiv. Spørsmålet er dermed ikke *om* innovasjonsforskning bidrar til utvikle kontekstensitive strategier for regional innovasjon, men heller *hvilken* form for innovasjonsforskning er mest nyttig for utviklingen av innovasjonspolitik i en regional kontekst. Som tilfellet med ulike modeller for innovasjonssystem, kan også ulike forskningstilnærminger være mer komplementære enn de er konkurrerende. En samlet utfordring for all innovasjonsforskning er at de må være praktisk knyttet til utviklingen og gjennomføringen av innovasjonsstrategier. Noen vurderer den praktiske tilknytningen til å gjelde beskrivende/empiriske studier for å kartlegge situasjonen, mens andre anser det som en sentral del av selve forskningen, som aksjonsforskning.

Verdiskaping 2010 (VS 2010) var et nasjonalt FoU- program med aksjonsforskning som hovedtilnærming. Pålshaugen karakteriserer programmet som ”et sant barn” av den nordiske modellen. Formålet med programmet var å utvikle bedre måter for samhandling mellom industri og næringsliv og politiske- og forskningsinstitusjoner på det regionale nivået for å sikre bedriftsutvikling og innovasjon. Forskningsprosjektene ble utført på regionalt nivå og styrt av et regionalt partnerskap bestående av arbeidsorganisasjoner, regionale myndigheter, regionale forskningsinstitusjoner og den regionale industrien. Implisitt i en institusjonell ordning som et *partnerskap*, eksisterer det en forståelse av at ingen av de deltakende institusjonene er i en hierarkisk posisjon overfor de andre. Én institusjon er dermed ikke i posisjon til å overprøve en annen, eller ta avgjørelser på vegne av en annen. Dette kalles styring ved *governance* og en sentral del av denne formen for styring er *dialogene* som finner sted mellom de ulike aktørene i partnerskapet. VC 2010 inngikk dermed som en del av en FoU- politikk rettet mot bruken av dialoger som et verktøy for å stimulere til bedre samhandling mellom bedrifter og forskningsinstitusjoner. Nødvendigheten av et slikt program i Osloregionen ble umiddelbart anerkjent, ifølge Pålshaugen, og det viste seg også at ikke alle bedriftene i regionen egnet seg som en del av dette partnerskapet. Oslo og Akershus felles næringslivsråd (senere Oslo Teknopol) var svært positive til dette programmet og et VC 2010- prosjekt ble iverksatt i 2002. Prosjektet som fikk navnet ”Økt innovasjon i Osloregionen” var i tråd med regionens overordnede strategi for næringslivsutvikling og innovasjon. Fordi de deltakende bedriftene fra

fire ulike sektorer (grafisk industri, logistikk, handel og reiseliv) ikke anses som typiske kunnskapsintensive bedrifter var også fokuset mer på inkrementell innovasjon fremfor forskningsbasert innovasjon. Inkrementell innovasjon krever på sin måte også kunnskap, men kunnskapsbasen fortøner seg noe annerledes. Kunnskap fra leverandører, behov og kunnskap fra kunder og kunnskap fra de ansatte i de respektive bransjene ble derfor vektlagt mer enn formell og kodifisert kunnskap. For å kunne nyttiggjøre seg av det brede settet med kunnskap ble derfor *bred deltaking* en metodisk nødvendighet. Dette hevder Pålshaugen manet til en høyere verdsetting av teoretiske perspektiver og praktiske metoder for deltakelse, samt bruken av dialoger i utviklings- og innovasjonsprosesser. Pålshaugen hevder også at dette var det viktigste resultatet etter programmets første tre leveår. Men det er også et spørsmål om hvordan man på best mulig vis organiserer og tilrettelegger for dialoger. Det fins en rekke måter å gjøre det på, men noen metoder er bedre enn andre.

Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) har som hovedforskningsstrategi å øke sin kunnskap om hvilke arbeidsmetoder som fungerer i praksis. Instituttet har opparbeidet seg erfaringsrik kunnskap i samarbeid med bedrifter for å bedre forstå viktigheten av å organisere dialoger og hvordan de best kan formes. Det sentrale spørsmålet er likevel ikke *hva* som er den optimale organiseringen av dialoger, men *hvordan finne* optimale arbeidsmetoder. Poenget er å engasjere enkeltmennesker til å delta i utformingen, planleggingen og organiseringen av dialogene. VC 2010 bidro i stor grad til dette (Pålshaugen 2011).

Asheim (2001) hevder at for å oppnå en sammenhengende modell eller et politisk rammeverk for økonomisk vekst, arbeidsgenerering og økt sosial kapital, må økonomisk og evolusjonær økonomisk geografi med tilhørende tilnærming til innovasjon samarbeide med aksjonsforskningstilnærmingen med bred deltaking i spissen.

2.6 Analytisk anvendbarhet

I denne delen av oppgaven vil jeg beskrive hvordan jeg ønsker å anvende det teoretiske rammeverket analytisk i forhold til empirien. Først er det viktig å understreke at det er systemtilnærmingen, storbyen som innovasjonssenter, innovasjonspolitik (med fokus på virkemiddelapparat) og aksjonsforskning som er de viktigste teoretiske bidragene i denne studien. Innovasjonsbegrepet brukes ikke videre aktivt i oppgaven, men utgjør et bakenforliggende element i diskusjonen. At økt samhandling fører til økt innovasjonsnivå er et element som tas for gitt i oppgaven, og vil ikke bli ytterligere drøftet eller problematisert. De tre hovedteoriene overlapper noe, men jeg mener dette understreker hvordan de henger sammen

og er en styrke for oppgaven. Oslo som en fragmentert storby kan indikere hvorfor samhandlingen i regionen er dårligere enn utgangspunktet skulle tilsi, og dette vil igjen ha konsekvenser for innovasjonspolitikken. Ved å studere en VRI- region, og slik få dypere kunnskap om hva som er utfordringene, kan man belyse styrker og svakheter ved den norske innovasjonspolitikken. Nedenfor presenteres de fire hovedteoriene analytiske anvendbarhet og hvordan de kan relateres til hverandre.

2.6.1 Systemtilnærmingen

Systemtilnærmingen tilsier at innovasjon ikke forstås som en lineær prosess, men som en interaktiv, nedenfra- og opp prosess med den hensikt å øke innovasjonsnivå og samhandling i en bedrift eller region (Lundvall 1992, Cooke og Morgan 1998). Med dette teoretiske utgangspunktet har det vært viktig å få et inntrykk av hvordan samspillet fungerer/ikke fungerer i Oslo-Akershus. Som nevnt tas samspill for gitt som en innovasjonsfaktor, og det blir derfor viktigst for studien å avklare hvordan VRI som en del av det regionale innovasjonssystemet bidrar til å øke samhandling i regionen. Hvordan mine informanter har opplevd samhandlingskulturen i Oslo-Akershus vil derfor være betydningsfullt i analysen. Regionale forskjeller og forutsetninger trekkes frem som avgjørende elementer i utformingen av innovasjonspolitiske tiltak (Tödtling og Trippel 2005) og fokuset blir derfor rettet mot hvorvidt mine informanter føler den regionale forutsetningen er tatt høyde for eller ikke. Altså, hvor eksperimentelt er programmet egentlig, kontra den programfestede ”eksperimentelle” dimensjonen?

2.6.2 Byer som innovasjonssenter

Teorien overfor beskriver hvordan store byer, og særlig hovedsteder, ofte fungerer som nasjonale kunnskapsnav. Det er her ny kunnskap fra utlandet først blir fanget opp og anvendt (Vatne 2005). Tödtling og Trippel (2005) har imidlertid understreket at til tross for et yrende næringsliv og flust av FoU- institusjoner, er ikke samspillet mellom disse automatisk gitt i enhver by. Fragmenterte storbyer, som Oslo blir beskrevet som, av blant andre Pålshaugen (2011) og Vatne (2005), innehar de elementene som kjennetegner en god samspillskultur, men samspillet uteblir. Det er en uoverensstemmelse mellom kunnskapsbase og næringsliv. Dette understreker ytterligere viktigheten av et regionalt tilpasset innovasjonsprogram. Det blir på bakgrunn av dette også viktig å belyse hvordan mine informanter opplever samspillet i regionen da dette kan gi indikatorer på hvordan Oslo-Akershus fungerer som

innovasjonssenter. Det mest sentrale spørsmålet vil være hvordan (og om) VRI-programmet er egnet i hovedstaden og hvorvidt mine informanter mener det burde vært et eget program i Oslo.

2.6.3 Innovasjonspolitik og virkemiddelbruk

Den norske innovasjonspolitikken er redegjort for over og er i stor grad formet av systemtilnærmingen. Sentralt i den norske innovasjonspolitikken er virkemiddelapparatet og bruk av virkemidler for å øke innovasjonskapasiteten i landet. Det er redegjort for ulike former for innovasjonspolitik gruppert etter hvor de er utformet, hvor de implementeres og av hvem de styres (Jakobsen og Onsager 2008). VRI faller under kategorien ”annengenerasjons innovasjonspolitik” og innebærer sentral/nasjonal utforming og regional anvendelse og partnerskap. Med utgangspunkt i dette vil jeg i analysen drøfte hvorvidt mine informanter opplever dette som en egnet innovasjonspolitisk program i Oslo-Akershus. Ikke minst vil det være naturlig å diskutere hvordan det nasjonale/regionale partnerskapet fungerer. Kritikken rettet mot virkemiddelbruk beror på graden av misforståelser som kan oppstå når et program er utformet ett sted, og skal implementeres et annet sted. Johnsen (2011) beskriver hvordan VRI-programmet, og dets virkemidler, ofte misoppfattes av de regionale aktørene som har ansvar for gjennomføringen. Jeg vil også med dette få frem hvordan mine informanter opplever programmet som eksperimentelt. Denne dimensjonen henger uløselig sammen med Oslo som innovasjonshovedstad, nettopp fordi virkemidlene i enda større grad må tilpasses regionen på grunn av dens størrelse.

2.6.4 Aksjonsforskning

Over ble det presentert hvordan aksjonsforskning i stor grad preget et av VRI-programmets forgjengere, VS 2010. Ved sammenslåingen av de tre programmene NHS, VS 2010 og KM til VRI-programmet var intensjonen å la aksjonsforskning fortsatt spille en sentral rolle, spesielt knyttet til virkemiddelet *dialog og bred medvirkning*. I første VRI-periode i Oslo-Akershus ble Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) tildelt forskerprosjektet og aksjonsforskning preget arbeidet betydelig. I andre periode ble aksjonsforskning imidlertid valgt bort som metodisk tilnærming. Over har det blitt beskrevet hvordan aksjonsforskning kan være en styrke for innovasjonsprogrammer med sitt fokus på bedriftsintern læring og en demokratisk dialog mellom partene. Med aksjonsforskning kommer man ”under huden” på bedriftene og man kan på denne måten lokalisere de reelle utfordringene og hvilken løsning som er best for den aktuelle bedriften.

Fraværet av aksjonsforskning i VRI-programmet vil dermed få en sentral plass i analysen, for å belyse hvordan dette preger programmet i regionen og hvordan det eventuelt kunne vært en styrke for det videre arbeidet.

3. Metode

3.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for det metodiske rammeverket for oppgaven. Del 3.2 tar for seg forskningsdesignet til oppgaven, og skisserer bakgrunnen for de ulike metodiske valgene jeg har gjort i forkant av studien. Del 3.3 diskuterer casestudie som metode og intervju som verktøy for innhenting av data. Del 3.4 tar for seg valg jeg har foretatt i forhold til avgrensing og informanter. I del 3.5 drøfter jeg forskerens rolle knyttet til innhenting av data, behandling av data og ulike etiske problemstillinger som man som forsker kan bli stilt overfor. Her presenteres det også hvilke grep jeg selv har tatt for å sikre etisk forsvarlighet i egen studie.

3.2. Forskningsdesign

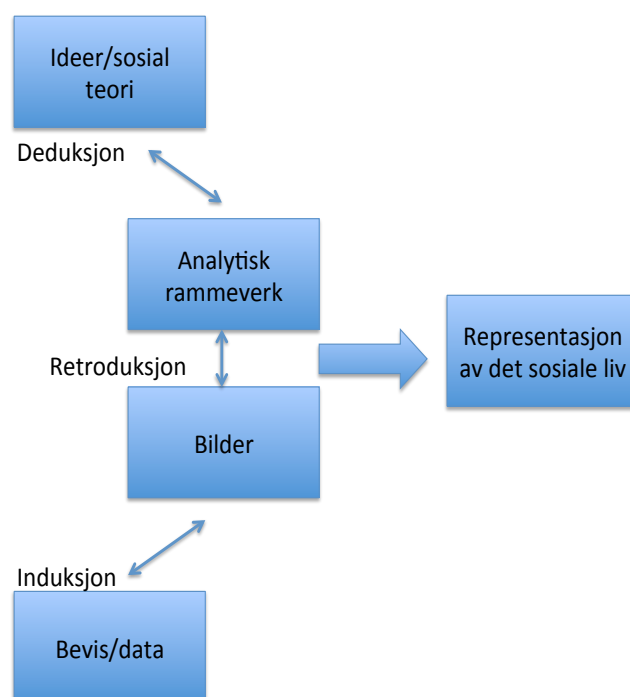
Innovasjon er i dag anerkjent som en interaktiv prosess. Et godt innovasjonsklima innebærer samspill mellom ulike aktører som strekker seg over tid og rom, konkurranse, rivalisering og læring. Et innovasjonssystem er intet mindre preget av disse faktorene og det er ofte tilfeldighetene, én enkel samtale, ett nettverksbyggende møte som utløser noe som resulterer i et samarbeid. VRI består av mange aktører, og det er vanskelig å måle virkningen av programmet. Resultatene kan vanskelig plasseres i en modell, fordi innovasjonsrettet arbeid krever tid, tilpasning, justeringer og endringer underveis. De kvalitative dimensjonene av et slikt program fanges ikke opp umiddelbart og synlige virkninger kan være vanskelig å spore tilbake til ett bestemt program eller midler. Det er derfor hensiktsmessig å studere VRI fra et kvalitativt perspektiv, der motivet er å få en dypere forståelse av programmet. For å forstå et case må man ofte finne ut hva som *ikke* gjelder for det caset man studerer og dette kan gjøres ved en komparativ studie hvor man sammenligner mellom flere case. I denne studien var dette vanskelig av flere grunner; Oslo-Akershus skiller seg ut fra de andre VRI-regionene og er derfor lite sammenlignbart og studien er tidsmessig begrenset og en komparativ studie ble vurdert som for omfattende for en masteroppgave.

Kvantitativ metode har som formål å frembringe statistikk og generaliserbare data, mens det i kvalitativ metode fokuseres på å få en dypere forståelse for et fenomen i en tid/rom kontekst. Kvalitativ forskning søker å avdekke ulike sider ved samfunnet og erfaringer innenfor ulike konseptuelle rammeverk. Det er to fundamentale spørsmål som kvalitative forskere angriper; sosiale strukturer eller individuelle erfaringer. Det er ikke strukturene i seg selv som er viktigst, men hva som påvirker dem og effekten av dem (Winchester og Rofe 2010). VRI-

programmet er opptatt av å avdekke, problematisere og utnytte særegenheten til hver region og at dette skal være sentralt i tilpasningen og utviklingen av nye virkemidler. VRI Oslo-Akershus skiller seg fra de andre regionene i landet blant annet fordi den rommer hovedstaden og fordi det finnes en stor andel høyt utdannede mennesker, et stort og variert næringsliv og et stort antall kunnskapsinstitusjoner. Det er derfor hensiktsmessig å studere innovasjonsrettet arbeid i hovedstaden gjennom en kvalitativ studie for å få en grundig forståelse for hvordan det gjøres nettopp her.

Oppgaven kan sies å veksle mellom deduktive og induktive faser. Dette mener Thagaard (2002) ofte er typisk for kvalitative studier, da man i en tidlig fase ofte baserer seg på teori, for så senere i arbeidet å la det empiriske grunnlaget angi retning for videre arbeid. Empirien fører ofte til at man må justere på både det teoretiske rammeverket og forskningsspørsmålet underveis. Dette kalles *retroduksjon*, noe denne studien også bærer preg av. Resultatet som foreligger i denne oppgaven er et resultat av et fortløpende samspill mellom teori, empiri og problemstilling. Dette har vist seg svært nyttig som arbeidsmetode, da det i forkant var vanskelig å forutse hvilke teorier som var mest passende, samt hvilke spørsmål man faktisk endte opp med å besvare. Oppgavens problemstilling har derfor blitt endret i etterkant for å være bedre tilpasset studiens funn.

Dette understreker Ragin og Amoroso (2011) med sin ”interpretive model” for samfunnsvitenskapelig forskning. *Datagrunnlaget* er plassert nederst, og anses som basen i forskning. *Ideer/teori* er plassert øverst og dette illustrer utgangspunktet til forskeren, et verdenssyn som er formet av ulike ideer og sosiale teorier og som bidrar til å forstå det man studerer. I arbeid med et forskningsprosjekt oppstår det et samspill mellom datagrunnlaget og ideene/teoriene man hadde som utgangspunkt, illustrert ved *analytisk rammeverk* og *bilder*. Det analytiske rammeverket er et detaljert utkast til hvordan man forstår og tolker det aktuelle fenomenet man studerer. Det bygger med andre ord på ideene/teoriene man tar utgangspunkt i. Bildene, på den andre siden, bygger på datagrunnlaget og representerer hvordan man vurderer og tolker den informasjonen man får gjennom datainnsamlingen. Sammen utgjør dette samspillet en representasjon av det sosiale liv/fenomenet man studerer.

Figur 3.1 Retroduksjon, kopiert fra Ragin og Amoroso (2011).

3.3 Case, intervju og utvalg

Formålet med denne oppgaven er å avdekke hvordan VRI-programmet møter utfordringer i hovedstaden, samt hvordan dette oppleves av de som jobber aktivt med programmet. Mitt *case* er derfor VRI Oslo-Akershus. Casestudier anses mer som en metodologi enn en metode. Filosofiske antagelser ligger til grunn, og en dypere forståelse av et fenomen regnes som en verdi i seg selv. Det er to hovedroller for casestudier, ifølge Baxter (2010); teste teori og generere eller utvide teori. Det følger visse implikasjoner med dette. For det første er funnene bare gyldige under visse forhold og i en viss kontekst. I tillegg studerer man ofte lite studerte fenomen, så man har få teorier å teste. Å generere teori kan være problematisk fordi casestudier er verken fullt deduktive eller induktive, de er mer sykliske. De låner teorier fra andre casestudier og ut fra det gjør man endringer eller skaper nye begreper. I denne studien er det mer nærliggende å si at jeg er ute etter å utvide de teoretiske bidragene som skal belyse fenomenet jeg studerer. Det vil si at jeg i slutfasen av studien oppsummerer hva jeg mener denne studien kan tilføre et eller flere av teoriene. Jeg er også bevisst det Baxter understreker angående gyldighet; mine funn er gyldige ut ifra den konteksten og tidsrommet de ble studert, mens et annet utvalg, et annet case eller en annen forsker kan oppleve å konkludere annerledes;

nettopp fordi studien er basert på mine informanters opplevelser og erfaringer med programmet.

Ettersom jeg utfører denne studien bare én gang, til et bestemt tidspunkt, kan denne studien kalles for en ”cross-sectional” casestudie. Dette innebærer, som nevnt, at studien gjennomføres bare én gang og innenfor et gitt tidsrom (Baxter 2010). Caset går også under betegnelsen ett-casestudie fordi jeg kun ønsker å få dypere forståelse for Oslo-Akershus og ikke gjør en komparativ studie mellom flere regioner (Baxter 2010). Datagrunnlaget i oppgaven er basert på intervjuer med relevante informanter. Intervju i geografifaget beskrives som noe mer enn å *snakke*. Å gjennomføre en vellykket intervjubasert studie krever nøye planlegging og detaljerte forberedelser. Dunn (2010) presiserer hvordan intervju er en velegnet måte å innhente kunnskap om hendelser, meninger og erfaringer. Fordi jeg er ute etter å avdekke hva slags erfaringer mine informanter har gjort seg i arbeidet med VRI i hovedstaden og hvorvidt de mener dette er et egnet program for å takle de utfordringene som foreligger, anser jeg intervju som et nyttig verktøy for å få innsikt i dette. Med intervju kan jeg få frem *meningene* som ligger bak, noe som er vanskelig å synliggjøre ved hjelp av f.eks en spørreundersøkelse.

Det fins hovedsakelig tre hovedformer for intervju; *strukturerte*, *ustrukturerte* og *semistrukturerte* (Dunn 2010). Det er semistrukturerte intervjuer jeg har nyttet i min studie, og dette innebærer at man lager en intervjuguide med forutbestemte spørsmål i en kategorisk rekkefølge. Det tillates i denne formen også at man viker fra de originale spørsmålene og man kan stille oppfølgingsspørsmål når informanten kommer med relevant informasjon som man ønsker å vite mer om. Av denne grunn er det også viktig at den som stiller spørsmålene er årvåken og observant i forhold til hva informanten gir av svar for å kunne spille på dette i neste spørsmål. Er det en god tone tilstede kan det være at informanten kommer med informasjon utover de spørsmålene som forskeren stiller, dersom informanten mener det kan være nyttig informasjon for forskeren.

Semistrukturerte intervjuer bidrar også til at det mellom forsker og informant oppstår et nært møte, en dialog. Hvordan dette møtet oppfattes av informantene er avgjørende for hvilken kunnskap forskeren får tilgang til. Oppfattes forskeren som uinteressert i tema eller på den andre siden som nærmest uhøflig i sine detaljerte spørsmål, vil dette påvirke situasjonen negativt. Det er viktig at forskeren viser respekt overfor sine informanter, og gir tydelig uttrykk for at dette er et tema som er interessant, men som han/hun trenger mer kunnskap om (og derfor ønsker å snakke med den aktuelle informanten). Det er med andre ord viktig å ha et bevisst forhold til relasjonen mellom forsker og informant og hvordan dette kan påvirke intervjusituasjonen.

Mitt utvalg regnes som et *strategisk utvalg* fordi alle informantene har direkte tilknytning til VRI Oslo-Akershus, og dermed også relevant informasjon og kunnskap om oppgavens problemstilling. Jeg har også benyttet en såkalt ”snøball” i rekrutteringen av informanter, det vil si at noen av mine informanter har tipset meg underveis om andre relevante og interessante personer som jeg burde kontakte (Dunn 2010). Av intervjuene har jeg fått en forståelse av hva de ulike informantene mener om programmet og deres erfaringer knyttet til det. Det empiriske grunnlaget har så blitt *fortolket* i analysen. Det er på grunnlag av dette ikke mulig å snakke om lovmessigheter ut fra oppgavens konklusjon. Kvalitative forskere er mer opptatt av at forklaringen er holdbar i det ene tilfellet som studeres, ikke om resultatene av studien kan generaliseres til andre lignende tilfeller (Baxter 2010).

3.3.1 Datainnsamling: gjennomføring og analyse

Jeg valgte å avgrense mitt case til å gjelde Oslo-Akershus, fremfor en komparativ studie, fordi jeg mener det er vanskelig å sammenligne hovedstadsregionen med andre VRI-regioner i landet. Det er interessant å se hvordan VRI-programmet er tilpasset hovedstaden og vica versa for å få et innblikk i dynamikken som styrer det regionale innovasjonssystemet her i regionen. Etter å ha samlet inn data kan det også nevnes at Oslo-Akershus byr på mange interessante problemstillinger i forhold til VRI, og jeg tror en komparativ studie ville hemmet min evne til å få en dypere forståelse av situasjonen i Oslo-Akershus.

Jeg utførte 8 intervjuer i perioden 27 september 2012 til 15 februar 2013. Mine informanter er representanter fra Forskningsrådet sentralt, medlemmer av styringsgruppen til VRI Oslo-Akershus, ansatte i Oslo kommunes næringsseksjon, representanter fra Oslo Teknopol, fra Akershus Fylkeskommune, TIK senteret på UiO og AFI (Arbeidsforskningsinstituttet). Disse personene var spesielt aktuelle fordi de kunne regnes som nøkkelinformanter innenfor VRI Oslo-Akershus. Alle og enhver hadde god kjennskap til programmet, enten gjennom VRI 1 eller nåværende periode. Informantene ble kontaktet per mail, hvor jeg la ved et informasjonsskriv som de kunne lese for å få en bedre forståelse av oppgaven og hvilken informasjon jeg var ute etter. På informasjonsskrivet var det også oppført navnet til min veileder og mailadresse som han kunne nås på, samt min egen kontaktinformasjon. Valget om ikke å inkludere andre informanter i studien, som f.eks næringslivsaktører, var bevisst. Jeg var hovedsakelig opptatt av å avdekke hvordan de regionale aktørene som jobbet med utformingen av VRI -tiltak har opplevd sitt arbeid. Jeg var interessert i forholdet mellom Forskningsrådet og medlemmene av styringsgruppen, fylkeskommunen,

kommunen og andre involverte. Det kunne vært interessant å snakke med aktører fra næringslivet og integrere deres erfaringer i studien, men dette vurderte jeg som for omfattende for en masteroppgave. I tillegg kunne dette også bydd på problemer i forhold til rekruttering av informanter da mange av bedriftene som er en del av VRI, i realiteten har veldig begrenset kunnskap om, og kjennskap til programmet. Det er mulig dette er en svakhet ved oppgaven, men det er et resultat av en kjent utfordring i forhold til forskningsarbeid, man er alltid nødt til å begrense seg i den ene eller andre retningen på grunn av tid og ressurser. Jeg var opptatt av hvordan VRI er organisert, hvilke erfaringer som er gjort, og hvordan de ulike aktørene i apparatet oppfattet hverandre, og arbeidet de gjør. Er det meningsfylt, hva kunne vært gjort annerledes, hvilke lærdommer er det gjort osv? For å besvare mitt forskningsspørsmål var avgrensning av informanter slik jeg har gjort en nødvendighet.

Intervjuene varte fra 35 minutter til 1 time og 20 minutter. Alle informantene, bortsett fra én, godkjente bruk av lydopptaker (taleopptak på min iPhone) under intervjuene. Samtykkeerklæringen ble underskrevet før intervjuene, sett bort fra tre hvor jeg dessverre glemte å ta den med. I disse tilfellene ble det sendt e-post til de aktuelle informantene som ikke hadde fått anledning til å skrive under, hvor jeg opplyste om rettighetene deres og la ved samtykkeerklæringen. Her stod det kort hva studien handlet om, hvordan jeg skulle bruke data fra intervjuene, hvordan data skulle lagres, at informantene kunne velge å være anonyme, samt at de kunne trekke seg fra studien når som helst. Data knyttet til den aktuelle informanten ville da blitt slettet og ikke brukt videre i analysen. Ingen av mine informanter uttrykte ønske om å være anonym, men jeg har uansett valgt å anonymisere til en viss grad. Når jeg omtaler informantene i analyse og drøftingskapittelet vil jeg ikke navngi noen, men deres arbeidstitel/arbeidssted vil stå oppført. Enkelte vil det være mulig å kjenne igjen ut fra deres tittel, men jeg syns dette er en grei måte å distansere enkeltpersoner fra det endelige resultatet som foreligger. Det gjøres ikke fordi informantene kommer med sensitiv informasjon, men fordi det heller ikke er hensikten med oppgaven å utlevere hver enkelt person og deres holdninger. Det er helheten som er fokus for oppgaven.

Intervjuene fant sted på kontoret/arbeidsstedet til de ulike informantene, bortsett fra det første intervjuet som fant sted på en café. Til intervjuene hadde jeg en medbrakt intervjuguide som jeg benyttet meg av. Denne var inndelt tematisk, og utarbeidet på bakgrunn av problemstillingen og teoretisk rammeverk for oppgaven. Den samme intervjuguiden ble brukt hver gang, dette for å sikre et visst sammenligningsgrunnlag når analysen skulle utføres. Intervjuguiden brukte jeg som en retningsleder for de spørsmålene og temaene jeg ønsket å stille, og som en trygghet dersom jeg skulle stå fast. Etter hvert som jeg utførte intervjuene

oppdaget jeg at jeg brukte intervjuguiden mest i begynnelsen, og så dukket spørsmålene opp av seg selv ettersom begge parter ble mer komfortable med situasjonen, og etter hvert som interessante opplysninger kom frem. Likevel kom jeg gjennom alle temaene som jeg ønsket å få innsikt i hos alle informantene. Ettersom jeg brukte lydopptaker til alle intervjuene ble det lite notatskriving underveis. Jeg prøvde å konsentrere meg mest mulig om hva informantene fortalte, samt forberede neste spørsmål. Når et intervju var over organiserte jeg intervjuet på telefonen ved å skrive hvem det enkelte intervjuet gjaldt. På UiO, eller hjemme, overførte jeg intervjuene ved hjelp av en USB kabel til min datamaskin, og deretter inn i transkriberingsprogrammet HyperTranscribe. Hvert intervju ble transkribert ferdig før neste intervju, noe jeg fant nyttig for å ha det aktuelle intervjuet ferskt i minne når jeg transkriberte. Intervjuene ble transkribert ordrett, men småprat i begynnelsen og slutten av hvert intervju ble ikke inkludert. Sitater som forekommer i oppgaven har riktig meningsinnhold, men enkelte deler kan være redigert for å gjøre dem lettere å lese.

Datasettet i oppgaven er todelt; det ene baserer seg på utskrift av de transkriberte intervjuene, den andre delen er en tekstanalyse av ulike rapporter, skriftlige dokumenter, notater, artikler knyttet til VRI og VRI Oslo-Akershus og andre relevante empiriske bidrag. Tekstanalysen er nyttig for å gi mer innhold til oppgaven, samt å støtte, eventuelt ikke støtte, det informantene har kommet med av informasjon. Den er også med på å gi et kontekstuell rammeverk til oppgaven.

Når det gjelder koding av datagrunnlaget har jeg bevisst valgt ikke å bruke et kodeprogram fordi jeg mener dette kan bidra til å "tvinge" frem opplysninger/data som i utgangspunktet ikke eksisterer. En analyse av mine datasett innebærer allerede en viss fortolkning, og jeg er bevisst på at dette *er* nettopp en fortolkning, og ikke eksakt gjengiving av "sannhet". Ved å bruke et kodeprogram ville fortolkningen hatt en dimensjon som jeg ikke ville vært komfortabel med. Isteden har jeg skrevet ut alle de transkriberte intervjuene, gått nøye gjennom dem, tatt notater og kategorisert informasjonen etter tema, begreper, meninger osv. Gjennom analysen og koding har jeg vært opptatt av ikke å dra informantenes utsagn/meninger ut av kontekst. Det har vært viktig å utøve varsomhet i forhold til dette, for å kunne stå inne for den oppgaven og resultatene som til slutt foreligger. Som nevnt over er enkelte sitater skrevet om, men dette har jeg gjort fordi de aktuelle sitatene har vært vanskelig å forstå i sin opprinnelighet. Meningsinnholdet er det samme, og dette har jeg vært bevisst på hele veien. Koding innebærer alltid en reduksjon av datagrunnlaget med den hensikt å takle kompleksitet og kaos i informasjonen man får. I kvalitativ forskning står man ofte overfor store mengder data og en viss reduksjon, eller abstrahering, kan være nødvendig for å gjøre forståelsen og

analysen enklere (Cope 2010). Koding reduserer datagrunnlaget til forståelige mengder kategorisert etter tema, begreper, teori eller lignende. Selv om jeg ikke brukte et digitalt kodeprogram, var min egen koding også preget av inndeling i kategorier for å lette på analyseprosessen. Noen tema ønsker man å fremheve mer enn andre og dette er en vurdering man tar i samspill med oppgavens formål. Enkelte deler av intervjuene var så å si meningsløse for problemstillingen, og jeg har derfor valgt å ikke inkludere de i studien. Abstrahering innebærer at noe kommer i forgrunnen mens noe annet må vike, og slik er det også i forskning. Den relevante informasjonen blir trukket frem, men fremdeles holdt innenfor den konteksten den er hentet fra.

3.4 Forskning og etikk - refleksjoner omkring feltarbeid

Når man utfører intervjuer i forbindelse med en studie er det viktig å opprettholde ”rapport” med sine intervjuobjekter. Det vil si å være bevisst deres verdenssyn, og å kommunisere egen forståelse av dette på en god måte. Det gjelder intervjusituasjoner her hjemme i Norge så vel som i andre deler av verden. Å ha god kontakt og kjemi med sine informanter er viktig for å få den informasjonen man er ute etter og unngå at informanten bare gir informasjon som han eller henne tror du vil høre. Det er viktig å være ydmyk overfor sine informanter og å formidle at deres kunnskap om emnet er interessant for deg som forsker. På denne måten føler informantene at de bidrar med kunnskap som forskeren selv ikke er i besittelse av. Samtidig er det viktig at det er forskeren som leder intervjuet, og bevisst styrer samtalen inn igjen på et relevant tema dersom man skulle spore av.

Å opprettholde rapport også etter intervjuet er over, er viktig. Det kan være nødvendig med oppfølgingsintervju (enten et nytt møte eller per telefon eller epost) eller det kan være at informanten ønsker å lese studien i ettertid. Da er det fordelaktig at det er en god tone mellom forsker og informant (Dunn 2010). Dette nære møtet mellom forsker og forskningsobjekt er et særpreg ved kvalitativ metode, og det er viktig å være bevisst hvilken påvirkning denne metoden for innhenting av data kan ha for det videre arbeidet og for resultatene. Om man stiller seg i en overlegen posisjon overfor informantene kan dette føre til dårlig kjemi, som kan resultere i at det kan være lite fruktbar data å hente. Det er derfor viktig at forskeren er bevisst sin rolle og opptrer deretter. For min del var det viktig å skape legitimitet overfor meg selv ved å stille godt forberedt til intervjuene, vise at jeg hadde kunnskap om det temaet jeg studerte, samtidig vise ydmykhet i forhold til at mine informanter hadde langt mer kunnskap og erfaringer rundt temaet. Det var en stor fordel for meg å kunne ”henge med” når informantene snakket, og ikke minst for å fremstå som seriøs. Når man viser at man har forkunnskaper,

interesse for tema og for informanten er det lettere å få mer informasjon enn det ville vært om man stiller uforberedt. Som masterstudent føler jeg at jeg uansett er i en underlegen posisjon overfor mine informanter, så å være forberedt og oppriktig interessert i hva mine informanter har å si har vært avgjørende. Når det er sagt har alle mine intervju blitt gjennomført med en god tone og jeg sitter igjen med et godt inntrykk. Hvert intervju har åpnet og sluttet med en lett tone og jeg har fått inntrykk av at informantene også synes det var nyttig og interessant å diskutere de ulike temaene. Jeg har blitt tatt godt i mot, samtalene har gått av seg selv og flere har uttrykt et ønske om å lese det ferdige resultatet. Jeg tror noe av grunnen til at jeg har blitt tatt godt i mot og at informantene har ønsket å stille til intervju er fordi jeg på en seriøs måte kontaktet dem hvor jeg la ved informasjonsskriv som grundig forklarte hva jeg ønsket av informasjon, samt annen nødvendig informasjon som understrekte graden av seriositet i arbeidet. I forkant av, og under, det første intervjuet var jeg naturlig nok noe nervøs, men jeg synes ikke dette preget situasjonen nevneverdig. Intervjuene har vært relativt uformelle, og jeg føler det har vært en god flyt i alle. De har også blitt avsluttet på en naturlig måte. En utfordring som jeg opplevde var likevel å følge med på hva informanten sa samtidig som man forberedte neste spørsmål. Intervjuguiden var til stor hjelp hvis jeg stod litt fast, men som oftest var jeg nødt til å formulere et oppfølgingsspørsmål basert på pågående emne/samtale. Dette var et lite stressmoment for meg noen ganger, men ikke noe som preget intervjuene eller som informanten selv var klar over.

Jeg brukte lydopptaker under alle intervjuene, bortsett fra ett, og dette mener jeg ikke påvirket situasjonen eller den informasjonen jeg fikk. Ettersom jeg brukte min mobil så tror jeg det var lett å glemme at samtalen ble tatt opp og derfor ble det heller ikke et stressmoment under intervjuene. Mange av mine informanter var heller nysgjerrig på at jeg kunne bruke telefonen og jeg måtte vise flere hvordan de selv kunne gjøre det på sin mobil. Dette kan sies å ha vært en isbryter ved begynnelsen av et par av intervjuene. En kommentar jeg fikk angående opptak var da en informant uttrykte en mening som han selv sa han ikke ville at jeg skulle transkribere. Dette respekterte jeg og har derfor utelatt denne uttalelsen fra transkriberingen. Bare én informant hadde reservasjoner mot å la samtalen bli tatt opp. Dette kom overraskende på meg som nærmest tok det for gitt at opptak var en selvfølge. Til hvert intervju tok jeg med en kladdebok og penn, i tilfelle noen skulle motsette seg å bli tatt opp, og i dette tilfellet fikk jeg god bruk for det. Da informanten ikke ville at jeg skulle ta opp samtalen måtte jeg selvsagt respektere dette, og det krevde at jeg måtte skjerpe sansene mine ytterligere for å fange opp essensen av samtalen. Det var en utfordring plutselig å skulle notere underveis og jeg merket hvor vanskelig det var å få med seg alt. Denne erfaringen gjorde at jeg reflekterte mer over de

intervjuene som jeg hadde tatt opp og hvordan det kan ha hatt en innvirkning på hvordan jeg tolker informasjonen. Det er forskjell på en transkribert tekst i svart hvitt foran deg og håndskrevne stikkord i en notatblokk. Et transkribert intervju lar deg se sitater slik de faktisk ble uttalt og det er vanskeligere å mistolke et utsagt. På den andre siden kan det være lett å henge seg opp i sitater og man må være var for ikke å dra disse ut av kontekst. Å notere underveis i et intervju gjør at man fanger opp det viktigste (ettersom man naturligvis ikke rekker å skrive ned alt) og slik jeg vurderte det får man lettere frem helhetsinntrykket av intervjuet. Dette har ført til at jeg har gjort noen refleksjoner rundt hvordan, eller om, oppgaven hadde vært annerledes dersom *ingen* av intervjuene hadde blitt gjennomført med lydopptaker. I og med at jeg gjennom hele prosessen har hatt et veldig bevisst forhold til *kontekst* og at sitat ikke skal brukes på en uforsiktig måte mener jeg båndopptaker likevel ikke har hatt en stor innvirkning. Å foreta et intervju uten lydopptaker var en god erfaring og noe jeg mener styrker oppgavens troverdighet nettopp fordi det har gjort meg mer bevisst på hvordan jeg tolker mine data. Jeg vil likevel påstå at resultatene ville vært de samme selv uten lydopptaker på intervjuene.

Jeg opplevde generelt at jeg ble møtt med ærlighet og at mine informanter prøvde hardt å gi meg den informasjonen jeg etterspurte. De var svært villige til å snakke om de ulike temaene jeg gjennomgikk og jeg opplevde at alle var svært engasjerte i sitt arbeid. I tillegg viste flere også en interesse for mine tanker og refleksjoner. På den andre siden representerer informantene hver sin respektive arbeidsplass, og dette har jeg hatt i mente under analysen.

3.5 Troverdighet og overførbarhet

En innholdsanalyse av data som man har samlet inn innebærer en viss tolkning og fortolkning. Man må reflektere over den informasjonen man har fått og hvordan man tolker datagrunnlaget vil være forskjellig fra forsker til forsker. Det er heller ikke alle data som blir inkludert i studien, som nevnt over. Utelukking av informasjon til fordel for en annen må overveies nøye slik at man sikrer et korrekt meningsinnhold i det som blir presentert. En måte å sikre dette i kvalitativ forskning er å hele tiden være bevisst på at andre skal lese og vurdere ditt arbeid. Dette bidrar også til at man ønsker (forhåpentligvis) å levere fra seg et resultat man kan stå inne for. Dette skaper *troverdighet* rundt eget arbeid. Dette kan man oppnå ved å la informantene lese analysekapittelet og eventuelt konklusjonen for å sikre at man har tolket deres utsagn riktig, samt at informantene føler de kan gå god for den informasjonen som fremkommer. Dette beskrives i Dunn (2010) som den ”hermeneutiske sirkel” hvor forskning begynner med forskerens fortolkende miljø (preget av egne meninger, holdninger, verdenssyn osv) til å

involvere studiens deltakere og forskeren selv, for så å returnere til sitt eget fortolkende miljø for vurdering. Tillit til eget arbeid kommer med andre ord ikke av seg selv, det må fortjenest.

Det er viktig å sikre troverdighet fra de første fasene i arbeidet og anvende dette gjennom hele studien. Ved å dokumentere hvert steg nøye er det også lettere å gå tilbake for å kontrollere eget arbeid. I mitt tilfelle vil det å legge ved informasjonsskriv, informantliste og intervjuguide være en del av det å skape troverdighet og gjennomsiktighet rundt mitt arbeid. To av mine informanter har også lest deler av studien og dette har vært uproblematisk.

En måte å sikre kvalitet og troverdighet i kvalitativ forskning er gjennom å ha et kritisk blikk på eget arbeid gjennom hele prosessen. Dette refereres til som *kritisk refleksivitet* og innebærer at man kontinuerlig vurderer og reflekterer over eget forskningsformål, metode, konsekvenser osv. Dette kan være nødvendig helt i begynnelsen for å avgjøre om forskningsspørsmålet er mulig å gjennomføre. Er det for sensitivt? Hvilke konsekvenser kan det ha for mine informanter? Er det greit å stille disse spørsmålene? Forskning i seg selv legitimerer ikke et hvert prosjekt, noen ganger må man se seg nødt til å endre retning av etiske grunner (Dowling 2010). Kritisk refleksivitet handlet i denne studien om å sikre nøye, gjennomtenkte spørsmål, slik at mine informanter ikke følte at de måtte utlevere andre eller stille andre i et dårlig lys. Ettersom en del av mitt forskningsprosjekt er å avdekke erfaringer og holdninger til VRI Oslo-Akershus, har det vært viktig at mine informanter har følt seg komfortable med spørsmålene, og at det ikke har blitt oppfordret til kritikk rettet mot enkeltpersoner.

I samfunnsvitenskapelig forskning er det viktig å være bevisst på at man *tolker* datagrunnlaget sitt og at dette ikke er en fullstendig objektiv skildring av virkeligheten. Forskeren er preget av sitt verdenssyn, erfaringer og holdninger og dette påvirker hvordan man tolker (eller fortolker) informasjon man får av informantene. Samtidig har også informantene et verdenssyn og ulike meninger, som vil sette sitt preg på de svarene de gir. *Bekreftbarhet* i samfunnsvitenskapelige studier er knyttet til hvordan man tolker resultatene/svarene man står overfor. Dette innebærer, ifølge Baxter (2010), at forskeren er kritisk til sin egen tolkning og at han eller henne tilpasser seg det miljøet som studeres. Ettersom jeg hadde relativt god kunnskap om VRI-programmet før jeg gjennomførte intervjuene, hadde jeg naturligvis opparbeidet meg en forståelse av og meninger rundt temaet. Jeg var bevisst på ikke å la dette påvirke hvordan jeg formulerte spørsmålene mine, samt hvordan jeg tolket den informasjonen jeg fikk. Det teoretiske rammeverket har også satt sitt preg på hvordan jeg har vurdert/tolket datagrunnlaget på, men empirien har i enda større grad påvirket valg av teori. Det er hele veien et samspill mellom teori og empiri i oppgaven, og dette styrker dens troverdighet fordi empirien ikke presses inn i et teoretisk rammeverk som ikke egner seg.

Generalisering i kvalitative studier blir oppfattet som et lite fruktbart mål for forskningen. Kvalitative casestudier har som mål å skape en dypere forståelse for et fenomen som skjer i en tid/rom kontekst og ikke frembringe generaliserbar data slik som ved kvantitativ metode. Baxter (2010) hevder likevel det er mulig å generalisere i kvalitativ forskning og peker på at dette er den vanligste formen for kritikk rettet mot casestudieforskning, at det ikke lar seg generalisere. Han mener generalisering ikke er et problem så lenge forskningsdesignet er nøye gjennomtenkt og at man i analysen er bevisst på den spenningen som kan oppstå mellom de konkrete og abstrakte begrepene. I kvalitativ metode er det likevel vanligere å bruke ordet *overførbarhet* og i casestudie sammenheng brukes dette om hvor mange andre lignende case resultatet kan sies å være gyldig for. På den andre siden er det ikke generalisering eller overførbarhet kvalitative forskere er opptatt av. Det som er av betydning er hvorvidt forklaringene på fenomenet som studeres kan sies å være gyldig eller ikke. Det kan derfor sies at det er et skille mellom statistisk generalisering og analytisk (teoretisk) generalisering. Statistisk generalisering er mulig ved hjelp av et stort sannsynlighetsutvalg, mens ved analytisk generalisering kan man oppnå en viss *overførbarhet* ved å nøye velge ut case og riktig teoretisk rammeverk som verken er for abstrakt eller spesifikt, for det aktuelle caset. Mine resultater kan ikke sies å være gyldige for andre case fordi studien er opptatt av *erfaringer*, og det har heller ikke blitt foretatt en komparativ studie for å oppnå sammenligningsgrunnlag. Oslo skiller seg dessuten ut fordi det er den største byen i Norge og med mest FoU og størst næringsliv, noe som antyder at resultatene lite trolig vil la seg overføre til andre steder. Jeg er opptatt av at den teorien jeg har valgt er egnet i forhold til empirien og at mine konklusjoner kan sies å være troverdig. Mine funn kan likevel tilføre det teoretiske rammeverket betydning uten å generalisere til andre case. Dette presenteres i konklusjonen.

3.6. Forskningsetikk

I de ulike fasene av en forskningsstudie er det en rekke etiske problemstillinger som kan dukke opp, både ventet og uventet. Man må ta stilling til om prosjektets formål er etisk forsvarlig, hvilken metode man skal bruke, hvordan rekruttere informanter og hvordan prosjektet skal fremstilles på en god måte. Forskeren må vurdere nøye hvordan han eller hun ønsker å presentere sin studie og ikke minst hvordan den kan legitimeres. Som forsker har man ansvar for å sikre at informantene ikke utsettes for fare ved å delta i studien og at deres synspunkter og meninger blir fremstilt på en etisk forsvarlig måte. Dette innebærer blant annet at man nøye vurderer om et sitat er nødvendig å trekke frem eller ikke, dersom det muligens kan føre til at den aktuelle informanten blir stilt i et dårlig lys (Dowling 2010). På slutten av det tjuende

århundret var det en markant økning av formalisering rundt etiske problemstillinger i forskning. Det ble i en rekke land innført obligatorisk melding om nye forskningsprosjekt, slik som Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (SND) her i Norge, som jeg selv har meldt mitt prosjekt til. Et annet grep for å sikre etisk forsvarlighet er kravet om informert samtykke. Dette innebærer at informantene er tilstrekkelig informert om studiens formål, rettighetene de har til å være anonyme eller å trekke seg fra studien og hva deres bidrag skal brukes til og hvordan. Dette kan gjøres både muntlig og skriftlig, men det vanligste er å utarbeide et skriftlig dokument som informanten skriver under på. Et annet grep er å anonymisere sine informanter dersom det skulle være nødvendig. Dette innebærer å holde deres identitet skjult i studien slik at eventuelle sitat ikke kan spores tilbake til enkeltpersoner. Dette er særlig relevant i forhold til studier med sensitive temaer, og hvor informanten selv ikke ønsker å bli gjenkjent. Det er også viktig at informanten ikke opplever negative konsekvenser ved å delta i studien, og det er forskerens ansvar å sikre dette ved å presentere intervjumaterialet på en hensiktsmessig måte (Dowling 2010).

I min egen studie har jeg opprettholdt de etiske prinsippene ved å gjennomføre de anbefalingene som er å finne i litteraturen. Mine informanter har alle skrevet under på en informert samtykkeerklæring (vedlegg 3) og de har fått opplyst om at de når som helst kan trekke seg fra studien. Dersom de ønsker det, vil all data som omhandler dem, det vil si lydopptak og transkriberte intervjuer, bli slettet og ikke videre brukt i studien. Jeg har også valgt å anonymisere mine informanter til en viss grad. Jeg vil ikke bruke informantenes navn i studien, men heller referer til deres arbeidstitel og/eller arbeidssted fordi jeg mener det ikke er relevant at enkeltpersoner blir trukket frem ved navn. Fullstendig anonymisering er utfordrende i denne studien fordi det er et relativt lite miljø hvor de fleste kjenner til alle, i tillegg til at studien ville blitt lite relevant i forhold til å kunne svare på problemstillingen. Ettersom det ikke er et sensitivt tema jeg diskuterer i oppgaven, vurderte jeg det som etisk forsvarlig å ikke fullstendig anonymisere mine informanter.

Lydopptakene fra intervjuene er det kun jeg som har hatt tilgang til og de vil bli slettet i etterkant.

3.7 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg redegjort for studiens forskningsdesign og begrunnet mine valg angående metode for innhenting av data. Kvalitativ metode og hvordan gjennomføre et forskningsprosjekt har blitt redegjort for, og jeg har vist til egne refleksjoner i denne prosessen. Mitt datamateriale, som består av transkriberte intervjuer, og andre relevante skriftlige

dokument og rapporter, har blitt kodet manuelt og analysert i lys av det teoretiske rammeverket for oppgaven. Dette innebærer at jeg har vært selektiv i forhold til hvilken informasjon jeg deler i oppgaven, men hele veien vært bevisst på at korrekt informasjon oppgis og at det gis et så realistisk bilde som mulig av fenomenet jeg studerer. I siste del av kapitlet har jeg drøftet etiske problemstillinger man kan bli stilt overfor som forsker, samt hvordan jeg selv har håndtert dette i egen studie.

4. Virkemiddelet VRI

4.1 Det norske virkemiddelapparatet

I Stortingsmelding nr. 7 (2008-2009) heter det at det offentlige virkemiddelapparatet skal *"stimulere innovasjonsaktiviteten i næringslivet og bidra til at ideer og initiativer resulterer i lønnsom næringsvirksomhet."* Innovasjon Norge, Norges Forskningsråd og SIVA er de mest sentrale virkemiddelaktørene i dag. Gjennom ulike tiltak finansieres det prosjekter i næringslivet og i forskningsmiljøene, som bidrar til økt samarbeid mellom aktørene. Hovedmålet til virkemiddelapparatet er å bidra til økt verdiskaping og innovasjon i hele landet. Det skal også legges til rette for enklere å starte egen bedrift. Kunnskap og forskning fra utlandet, men særlig kunnskap produsert i Norge, skal være tilgjengelig for bedrifter og institusjoner. I tillegg til dette skal virkemiddelapparatet fungere som en god forsknings- og innovasjonspolitisk rådgiver for offentlige myndigheter. Det presiseres at næringslivets behov skal være i sentrum, og regjeringen anerkjenner at virkemiddelapparatet krever videreutvikling og forbedringer i tråd med samfunnsmessige og økonomiske endringer. Per i dag har virkemiddelapparatet en mer aktiv rolle (mer samspill med bedriftene) i innovasjonsprosessen enn tidligere, dette er i tråd med forskning som støtter aktiv medvirkning. NCE, VRI og SFI er alle eksempler på virkemidler som i dag er sentrale i stimulering av økt innovasjon og samhandling (St.meld nr. 7 2008-2009).

Fagerberg (2009) presiserer at det ikke er alle oppgaver innenfor de tre virkemiddelapparatene som utelukkende berører eller jobber for innovasjon. Forskningsrådet har for eksempel også oppgaver knyttet til økt forskning som verdi i seg selv, ikke bare som middel for å fremme innovasjon.

Som nevnt i kapittel 2 finnes det tre ulike former for innovasjonspolitiske virkemiddel, karakterisert som første- andre- og tredjengenerasjons innovasjonspolitikk; nasjonale, områdenøytrale programmer, nasjonale programmer tilpasset regionale forutsetninger, og brede, tverrsektorielle satsinger på regional utvikling (Jakobsen og Onsager 2008). Det er virkemidlene karakterisert som annengenerasjons innovasjonspolitikk som er i fokus i denne oppgaven.

Bruk av virkemidler for å øke verdiskaping og innovasjonsnivå er en viktig del av den norske innovasjonspolitikken. Samhandling mellom bedrifter, og mellom bedrifter, FoU og myndigheter er helt sentralt i innovasjonsforskning, og som nevnt i kapittel 2 er den norske innovasjonspolitikken bygget på systemtilnærmingen og Triple Helix, som begge fremmer

samhandling på tvers av aktører (Spilling 2010). Et regionalt innovasjonssystem som tar hensyn til lokale forskjeller, forutsetninger og behov, er også sterkt argumentert for av ulike forfattere (Isaksen 2010; Tödtling og Trippel 2005; Cooke 1997). Det blir stadig viktigere å utnytte regionale og lokale kvaliteter, ivareta ressursmangfoldet og de ulike næringsmiljøene for å øke konkurransefortrinn. Ifølge Jakobsen og Onsager (2008), vil en regional differensiering kunne føre til større grad av heterogenitet innenfor de ulike programmene og man unngår standardiserte oppsett slik som ved de rene nasjonale programmene. Det gir også en større grad av medbestemmelse til regionale aktører, da særlig fylkekommunen.

4.2 VRI

VRI er Norges Forskningsråds satsing på innovasjon gjennom samhandling og på deres nettside fastslås det at *”VRI skal utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene, og fremme forskningsbasert innovasjon i norsk nærings- og arbeidsliv”*¹. VRI er en forkortelse for ”Virkemiddel for regional FoU og innovasjon” og ble opprettet i 2007 som et ledd i regjeringens nye regionale satsing. Programmet er tiårig og er planlagt å gå frem til 2017. VRI 1 varte fra 2007-2010, VRI 2 fra 2011-2013 (nåværende periode) og VRI 3 fra 2014-2016. Målet var at innovasjon skulle forankres i et regionalt partnerskap, og at regionen selv skulle bidra med ca 50% av finansieringen. VRI er en sammenslåing av tre tidligere programmer under MOBI-satsingen; NHS (næringsrettet høyskolesatsing), KM (kompetansemekling) og VS 2010 (verdiskaping 2010). VRI var et tegn på endring i innovasjonspolitikken mot en mer regional tilpasning (Johnsen 2011). VRI ble også opprettet like etter regjeringens forvaltningsreform, som blant annet ila fylkeskommunene større ansvar når det gjelder FoU.

Det er to overordnede målsettinger i VRI-programmet, hvor det ene er knyttet til systemperspektivet og det andre til bedriftsperspektivet. Systemperspektivet vektlegges likevel i mye større grad enn bedriftsperspektivet viser midtveiseevalueringen fra 2012 (Oxford Research 2012). VRI består av to hovedprosjekter; samhandlingsprosjekt og forskningsprosjekt. Samhandlingsprosjekter innebærer å øke kjennskap til og samhandling mellom de ulike aktørene gjennom de forhåndsbestemte virkemidlene kompetansemekling, dialog og bred medvirkning, forprosjekt, dialogvirkemidler og mobilitet. Regionene er forpliktet til å bruke et minimum av disse virkemidlene. ”Dialog og bred medvirkning” er

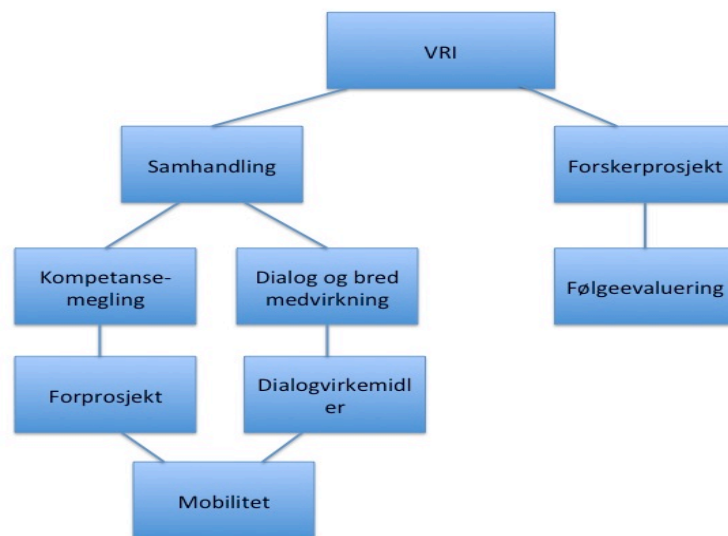
---

¹ VRI-programmets nettside

http://www.forskningsradet.no/prognnett-vri/Om_Programmet/1224529235268

knyttet til aksjonsforskning for bedriftsutvikling i nettverk. For første gang i et nasjonalt program brukes ordet ”aksjonsforskning” i programdokumentene. Aksjonsforskningen i VRI ble imidlertid tonet ned etter programmets første leveår, og det vektlegges nå at VRI skal ha en bredere tilnærming til hvilken type forskning programmet finansierer (Finsrud 2009).

Forskerprosjekter har en bred målsetting med regionalt fokus men med både nasjonal og internasjonal relevans. Dette innebærer forskning på regional utvikling og innovasjon. VRI er i dag aktiv i 15 regioner, alle fylker er representert, hvor noen fylkeskommuner samarbeider. Hver region har ett samhandlingsprosjekt og ett forskningsprosjekt (Oxford Research 2012).

Figur 4.1 VRI virkemidler

I planene for VRI 3 har Forskningsrådet imidlertid signalisert at forskningsprosjektene skal løsrives fra samhandlingsprosjektene, og løftes ut av regionene, noe som innebærer forskningssamarbeid mellom flere fylker (Oxford Research 2012). Fylkeskommunene har en sentral rolle i VRI-satsingen, først og fremst som en viktig del av det regionale partnerskapet. I noen regioner er også fylkeskommunen prosjektansvarlig, og det er et krav om at fylkeskommunen skal være med å utforme søknaden om VRI-prosjekt. Det er regionene selv som setter mål for hva de ønsker å oppnå, og hvilke type prosjekter de ønsker støtte til, samt hvordan de vil organisere VRI-arbeidet. På denne måten er VRI en sentral del av den økte regionale satsingen og karakteriseres av Finsrud (2009) som et *regionalpolitisk* FoU-program. Også Regionale Forskningsfond som ble innført i 2010 er en del av en økt regionalisering. For å delta i VRI-programmet må regionene selv definere sine satsingsområder basert på strategiske og viktige næringer, samt organisere et regionalt partnerskap. Dette partnerskapet

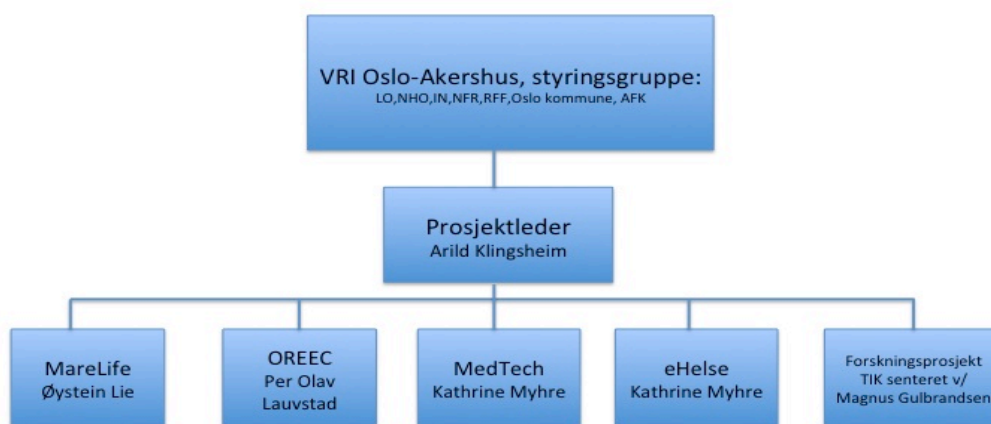
består som oftest av fylkeskommunen, LO, NHO, Innovasjon Norge, kommunene, fylkesmannen, høyskoler og andre forskningsinstitusjoner. En integrering, og økt ansvarlighet for de regionale partnerne, har imidlertid også skapt turbulens og en kamp mellom de ulike forskningsinstitusjonene om å delta i programmet. Dette skyldes to faktorer; opprettelsen av VRI innebar omrokking på de eksisterende regionale partnerskapene og at konkurransegrunnlaget ble endret til spørsmål om regionale prioriteringer fremfor vanlig kvalitetsbasert konkurranse om forskningsfinansiering (Finsrud 2009).

Jakobsen og Onsager (2008) hevder VRI-programmet er krevende og ambisiøst. Det vises til at programmet skal favne om både samhandling mellom ulike virkemiddelaktører, de viktigste forsknings- og utdanningsinstitusjonene, samtidig som programmet skal være sterkt forankret i det regionale næringslivet. Programmet skal reflektere eksisterende strategier utviklet av fylkeskommunen og koordinere eksisterende og nye virkemidler for innovasjon. Programmet kan derfor sies å være et ”eksperiment” for utforming av regional innovasjonspolitik. I likhet med dette karakteriserer Johnsen (2011) også programmet som eksperimentelt. Ettersom VRI er planlagt å gå over flere år, med utallige aktører involvert, er det vanskelig å oppdrive noen konkrete bevis på de langsiktige virkningene av VRI-satsingen. Johnsen peker på hvordan VRI ofte blir oppfattet som et diffust begrep hvor selve oppgaven ikke forstås av de som er satt til å gjennomføre den. Han presenterer fire ulike tolkninger av VRI, og mener at dette er noe av grunnen til at VRI gjerne ikke har fått den slagkraften det var tiltenkt; VRI som institusjonsutvikling, VRI som næringsutvikling og næringsstøtte, VRI som implementering av regional innovasjonssystem, og VRI som eksperimentelt program i regional økonomisk utvikling. Det er den siste tolkningen, som også Johnsen utpeker som den mest verdifulle, ”VRI som eksperimentelt program i regional økonomisk utvikling”, og som jeg anvender i denne studien. I denne tolkningen forutsettes en hypotese om at samhandling og samarbeid skal bekjempe markedssvikt eller systemsvikt.

4.2.1 VRI Oslo-Akershus

Regional verdiskaping er fokusområdet for VRI-programmet. Kunnskapsspredning og samhandling på tvers av aktører, og på tvers av institusjoner og bedrifter med ulike akademiske skillelinjer, er viktige elementer for å nå målet om å øke den regionale verdiskapingen. Den geografiske nærheten mellom næringsliv, myndigheter og FoU- institusjoner i Oslo er et godt utgangspunkt for målsettingene i VRI.

Oslo-Akershus kom med i VRI-programmet i 2008, etter å ha fått avslag under den første søknadsrunden i 2007, og er nå inne i sin andre VRI-periode. I VRI 2 er Akershus fylkeskommune prosjektansvarlig for samhandlingsprosjektet og forskerprosjektet blir ledet av TIK-senteret ved UiO. Eierskapet ligger hos Oslo kommune og Akershus fylkeskommune, ved henholdsvis Byrådsavdelingen for næring og mangfold (Oslo) og Avdeling for plan, næring og miljø (Akershus). Styringsgruppen består av representanter fra blant annet UiO, Innovasjon Norge, Oslo kommune, Akershus fylkeskommune, NHO, LO og Norges Forskningsråd. Representanter fra FoU-miljø eller næringslivet er ikke en del av styringsgruppen i VRI 2. Under vises en aktøroversikt av VRI Oslo-Akershus.

Figur 4.2 VRI 2 Oslo-Akershus, aktøroversikt

VRI Oslo-Akershus har satsing på utvikling av sterke innovasjons- og næringsklynger som sitt overordnede mål. Fire områder er valgt ut i VRI 2: fornybar energi (OREEC), marin biologi (MareLife), og medisinsk teknologi og eHelse (Oslo MedTec). VRI skal bidra til å øke samhandlingen mellom FoU og næringsliv, og styrke innovasjonskraften i disse klyngene. Oslo kommune og Akershus fylkeskommune har utviklet en felles næringspolitisk handlingsplan²

² O-A felles næringspolitiske handlingsplan:
[http://www.byrådsavdeling-for-kultur-og-naring.oslo.kommune.no/getfile.php/Byrådsavdeling%20for%20kultur%20og%20næring%20\(KON\)/Internett%20\(KON\)/Dokumenter/Regionalt%20innovasjonsprogram%20-%20del%201%20strategidokument%202012.pdf](http://www.byrådsavdeling-for-kultur-og-naring.oslo.kommune.no/getfile.php/Byrådsavdeling%20for%20kultur%20og%20næring%20(KON)/Internett%20(KON)/Dokumenter/Regionalt%20innovasjonsprogram%20-%20del%201%20strategidokument%202012.pdf)

som i stor grad samsvarer med målene i VRI-programmet. Hovedutfordringene som er skissert i søknaden til VRI 2 (upublisert notat) er å øke samhandlingen mellom næringslivet og forskningsinstitusjonene, og å øke graden av forskning i næringslivet. Strategien for å løse disse utfordringene skal gjennomføres ved aktiv bruk av VRI-programmets virkemidler, hvor fokuset hviler på mer tverrfaglig samhandling gjennom aktiv deltakelse i hverandres aktiviteter på tvers av samhandlingsprosjektene, opprettelsen av en felles lærings- og innovasjonsarena for samhandling, og en årlig VRI konferanse i regionen i samarbeid med RFF Hovedstaden (regionale forskningsfond), hvor aktørene kan utveksle kunnskap og erfaringer.

Samhandlingsprosjektet tar i bruk 4 av VRIs virkemidler i VRI 2, dvs personmobilitet, kompetansemegling, forprosjektmidler og dialogverktøy. Dialog og bred medvirkning (aksjonsforskning) er ikke en del av VRI 2. Ifølge søknaden tas det sikte på å arrangere månedlige prosjektledersamlinger for å sikre tverrfaglig potensialutnyttelse i innovasjonsprosjektene som følges opp av regionale læringsarenaer. Effekter og resultater av dette skal så formidles gjennom tilgjengelige kommunikasjonskanaler hos de respektive innsatsområdenes nettsider, noe som vil øke åpenhet og synliggjøre resultatene av det regionale arbeidet.

Forskerprosjektet som blir ledet av TIK-senteret ved UiO har i denne perioden tittelen *“Samhandling for forskning og innovasjon i hovedstadsregionen”* og skal bidra til bedre forståelse av forutsetningene for innovasjonsrettet samhandling i hovedstadsområdet. I tillegg skal det innhentes informasjon om og sammenlignes med andre hovedstadsregioner i Norden. Temaene er LifeScience, IKT og Miljø- og energiteknologi. Utgangspunktet for forskerprosjektet er triple helix modellen, hvor samhandling mellom næringsliv, myndigheter og FoU-institusjoner er sentralt for innovasjonsprosesser³.

4.3 Finansiering

Det er Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings- og handelsdepartementet som står for den største finansieringen av VRI, i tillegg bidrar også Kunnskapsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet med henholdsvis 6 og 2 millioner hver. KMD bidro i 2011 med 29 millioner og NHD med 19,2. VRI hadde i 2011 et budsjett på 66,2 millioner kroner over statsbudsjettet. I tillegg til den statlige finansieringen er det også et krav om regional

---

³ Tik-senterets søknad om forskerprosjekt for VRI 2:
<http://www.sv.uio.no/tik/forskning/prosjekter/vri/dokumenter/prosjektbeskrivelse.pdf>

finansiering på ca. 50%, hvorav minst 25% skal være egenfinansiering, og inntil 25% egeninnsats fra bedriftene. Med denne ordningen hadde VRI i 2011 en total ramme på 156,2 millioner kroner (Oxford Research 2012).

4.4 Samhandling i hovedstadsregionen

Aktiv samhandling mellom næringslivet, kunnskapsinstitusjoner og myndigheter har lenge vært anerkjent tilnærming for å øke innovasjonsnivået i en region. VRI-programmet har som mål å sette samhandling i fokus ved å være en tilrettelegger for samhandlingsaktivitet mellom deltakerne gjennom ulike virkemidler som dialogverktøy og opprettelsen av møteplasser, konferanser og andre arenaer for kunnskaps- og erfaringsutveksling. Oslo er en storby med et stort og variert næringsliv, Europas høyeste utdanningsnivå (Vatne 2005) og mange forsknings- og utdanningsinstitusjoner. Utgangspunktet er bra. Likevel er det motstridende fakta som blir presentert når det gjelder samhandling mellom FoU og næringslivet i Osloregionen. Som nevnt i kapittel 2 opplever Oslo den største veksten av KIFT-næringer i landet og Vatne (2006:9) påpeker at *”Oslo-regionen, som lokalitet for et høyt utdannet segment av et voksende næringsfelt, har et markant forsprang på de andre norske storbyene, for ikke å si landet ellers.”*

FoU-investeringene i Osloregionen ligger også langt over landsgjennomsnittet, på 49% av landets totale FoU investeringer. Det som er verdt å merke seg er at innovasjonsraten ikke er tilsvarende mye høyere i Osloregionen enn landet for øvrig. Pålshaugen (2011) refererer til RITTS-prosjektet, som varte fra 1998 til 2000, og som hadde som mål å øke innovasjonen i Osloregionen. Fase én av prosjektet bestod av kartlegging av styrkene og svakhetene til regionen i forhold til innovasjonspotensialet. Denne rapporten fastslo også at innovasjonspotensialet i Osloregionen var langt fra fullt realisert. Konklusjonen hviler blant annet på svake samhandlingskoblinger mellom lokal industri og forskningsinstitusjoner i regionen, for lite kontakt og synergi mellom FoU miljøene generelt, få og manglende møteplasser og arenaer for dialog, og en underutvikling av rammeverket/infrastrukturen for stimulering av entreprenørskap. Onsager et al (2010) understreker at dette forholdet imidlertid er avhengig av hvordan man definerer innovasjon, samt det at store deler av næringslivets FoU-investeringer i Osloregionen foregår innenfor store foretak og FoU-enheter med stort nasjonalt nedslagsfelt.

Samhandlingsutfordringene i Oslo-Akershus vil bli drøftet videre i neste kapittel i sammenheng med mine informanternes uttalelser.

5. Analyse og diskusjon

5.1 Innledning

I denne delen vil jeg presentere det empiriske grunnlaget for oppgaven, samt drøfte dette i lys av det teoretiske rammeverket. Midtveisevalueringen av VRI utført av Oxford Research (2012) vil være sentral, i tillegg til eget feltarbeid og andre aktuelle rapporter og dokumenter. Funnene vil bli drøftet i lys av det teoretiske rammeverket for oppgaven, for på denne måten å kunne synliggjøre bindeleddet mellom teori og empiri. Jeg vil vise hvordan systemtilnærmingen, byer som innovasjonssenter, virkemiddelapparatet og aksjonsforskning kan være med å belyse og svare på oppgavens problemstilling. I delkapittel 5.2 blir empirien sett i lys av systemtilnærmingen, med vekt på samhandling. I delkapittel 5.3 drøftes Oslo som forsknings- og innovasjonshovedstad sammen med virkemiddelbruk. Valget om å presentere og drøfte denne empirien i sammenheng kom av at de to dimensjonene synes uløselige tilknyttet i dette tilfellet. I delkapittel 5.4 diskuteres den nåværende innovasjonspolitikken og hvordan utfordringene på nasjonalt plan kommer til syne gjennom et innovasjonsprogram som VRI. Delkapittel 5.5 diskuterer fraværet av aksjonsforskning i VRI-programmet og hvordan dette bidrar til å hemme demokratiseringsprosessen og bygger opp under utfordringene i regionen. Delkapittel 5.6 drøfter konsekvensene av manglende sluttmaal i programmet, og delkapittel 5.7 understreker de positive sidene ved programmet og hva det faktisk bidrar med, som opplevd av mine informanter.

Jeg har prøvd å tilegne meg informasjon om hva som konkret har blitt gjort i VRI Oslo-Akershus i form av møter, nettverk, fremdriftsplan osv, men dette er informasjon som synes å være bare delvis tilgjengelig. Nærmere informasjon om finansiering av Oslo-Akershus, utover det som står beskrevet i forrige kapittel, er ikke offentlig tilgjengelig var beskjeden fra Forskningsrådet da jeg kontaktet dem angående dette. Det hadde vært behjelpelig med denne typen informasjon, og mangelen på tilgjengelighet og gjennomsiktighet i programmet kan det stilles spørsmålstegn ved. Å vite konkrete handlinger som har blitt gjort kunne gitt en pekepinn på eventuelle positive tiltak eller svikt ved programmet i Oslo-Akershus. Dette ville også muliggjort en viss sammenligning med andre VRI-fylker for å ytterligere kontekstualisere situasjonen i Oslo-Akershus. Dette er informasjon som jeg har etterspurt, men ikke fått svar på. Det som imidlertid er tilgjengelig, er en oppsummering på de respektive bedriftenes hjemmesider om hva som er formålet med VRI-finansieringen og hva som er planlagt skal skje fremover. En mer klargjørende samleside for hele Oslo-Akershus om fremdrift og hva som

konkret er et resultat av VRI ville vært nyttig og økt synligheten av resultater som VRI søknaden fastslår er ønskelig.

5.2 Samhandling i Oslo-Akershus

Systemtilnærmingen er en sentral del av innovasjonspolitikken, og som tidligere nevnt, legger den stor vekt på samhandling mellom næringslivet og FoU som avgjørende for bedrifters økte innovasjonsevne. Den vektlegger også en anerkjennelse av innovasjon som en ikke-lineær prosess, det krever tid, og ikke minst er det en veldig kontekstavhengig prosess. Regionale innovasjonssystemer oppfordrer til regionalisering av innovasjonspolitiske virkemiddel og regioner betraktes i det teoretiske landskapet som sentrum for økonomisk aktivitet (Cooke 1997). Innovasjon er en kompleks prosess, og det bør gjenspeiles i politikken. Det er viktig at de regionale forskjellene vedkjennes, og at man på en god måte tilrettelegger for ”korrigering” av de reelle utfordringene, eller systemfeil, i en region (Isaksen 2010). VRI skal være et slikt regionalt innovasjonsprogram og Oxford Research (2012) berømmer programmet for å være nettopp regionalisert. Det er likevel en del utfordringer knyttet til dette i O-A- regionen som mine informanter har belyst.

Hovedformålet til VRI er å stimulere til økt samhandling og kunnskapsflyt mellom næringslivet og FoU. Som nevnt tidligere i oppgaven er det ikke noe utpekt tradisjon for samhandling mellom næringslivet og FoU i Oslo. Mine informanter har gitt uttrykk for at samhandling kan være vanskelig og det er lite vilje blant aktørene. Ikke minst blir det pekt på lav grad av relevans mellom forskningsmiljøene og næringslivet. På den andre siden hevder midtveisevalueringen av VRI at programmet bidrar til å bevisstgjøre bedrifter på mulighetene som ligger i et samarbeid med forskningsinstitusjoner og at dette i seg selv er et positivt bidrag (Oxford Research 2012).

Samhandling blir fremhevet med store bokstaver, fet skrift, og kursiv, i alle deler av innovasjonspolitikken. Å øke samarbeid mellom næringslivet, forskning og regionale myndigheter er i tråd med forskning på innovasjonsprosesser, og de nasjonale virkemidlene for FoU og innovasjon, har i aller høyeste grad registrert viktigheten av dette. Dette er også kjernen av ”triple helix” modellen som VRI-programmet er tuftet på. Samhandling er likevel en langdryg prosess å etablere, og det er avhengig av det næringsklimaet som er tilstede og hvilken tradisjon det er for samhandling fra før. Et godt samarbeidsmiljø og en kultur for interaksjon på tvers av ulike miljøer blir ikke til over natten. Som representanten for Oslo kommune uttalte *”En problemstilling som har vært her veldig lenge og som man fremdeles*

sliter med, er koblingen mellom akademia og næringsliv. Det er en evig runddans. Utrolig dårlig samarbeidskultur og samarbeidsklima i Oslo. Man samles ikke om ting her.”

Oslo har tidligere blitt beskrevet som en fragmentert storby, og Tödtling og Trippel (2005) understreker at mangelen på sterke nettverk og interaktiv læring er karakteristisk for slike byer, og dette representerer en barriere til innovasjon. De to undersystemene i det regionale innovasjonssystemet opererer separat, og koblingen mellom FoU og næringslivet er svakt. Det er dermed ingen garanti for samhandling, selv om det er et stort og variert næringsliv og en stor FoU sektor til stede, som også flere av mine informanter har uttrykt. Den regionale representanten fra Forskningsrådet påpekte at *”Man har et universitet i Oslo som ikke er så veldig næringsrelevant, et høyskolesystem som heller ikke er det, som er mer offentlig sektor relatert utdanning. Det er kanskje litt mismatch mellom FoU miljøene.”* Han påpeker videre at fraværet av et universitet som NTNU er veldig tydelig i regionen. Utfordringen knyttet til Oslo, og det fragmenterte innovasjonssystemet drøfter også Isaksen (2010). Han mener det er et problem at hovedstaden ikke har forskningsaktiviteter og studieprogram som er tilpasset behovet til næringslivet i storbyen. Dette kan hemme flyten av kunnskap mellom aktørene, som igjen hemmer innovasjonsevnen. Dette gjenspeiler Tödtling og Trippels (2005) beskrivelse av fragmenterte storbyer.

Onsager og Haraldsen (2009:142) sin utredning av Akershus fylkeskommune og Oslo kommunes felles forsknings- og innovasjonsstrategi fastslår at *”Institusjonelle barrierer av ulike typer hemmer fortsatt omfanget på og kvalitet av samhandlingen mellom viktige utviklingsaktører i deler av det regionale innovasjonssystemet og regionens ”triple-helix”. Suksessfulle byregioner internasjonalt kjennetegnes av evne til regionalt lederskap og samhandling om innovasjon og utvikling på flere samfunns- områder. OA som regional enhet har her betydelig forbedrings- og utviklings- potensialer.”* Programkoordinator for VRI uttalte at *”...det er jo også slik at hvis du ser på innovasjonsgraden i bedriftene utover landet så er den latterlig lik i Oslo og i spredte bygde strøk, og hvis du ser på alle faktorene og alle teoriene i forhold til hvordan man skal få mer innovasjon, så burde den vært mye høyere i Oslo. Det er jo et eller annet de ikke får til, noe de trenger å jobbe med for å få mer samarbeid og ikke bare bli seg selv nok i store institusjoner.”*

Økt samhandling mellom aktører er dermed en av hovedutfordringene til VRI Oslo-Akershus. Representanten for Forskningsrådet uttalte at VRI generelt er dårlig på samhandling mellom FoU og næringslivet, men at dette også skyldes det politiske klimaet og at dette ikke bare er et regionalt problem, det er også en nasjonal utfordring. Dette kommer også frem i midtveisevalueringen av VRI. Her påpekes det at ”svikt” i systemet også kan knyttes til

næringspolitikkenes prioriteringer. Oppstår det en uoverensstemmelse mellom regional næringsstruktur og politiske ambisjoner kan dette by på utfordringer, som dårlig utnyttelse av den regionale innovasjonskraften (Oxford Research 2012:71). Dette kan tyde på at det er en kombinasjon av lite næringsrelevante utdanningsinstitusjoner, lav grad av samhandling og liten politisk vilje som preger regionen og dermed også VRI-programmet.

Andre informanter peker på hvordan bedriftene i hovedstadsregionen er mer internasjonalt orientert enn andre regioner i Norge, og at samhandling innad i regionen derfor kan virke overflødig og lite hensiktsmessig for mange bedrifter. Leder for forskerprosjektet i VRI 2 mener Oslo skiller seg ut i VRI-sammenheng ved at *"...klyngene som er med i samhandlingsprosjektene er mye mindre geografisk avgrenset enn andre steder (...) Det andre jeg har inntrykk av er at det regionale "mindsettet" blir også litt svakere her (...) Jeg tror at relasjonen til kommune/fylkeskommune kanskje er sterkere andre steder med litt mer lokalpatriotisme som jo ikke er så veldig sterkt her egentlig."* Dette er det flere av informantene som sier seg enig i. Min informant fra AFI (Arbeidsforskningsinstituttet) mener VRI tar for gitt at bedriftene er patriotiske overfor sin region, og at de ønsker et samarbeid med regionale partnere. I mer perifere VRI regioner er det mer sannsynlig at en sterkere patriotisme er til stede, og at bedriftene har et reelt ønske om å styrke hverandre. Reve og Sasson (2012:363) beskriver også hvordan det er et problem å samle næringslivet i Oslo: *"Det er lettere å snakke næringsliv og samle næringslivsledere om næringspolitiske spørsmål i Stavanger, i Sunnhordland og i Ålesund enn det er i Oslo."* Informanten fra AFI legger også til at VRI med dette er for regionalt forankret og at det bør tas i betraktning at en region i Norge er svært annerledes enn en region i resten av Europa (hvor det meste av innovasjonsforskningen er hentet fra). Johnsen (2011) drøfter også utfordringen knyttet til programmets teoretiske inspirasjon, som ofte stammer fra teorier utenfor landets grenser. Nasjonale/regionale innovasjonssystemer, "triple helix", klyngeteori, nettverksteori osv. er teorier som alle er hentet fra utlandet, hovedsakelig Europa og USA. Han understreker at det mangler et helhetsbilde av disse teoriene, samt hvordan de skal implementeres, og at dette setter en hel rekke prosesser i gang, når de skal realiseres i et innovasjonsprogram i Norge.

VRI kan ikke stå ansvarlig for å omfavne alle de perspektivene som de ulike teoriene fremmer, men programmet kan likevel være med å avdekke hvordan (og om) disse teoriene er anvendbare også i Norge. Min informant fra AFI gjenspeiler dette og mener Forskningsrådet (VRI) er alt for opphengt i regionale innovasjonssystemer og bestemte utviklingsmodeller. Denne problemstillingen bekymrer Uyerra og Flanagan (2010), og de viser hvordan fokuset på regioner og regionale innovasjonssystemer har dreid i en retning hvor man tar for gitt at de

ulike delene av "systemet" alltid er til stede i en region. Det er også en fare for at man har for stor tiltro til innovasjonspolitiske tiltak som skal reparere svikt i "systemet". Denne kritikken av VRI kan tolkes på ulike måter, slik jeg vurderer det, basert på ulike tolkninger av programmets hensikt. Man kan kritisere Forskningsrådet for å lene seg for mye på utenlandske studier, og for å ignorere utenlandske studiers begrensede anvendbarhet til andre steder. På en annen side kan man, som Johnsen, se på VRI som en mulighet til å eksperimentere med utenlandske studier i en norsk sammenheng, og uavhengig av programmets "suksessrate" er det et bidrag i å avdekke hva som er hensiktsmessige tiltak i en norsk kontekst.

I midtveisevalueringen problematiseres også regional forankring og samarbeid innad i regionen. Det er deres inntrykk at VRI i noen tilfeller er veldig opptatt av at samarbeidet skal være preget av regionale aktører og FoU miljøer, mens det i andre regioner satses på samarbeid på tvers av geografiske grenser. Det understrekes at det som bør være retningsgivende er å finne balansen ut fra regionale forutsetninger. Forskningsrådets regionale representant for VRI Oslo-Akershus innrømmer at *"Kunnskapsflyten mellom det internasjonale forskningsmiljøet og næringslivet er nesten usynlig i VRI, så det burde vært bedre."* Midtveisevalueringen konkluderer også med at den internasjonale satsingen i VRI-programmet er svakt. I forskerprosjektene er det en overvekt av publiseringer utgitt på norsk, og i noen regioner er det ikke noen former for internasjonal publiseringsvirksomhet. På samhandlingssiden fastslås det også at blikket kunnet vært enda mer internasjonalt rettet, men at ulempen ved dette er at det krever enda mer ressurser til reising, og det er ofte noe små bedrifter ikke har midler til. Amin og Thrift (2002) understreker at store byer ofte karakteriseres som "åpne økonomier", og at de i utstrakt grad er koblet opp i internasjonale og globale nettverk. Det er umulig å trekke opp en geografisk linje for hvor den urbane innflytelsessfæren begynner eller ender.

Programkoordinator for VRI hevder det er mulig å se at VRI bidrar til å minske gapet mellom FoU og næringslivet og henviser til midtveisevalueringen av VRI. Denne slår riktignok fast at VRI fungerer som en fasilitator for nettverksbygging og skapelse av arenaer for utveksling av kunnskap og erfaringer. Likevel rapporteres det at VRI ikke er spesifikt innrettet mot bedrifter uten eller med liten erfaring med FoU. Det kan dermed tyde på at VRI bidrar til å gjøre et lite gap mindre og ikke har den store effekten på de bedriftene hvor gapet til FoU er stort. Dette ble også indirekte bekreftet av programkoordinator da hun under intervju fortalte at et motstridende element i VRI er at det bare er de beste søknadene som blir godkjent, men at det er de med dårligst søknad og minst erfaring med FoU som trenger VRI mest.

Midtveisevalueringen konkluderer med at VRI i stor grad har lyktes i forhold til systemtilnærmingen, dog som et nasjonalt program. Det sentrale punktet her har vært at VRI

skal bidra til å styrke samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene. Hovedsakelig vektlegges det at VRI har bidratt til å fylle de regionale partnerskapene med innhold.

Fylkeskommunene generelt har i samarbeid med VRI blitt mer FoU-orientert, og har fått en større og mer aktiv rolle i å definere egne utfordringer. Videre hevdes det at VRI bidrar til at de involverte partene har fått økt kjennskap til de øvrige aktørene i regionen.

Til tross for at evalueringen generelt er positiv til de nettverkene og samarbeidsarenaene som VRI bidrar til nasjonalt, er mine informanter av den oppfatning at samarbeidet er vanskelig i Oslo. Bildet som Oxford Research skisserer ville gjerne vært noe annerledes om Oslo-Akershus alene ble vurdert, i tillegg skal man ha i mente at dette er en rapport utarbeidet for Forskningsrådet alene. Flere av mine informanter hevder samarbeid i Oslo er vanskelig, mye grunnet at bedriftene hovedsakelig henvender seg til utenlandske partnere, og ikke har behov for samarbeid regionalt. Samlet er de likevel positive til det bidraget VRI tilbyr, å være en nettverksfasilitator. Leder for forskningsprosjektet i VRI 2 uttalte at *”...jeg tror at det som VRI bidrar først og fremst til, det er jo på en måte å organisere noen nettverk, som en fasilitator for å skape en arena for interaksjon. (...) så om de (VRI) skulle forsvinne så ville det kanskje vært synd for et par gode prosjekter som kanskje ellers ikke ville fått støtte.”*

Midtveisevalueringen hevder VRI har begrensede ressurser til å endre bedrifters holdning til bruk av FoU og at programmet kommer til kort på dette området. På den andre siden er hovedformålet til VRI å stimulere til samhandling ved å opprette felles arenaer, møteplasser og nettverk som kan bidra i retning mer samarbeid. På denne måten kan programmet imidlertid vurderes som vellykket, på nasjonalt nivå, ifølge evaluator (Oxford Research:91).

I kontrast til hvordan mine informanter og Vatne (2005) beskriver samhandlingskulturen i Oslo, fastslår Thune et al (2012) at samhandling på tvers av næringsliv og academia stort sett fungerer bra i Norge. Forfatterne knytter innovasjonsarbeid og dets grad av vellykkethet, til hvilke *forventninger* et program skaper. Forventinger og hvilke implikasjoner det har for utfallet av innovasjonsprogrammer, vil imidlertid bli drøftet senere i oppgaven.

5.3 Oslo som forsknings- og innovasjonshovedstad: virkemiddelbruk

Ifølge innovasjonsforskningen skal store byer og hovedsteder fungere som sentra for innovasjon og kunnskap i et land. Det er her kunnskap fra utlandet mottas og bearbeides først for så å gjøres tilgjengelig og anvendelig for resten av landet. Vatne (2005) hevder Oslo langt på vei har potensial for å være et slikt forsknings- og innovasjonssenter, men potensialet har så langt blitt dårlig utnyttet. Isaksen (2010) skriver at det er overraskende å se hvordan produkt- og prosessinnovasjoner stort sett øker når regionene blir mindre, og at det er slike resultater

som bygger opp under oppfatningen om at Osloregionen ikke utløser sitt fulle potensial. Dette til tross for at forutsetningene i regionene er såpass gode, med 25 høyere utdanningsinstitusjoner og 56 FoU-miljøer. Til sammen kan Oslo skilte med en befolkning hvor 43 % har høyere utdanning (Onsager et al 2010) og landets største andel FoU-investering.

”Man kunne jo fått mye mer ut av det ved å være en mye tydeligere forsknings- og innovasjonshovedstad hvis man hadde hatt det på en politisk agenda. Det er ikke ofte næringslivet er i byrådet.” uttalte Oslo-Akershus’ regionale representant. Som nevnt over kan det slå dårlig ut for et innovasjonsprogram dersom de politiske prioriteringene i en region ikke stemmer overens med programmets ambisjoner. Videre påpeker informanten at Oslo kommune kunne vært langt mer ”på hugget” hva gjelder næringsutvikling. De har per i dag tre ansatte i næringsseksjonen, noe som er langt under hva mange perifere kommuner i resten av landet har. *”Da blir du ikke proaktiv”* uttaler han. I tillegg mener han samhandlingen mellom aktørene i VRI (som mellom OREEC og MedTec) kunne vært langt bedre.

På spørsmål om det burde vært et eget innovasjonsprogram for hovedstaden, med andre typer virkemidler enn i resten av landet, svarte nesten samtlige av informantene at det burde det vært. Hovedsakelig var dette på bakgrunn av det at VRI er et landsdekkende program med svært få midler. Det er innlysende at når et program skal favne om alle landets regioner, så vil det dukke opp noen utfordringer når det kommer til tilpasning av virkemidler. VRI er som nevnt budsjettet med ca 60 millioner i året, og når dette skal fordeles på 15 regioner er det svært få midler de individuelle regionene sitter igjen med. Dette henger sammen med hvordan Jakobsen og Onsager (2008) beskriver VRI som et ambisiøst program, og som leder for forskningsprosjektet i VRI 2 så billedlig beskrev VRI: *”Men VRI er jo litt sånn Ole Brumm i andre potens, hvor en på en måte vil ha alt på en gang. Du skal ha veldig spennende forskningsprosjekter, du skal ha veldig innovative samhandlingsprosjekter og det skal være reelt og masse innovasjon og masse samarbeider mellom offentlige og private miljøer (...) og alt for en bitte liten pengesum. Så jeg tror hele programmet kanskje sånn sett er litt urealistisk.”*

Thune et al (2012) beskriver hvordan det er vanlig at nasjonalt iverksatte programmer er svært ambisiøse, med krav om både høy forskningskvalitet, samspill med bedrifter og mål om innovasjon og kommersialisering innenfor en og samme ramme, og at dette er svært krevende å realisere i praksis. Videre hevdes det at noen av aktørene ofte har for store forventninger til at overgangen fra forskningsresultater til innovasjon skal være enklere og mer direkte enn det faktisk viser seg å være. Det foreslås at virkemidlene tydeligere klargjør hva som er forventningene.

Informanten fra Oslo Teknopol hevdet at det ikke bare er de begrensede midlene som gjør programmet uegnet i hovedstaden, men heller det faktum at konseptet ikke er egnet her fordi Oslo-Akershus skiller seg i stor grad fra de andre VRI-regionene. Informanten fra Oslo kommune brukte intervjuet til å tenke gjennom det spørsmålet om det burde vært et eget program for hovedstaden og kom til slutt frem til at: *”Sånn som vi har opplevd det nå, så vil jeg svare ja. Hvert fall at programmet i større grad kan tilpasse seg virkeligheten her i Oslo.”* Prosjektansvarlig for VRI Oslo-Akershus (v/Akershus fylkeskommune) legger til at VRI blir litt lite i Oslo. Isaksen (2010) understreker at det er viktig med en regionalt differensiert innovasjonspolitik, noe som bygger på at regioner har ulike behov for stimulering av innovativ aktivitet. Ulike regioner har behov for ulike typer av virkemidler. Han hevder de markante forskjellene i innovasjonsaktivitet mellom regioner i Norge krever en regional differensiering og tilpasning av innovasjonspolitikken. Han viser til at Osloregionen har mange bedrifter hvor DUI-modellen for innovasjon er viktig. De mellomstore byene i landet ellers er imidlertid mer preget av STI-modellen (selv om Oslo også er preget av mange STI-bedrifter). Isaksen mener det er viktig at det er et skille i innovasjonspolitikken mellom de regionene som er preget av mange bedrifter innenfor DUI-modellen og de innenfor STI-modellen. De ulike innovasjonsmetodene krever ulike virkemidler for å støtte opp om sitt næringsliv. Midtveisevalueringen konkluderer også med at programmet i for liten grad har analysert og drøftet hva som er hovedutfordringen for de ulike regionale innovasjonssystemene og hvordan best tilpasse strategiene etter det (Oxford Research 2012:72).

Den regionale representanten mener også at det er et behov, særlig i Oslo-Akershus, for at Forskningsrådet tar styringen og kontrollerer virkemiddelbruken til en viss grad. Dette står i kontrast til hva de andre informantene har uttalt i forhold til virkemiddelbruk. De hevder virkemiddelbruken ofte tar for mye plass, og det er vanskelig å få en god forståelse av hva de skal brukes til og hvordan. Det oppleves også som om at kravet til bruk av virkemidler trumfer annet viktig arbeid. Som prosjektansvarlig uttalte *”Jeg er ganske lei virkemiddelsstyringen som Forskningsrådet driver med.”* Prosjektleder for VRI 2 (v/Akershus fylkeskommune) mener det burde være større rom for eksperimentering i programmet og at kravet til virkemiddelbruk burde senkes. Dette begrunner han med at de regionale behovene og utfordringene bedre kan adresseres dersom man får muligheten til å danne egne virkemidler fremfor forutbestemte virkemidler som ofte ikke passer inn. På VRIs programnettside står det følgende om VRI som eksperimentelt program: *”VRI er et eksperimentelt program og derfor er utprøving av nye arbeidsverktøy og metoder sentralt i VRI. Eksisterende virkemidler tilpasses til regionale forhold og det utvikles helt nye typer virkemidler og arbeidsmetoder for å knytte forskning og*

nærings-/arbeidsliv tettere sammen.” Flere av de informantene som var involvert i VRI 1 og de som nå jobber med VRI 2 er tilbakeholdne i sin beskrivelse av VRI som eksperimentelt program. Mange av de har referert til at VRI er et landsdekkende program, og at det derfor er vanskelig å tilpasse det til hver enkelt region på en optimal måte. De etterspør en større grad av eksperimentering og tilpasning til regionens utfordringer. Som motsvar til dette hevder representantene fra Forskningsrådet at programmet i stor grad lar regionene selv definere utfordringer, og at virkemidlene kan tilpasses den regionale konteksten. Evalueringen utført av Oxford Research konkluderer også med at regionene har store muligheter til å bruke virkemidlene slik de selv ønsker, men at problemet hviler på en mangelfull forståelse for bruk av virkemidlene hos de regionale aktørene. Et kommunikasjonsproblem med andre ord. Dette støttes også delvis av mine informanter, fra begge sider. De regionale aktørene hevder at kommunikasjonen mellom dem og Forskningsrådet kunne vært betydelig bedre, særlig i søknadsprosessen, og at dette ville hatt stor betydning for deres opplevelse av programmet. På den andre siden mener de likevel at programmet ikke er så eksperimenterende og regionalisert som de skulle ønsket, uavhengig av kommunikasjonsproblemer eller ei. Dette kan tyde på at det er uoverensstemmelser mellom de regionale aktørene og Forskningsrådet, om hva som bør prioriteres og hvordan utfordringer skal løses.

Dette samsvarer med Johnsen (2011) sin kritikk av VRI som et diffust definert program. Som tidligere nevnt understreker han at det ofte kan oppleves forvirrende overfor de regionale aktørene hva som er målene og ambisjonene i programmet. Han hevder også det kan være vanskelig å forstå hvordan de ulike virkemidlene skal brukes og hvordan de kan tilpasses lokale/regionale forhold. Han refererer til VRI som *”et storskala eksperiment på samfunnsnivå.”* (Johnsen 2011:158). Dette eksemplifiserer Uyarra og Flanagans (2010) poeng med regionale innovasjonssystem som et *”fuzzy”* begrep. Selve begrepet som VRI-programmet er tuftet på er et diffust begrep, dermed er også innovasjonsprogrammet i seg selv diffust.

Fagerberg (2009) problematiserer dette forholdet mellom programfestede mål og sektorielle ambisjoner, og viser til det han kaller *”føringer”* i statsbudsjettet. De to departementene som er hovedfinansieringskildene til VRI-programmet (NHD og KRD), styrer i stor grad sin egen ressursbruk. Han fremhever hvordan Forskningsrådet tidligere, med basis i finansiering fra forskningsfondet, kunne ta egne initiativ, men at dette dessverre ikke lenger er tilfelle, da politikere i større grad nå bestemmer over ressursbruken. Fagerberg mener dette klart svekker rådets strategiske funksjon. Innovasjon Norge lider samme skjebne, gjennom at de er underlagt myndighetenes detaljstyring har de lite rom for egne strategiske vurderinger. Han mener det er grunn til å stille spørsmålstegn ved den regulerte ressursbruken på detaljnivå,

og om dette er hensiktsmessig i forhold til å oppnå de målene de ulike programmene er tiltenkt. Ut fra dette kan det spekuleres i om Forskningsrådet har for liten makt til å påvirke programmet og dets hensikt om å være eksperimentelt. Detaljstyring av organisasjonene som har direkte kontakt med brukerne av programmet vil hindre utvikling av virkemidlene, og ifølge Fagerberg gjøre politikken mindre effektiv. Dette kan samles i ett felles begrep, *sektorprinsippet*. Det beror på at departementene ønsker å sette sitt stempel på de bevilgningene de disponerer. Fagerberg hevder en mulig løsning kunne vært å innføre en ”innovasjonsskatt” på alle overføringer til programmene i regi av Innovasjon Norge og Norges Forskningsråd som skal gå til å finansiere generelle ordninger. Dette innebærer at departementene også må bidra til helheten av de ulike programmene dersom de ønsker å få innfridd sine særinteresser.

Sektorprinsippet kunne vært en stor ressurs for innovasjonspolitikken, men dette innebærer en sterk politisk ledelse som tar på alvor viktigheten av innovasjon i næringslivet og samfunnet for øvrig. Dette mangler i dag og gjenspeiles i departementenes detaljstyring av de ulike innovasjonsprogrammene. Det er med andre ord en manglende innovasjonskultur i politikken, ifølge Fagerberg (2009). Moen (2012) slutter seg også til dette og mener prinsippet skaper utfordringer både horisontalt, mellom de ulike departementene, men også vertikalt, mellom departementene og de underliggende etater, direktorater og lokale forvaltningsinstitusjoner. Dette understrekes ved at handlingsplanen *Helhetlig Plan for Innovasjonspolitik* (HIP) ikke lot seg implementere, og dette har blitt knyttet til at departementene fryktet en tilsidesetting av egne interesser som følge av handlingsplanen. Moen (2012) peker på hvordan det i tillegg er ett departement som råder over de andre, Finansdepartementet. De har mulighet til å overprøve en samlet regjerings forslag om å øke FoU-investeringer, et privilegium som Moen mener hindrer videre utvikling på regionalt nivå.

Et annet viktig element som flere av mine informanter understrekte i forbindelse med dette var at det på grunn av regionens størrelse var vanskelig i det hele tatt å definere utfordringer og å bli enig om hvordan de best kunne løses ut fra de virkemidlene som var tilgjengelig. Det tyder dermed på at det ikke bare er lav grad av eksperimentering som i seg selv er det største problemet, men også i stor grad størrelsen på næringslivet og antallet aktører som er involvert i VRI Oslo-Akershus. At så mange aktører skal bli enige om hva som er utfordringene, hvordan de skal løses og hva som skal satses videre på, synes å være en av hovedutfordringene med gjennomføringen av programmet i hovedstaden. Flere mente at størrelsen på regionen, det uoversiktlige bildet av næringslivet, og den manglende solidariteten overfor sin egen region har vært vanskelig. Det virker som om det er mange drakamper og uenigheter over svært få midler.

På den andre siden mente den regionale representantene at ettersom det er et nasjonalt program, er det avgjørende at programmet er noe restriktivt. Det må kontrolleres til en viss grad for at formålet med programmet ikke skal miste fotfeste. Det er også nødvendig for at midlene ikke skal brukes til annet enn hva som er tiltenkt. *”Jeg tror det er viktig at Forskningsrådet er ganske tydelig på hva de ønsker med disse pengene. For jeg ser at hvis du slipper de fri, så forsvinner forskningselementet til en del andre ting”* uttalte den regionale representanten fra Forskningsrådet.

Representanten fra Oslo kommune uttalte imidlertid at: *”...jeg syns man kunne vært mer fleksibel i forhold til virkemidlene her, det tror jeg man lett kunne forsvare, både empirisk og teoretisk. Et problem også i Oslo er at det er utrolig dårlig samarbeidskultur og samarbeidsklima.”* Flere av mine informanter uttrykte det samme, slik som informanten fra Oslo Teknopol: *”Det var et veldig stort gap mellom det som var på en måte den eksperimentelle ambisjonen og ambisjonen om å knytte det direkte opp mot regionale strategier versus det man i praksis fikk lov til å gjøre da. Vanskelig for oss å se den eksperimenteringsbiten (...) Vi opplevde jo når det skulle rapporteres eller når det skulle søkes at det krevdes veldig spesifikke besvarelser knyttet til virkemidlene.”* Den samme informanten sa også: *”Det skulle vært mye større frihet til å designe det ut fra hovedstadens behov. Og mye større toleranse for å se på det som et annet program her enn det er på et mindre sted hvor aktørene er mye mer definert”.* På spørsmål om hvordan VRI kan styrkes mente prosjektleder for samhandlingsprosjektene at: *”Det kunne blitt mer resultatorientert i tankegangen, ikke så virkemiddelstyrt. Blitt enda mer eksperimentelt kanskje.”*

Teorien på dette området er delt. Jakobsen og Onsager (2008) hevder at til tross for at innovasjonspolitikken i Norge og bruk av virkemidler, i tråd med forskning på feltet, har blitt stadig mer regionalisert og tilpasset lokale behov, er det også en rekke utfordringer knyttet til dette. De mener dette kan føre til at innovasjonspolitikken blir mindre langsiktig og mer konvensjonell på grunn av manglende risikovilje. Det fører også til at fremtredende figurer i det regionale næringslivet tar styringen og legger føringene for bruk av virkemidlene. En viss avstand mellom ”brukerne” og finansørene kan være nødvendig for å tørre å satse på nye prosjekter og territorier. Videre mener de at en sterk regionalisering av innovasjonspolitikken paradoksalt nok kan føre til en ytterligere forsterking av lokale og regionale ”lock-in” problemer. Å finne balansen mellom nasjonal styring og regional tilpasning er med andre ord avgjørende for effektiviteten i et innovasjonsprogram. Dette sammenfaller med midtveisevalueringen, slik jeg har nevnt over. Fra OECD er det også advart mot for sterk regionalisering av virkemidlene fordi det fryktes at dette kan bidra til for mange og for små

prosjekter, og i verste fall dårligere resultater, enn hva man kunne fått ved å satse på større og færre prosjekter for de samme midlene (OECD 2008).

Midtveisevalueringen av VRI konkluderer med at det er ikke mangelen på regional tilpasning som er problemet. Tvert imot hevder de at muligheten til å tilpasse virkemidlene til de spesifikke forutsetningene som råder i de ulike regionene, er den største styrken og en av de viktigste komponentene i programmet. Problemet knyttet til bruk av virkemidler beror imidlertid på regionenes evner til å se egne utfordringer, og å bruke virkemidlene til sitt eget beste. De konstaterer at regionene i liten grad benytter VRI til å adressere sine egne innovasjonsutfordringer. Det er også et kommunikasjonsproblem å ta høyde for; evalueringen hevder det er underkommunisert til regionene hvordan de faktisk skal bruke virkemidlene. Dette understrekte også flere av mine informanter, prosjektleder for forskningsprosjektet sa blant annet at: *”Jeg tror at VRI, sekretariatet, programstyret og sånt, kanskje burde vært mye strengere i å definere hva en egentlig skal drive med innenfor programmet, mye tydeligere”*. En mer dialogbasert administrasjon, og en programledelse med sterkere kjennskap til fagfeltet ville i stor grad løst dette problemet (Oxford Research 2012). Når det gjelder manglende fagkunnskap i Forskningsrådet er det flere av informantene mine som har hintet til at denne gjerne kunne vært bedre og som sådan styrket deres arbeid. Leder for forskningsprosjektet sa også: *”...det er jo kanskje litt lite hjelp fra VRI-sekretariatets side fordi de er jo innovasjonsfaglig litt svake. De er veldig hyggelige og imøtekommende, men de er jo ikke noe sånn kjempeeksperter på en måte. (...) Jeg tror litt sånn basal opplæring, en uke med videreutdanningskurs kunne vært en kjempegod ting.”*

At virkemiddelbruken er underkommunisert til regionene er også på linje med hva Johnsen (2011) sier om VRI som eksperimentelt program. Han hevder, som nevnt over, at VRI ikke har fått den slagkraften det var tiltenkt nettopp fordi det er svakt definert hva de ulike virkemidlene skal brukes til. Representanten fra Oslo Teknopol mente dette: *”jeg vil si hovedutfordringen var jo at det var veldig store forskjeller i oppfatningen av hva som skulle være ambisjonene, for å si det sånn. (...) og det har hatt ganske stor betydning for starten i forhold til hvordan man skulle tolke virkemiddelbruken i programmet, og om den virkemiddelbruken i det hele tatt var relevant for Osloregionen. De største utfordringene lå nok i at det var veldig store forskjeller i forventningene mellom Oslo og Akershus, mellom de forskjellige 5 underprosjektene og mellom regionen og Forskningsrådet i forhold til hva et slikt program skulle bidra med her da.”* Finsrud (2009) sine erfaringer viser at de fleste av VRIs virkemidler var relativt ukjente for FoU-miljøene og at dette derfor medførte et stort læringsbehov for at disse miljøene skulle kunne nyttiggjøre seg av virkemidlene.

5.4 Virkemiddelapparatets egeninteresse - departementenes rolle

Rapporteringskravet i VRI var et tema under mine intervjuer. Spørsmål rundt dette er knyttet hovedsakelig til hvordan innovasjon vanskelig kan måles og at det spesielt i innovasjonsprogram vil ta lang tid før en ser resultater (Lundvall 1996). Berge og Gammelsæther (2004) skriver at den økende utålmodigheten i forhold til frembringelse av resultater i innovasjonspolitikken strider sterkt mot den treghet og uforutsigbarhet som ofte preger utviklingen av komplekse innovasjonsprosesser. Midtveisevalueringen konkluderer med at det generelt er mange rapporteringskrav i VRI-programmet, samt at kvaliteten på det som rapporteres inn kan gi inntrykk av at rapporteringssystemet fungerer dårlig. Dette beror hovedsakelig på at mange bedrifter i VRI ikke vet at de er en del av programmet, samtidig som det på forskningsdelen er stor variasjon i forhold til hva som rapporteres og hva som ikke rapporteres. Dette varierer fra region til region, men rapporten gir likevel råd om å gjennomgå rapporteringsrutinene, å redusere omfanget av rapportering og å øke kvaliteten (Oxford Research 2012:117-118).

”Det er en utfordring i slike statlige virkemidler at man er så utålmodig etter resultater at man avslutter når man har kommet halvveis. Og jeg tenker at i et eksperimenterende program så er det superviktig at vi hele tiden prøver å lære, hele tiden prøver å forbedre og hele tiden prøver å jobbe på den måten. Men det er også viktig at det skal være ti år og at vi gir det den, gir prosessen tid, for det skjer ikke over natten. Bedre samarbeidsrelasjoner kommer ikke av ett møte eller én happening.” uttalte programkoordinator for VRI. Mange av mine informanter stiller seg kritisk til programmets rapporteringskrav. Den regionale representanten uttalte i forbindelse med dette at *”Jeg tror det kan bli veldig sånn rapporter-teknisk, veldig mye sånn tallmagi, og jeg tror ikke noe særlig på de tallene som kommer (...) det er unødvendige tellekanter, så sånn sett liker jeg bedre rapporter som Oxford Research kommer med hvor man får litt andre typer svar, litt mer kvalitative svar. Så jeg tror nok rapporteringen kan vi gjøre noe med, for å få frem hva som egentlig skjer. Det er veldig fort å skrive seg inn, som ser veldig bra ut også.”* Han legger også til at mye av det som skjer i VRI vanskelig kan la seg måle. Det er gjerne et møte man deltar på, og hvor man tar en kaffe og slår av en prat med en annen aktør fra en annen bedrift, som kan føre til et samarbeid, som igjen fører til innovasjon i en eller annen form. Det er resultater som ikke synes noe sted. Ifølge Isaksen (2010), er dette typisk for storbyer, og Osloregionen spesielt i norsk sammenheng. Oslo og storbybedrifter anser uformelle møteplasser, foreninger, konferanser og observasjon av andre konkurrenter, som viktigere kunnskapskilder enn kunnskapsorganisasjoner. Dette er forhold som knytter seg til

begrepet *local buzz* (Bathelt, Malmberg og Maskell 2004). Isaksen (2010) mener at i rurale strøk verdsetter bedriftene kunnskapsorganisasjoner mye mer som kunnskapskilde, og anerkjenner at de er avgjørende for innovasjon. Informanten fra Oslo kommune mente man heller burde måle hvor mange arbeidsplasser VRI genererer, og videre hvordan det utløser midler fra andre steder. Informanten er også skeptisk til departementenes tallknusingsfokus og legger til at: *"jeg vet ikke om du har sett det rapporteringsregimet, men det er ganske svært. Du skal ned på aktører, hvem som har vært med på de enkelte møtene omtrent, som de ulike nettverkene har hatt, til liksom å skulle si noe om arbeidsplasser og den type ting. Men det er sikkert viktig det altså, men vi var mer opptatt av det man hadde fått til, litt mer sånn kvalitativt, men det ville de liksom ikke se på. Det var mye viktigere å få inn disse tallene på ting."* *"Det er en utfordring med denne måten å jobbe på, at man må liksom få folk til å tro på at det er en viktig måte å jobbe på"* uttalte programkoordinator for VRI.

Representanten fra AFI trakk frem det han refererte til som "virkemiddelapparatets egeninteresse". Med dette mener han kravet VRI stiller til sine aktører om å levere resultater, til tross for de små midlene som programmet besitter. I tillegg til at programmet hevder å være oppdatert på den innovasjonsfaglige delen, og at det anerkjennes at innovasjon, og prosessene som leder til innovasjon, vanskelig kan fanges i en modell eller i statistikk, så krever de likevel målbare resultater. Dette mener han viser at virkemiddelapparatet har en egeninteresse som ikke stemmer helt overens med det de selv hevder er typisk for innovasjonsprosesser. Denne problemstillingen kan drøftes i sammenheng med Jakobsen et al (2010) og deres presentasjon av VRI som sti-avhengig. Med dette menes det at VRI i stor grad er formet og preget av de innovasjonsprogrammene som tidligere dominerte, og som nå inngår som en del av VRI-programmet. Det er en bevissthet i Forskningsrådet og VRI om at de nyklassiske teoriene ikke lenger er retningsgivende for innovasjonspolitikken, men programmet bærer også preg av gamle vaner. I en høringsrunde⁴ på rapporteringsprosessen i VRI som Forskningsrådet sendte ut i mai 2008, svarte de fleste at de synes rapporteringen var alt for omfattende og vanskelig å forstå, og endelig lite nyttig for den regionale VRI-satsingen (Forskningsrådet).

På spørsmål om det er mulig å måle og rapportere det som skjer i VRI svarte forskningsprosjektets leder at: *"Men hvordan skal du måle disse bedriftsresultatene da? Vi vet jo vi som jobber med innovasjon at innovasjonsprosesser er kjempelangvarige og kan ta 10-15 år, ikke sant? (...) effektene kommer du ikke til å se i denne VRI-perioden, hvis ikke det er helt*

---

⁴ Rapporteringsprosess i VRI, høringsrunde blant deltakere:

<http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Nyhet&pagename=vri%2FHovedsidemal&cid=1224529244081>

sånn lavthengende frukt da. Så det er noen misforståtte forutsetninger bygd inn her om hva innovasjon og samspill egentlig er tror jeg.” Han følger opp med å si: ”...hvordan skal vi klare å skille ut effekten av VRI fra effekten av andre ting som de også er involvert i? Jeg tror ofte at dette er et litt sånn komplekst bilde og du skal være et veldig kynisk konsulentfirma for å si at dette er enkelt å måle altså.”

Moen (2012) peker på hvordan detaljstyring, øremerking og krav til rapportering i stor grad begrenser offentlige organisasjoners strategiske handlingsrom. Hun knytter dette til *prinsippet om mål- og resultatstyring* (MRS) som fikk sitt inntog i norsk forvaltning som et ledd i New Public Management (NPM) reformen, på 1980-tallet. Dette prinsippet fastholder at mål- og resultatstyring skal gjøres obligatorisk i statlige virksomheter og senere også i offentlig forvaltning. Prinsippet skulle bidra til å ”...øke kostnadseffektiviteten, bidra til utviklingen av en mer resultatorientert forvaltningskultur, bedre den politiske styringen, styrke den administrative kontrollen, og bedre kvaliteten på tjenestene” (Moen 2012:48). Med resultatorientering siktes det til at man skal kunne måle skisserte mål med resultatene som springer ut av de ulike programmene. I praksis har dette ført til en langt snevrere strategisk frihet og handlingsrom for de enkelte etatene. Resultatet er et rapporttynnari, eller ”rapporteringsregime” som en av mine informanter uttalte, og går på bekostning av institusjonens nedslagskraft.

Dette, i sammenheng med sektorprinsippet, kan tyde på at det gjerne er mer nærliggende å bruke begrepet ”*departementenes egeninteresse*” fremfor ”virkemiddelapparatets egeninteresse”.

Moen (2012) hevder videre at MRS har ført til mindre lokalt selvstyre og står i kontrast til forvaltningsreformenes ambisjoner om mer desentralisert forvaltning. I OECDs (2008) vurdering av den norske innovasjonspolitikken, ble det oppfordret til en horisontal integrering av innovasjonspolitikken på tvers av de ulike departementene. Ifølge rapporten har en slik type integrering en relativt svak status i Norge, og politikken beskrives som fragmentert og lite koordinert. Sektorprinsippet kan her synes å være en bidragsyter til dette. Både OECD-rapporten, Fagerberg (2009) og Moen (2012) peker på hvordan dette problemet muligens kunne vært minsket med en sterkere rolle for statsministerens kontor. Med økt kompetanse og myndighet på et overordnet nivå, kan sektordepartementene kontrolleres, og man sikrer langsiktighet og strategisk utvikling på aktuelle områder. Dette rådet har likevel ikke blitt etterfulgt, og Stoltenberg-regjeringene II og III har avvist forslaget (Moen 2012:52). Et annet forslag Moen trekker frem har vært å innføre et råd likt det finske Science and Technology Policy Council, senere Research and Innovation Policy Council. Rådet spilte en avgjørende

rolle for den transformasjonen som finsk økonomi gjennomgikk på 90-tallet med statsministeren i spissen. Omstillingen som rådet fremmet har gjort Finland til et foregangsland, innovasjonspolitisk sett⁵. Nærings- og handelsdepartementet hevder dette bryter med ”nedenfra og opp” styringen som den norske forvaltningstradisjonen er bygget på (Fagerberg 2009). Spilling (2010) hevder sektorprinsippet vanskeliggjør innføringen av en helhetlig innovasjonspolitikk, ettersom den krever økt samarbeid og koordinering mellom departementene.

Forskningsrådet skal fungere som øverste forskningspolitiske råd til regjeringen. Dette synes imidlertid utfordrende når sektorprinsippet og MRS står så sterkt som de gjør. Forskningsrådet kan komme med anbefalinger, og regjeringen kan vise sin støtte til dette. Spørsmålet hviler imidlertid på om departementene er villige til å ta inn over seg rådene fra Forskningsrådet, på bekostning av egne interesser. I Forskningsrådets innspill til forskningsmeldingen⁶ 2013, drøftes sektorprinsippet, og overraskende nok er vurderingen av perspektivet generelt positivt ladet. Prinsippet hevdes å være en styrke ved innovasjonspolitikken fordi flere departementer er engasjerte i utformingen av politikken. Forskningsrådet mener prinsippet er en nødvendig og en viktig del av norsk forskningsfinansiering, og at det bidrar til at forskning anses som et viktig virkemiddel i ulike samfunnssektorer. At flere departementer er involvert i finansieringen av forskningspolitikken mener Forskningsrådet fører til en bredere interesse enn hvis bare ett departement var deltakende. De mener det er rom for enda flere departementer å ta del i politikken og at sektorprinsippet bør bygges videre på. De anerkjenner imidlertid også utfordringene knyttet til øremerking av midler og faren for at perspektivet blir for kortsiktig. Det er også forventingsutfordringer når så mange aktører er inni bildet fordi noen departementer bidrar mindre enn hva andre gjør. Sektorprinsippet gir derfor både koordinerings- og dimensjonsutfordringer, og Forskningsrådet oppfordrer til innføring av en sektorovergripende bevilgning, som ikke er knyttet til hver enkelt sektors forskningsbehov. Grunnlaget er lagt i den nye posten ”overordnede forskningsprioriteringer” som fra 2012 erstattet Forskningsfondene,

---

⁵ Fagerberg om Finske Research and Innovation Council:

http://www.forskningsradet.no/bladETForskning/Nyheter/Dagens_innovasjonspolitikk/1250810224183

⁶ Forskningsrådets kommentar til forskningsmeldingen 2013:

<http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadervalue1=Content-Disposition%3A%3B+attachment%3B+filename%3D%22NFRsforskningsmeldingsinnspill-Underlagsnotater.pdf%22&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1274490002584&ssbinary=true>

men Forskningsrådet mener det er rom for at posten kan bli enda større. Dette mener Forskningsrådet vil kunne bidra til å løse de utfordringene sektorprinsippet medfører. Det fremstår på denne måten som om Forskningsrådet er bevisste betydning sektorprinsippet spiller for innovasjonspolitikken, men det pakkes inn og kritiseres på en mer dempet måte, sammenlignet med Fagerberg (2009) og Moen (2012). Sektorprinsippet står dermed i kontrast til en territoriell tilnærming til innovasjon, dvs. riksdekkende innovasjonsprogrammer. Dersom VRI skal være tilpasset regionale forhold i alle de nitten fylkene, er det vanskelig å forvente at de involverte departementene kan sette seg inn i hva pengene brukes til i hver region. Virkemiddelbruken i VRI-programmet og misnøyen mine informanter har uttrykt i den forbindelse, belyser dette. Dette tyder på at innovasjonspolitikken i Norge i dag er preget av en splittelse mellom sektorprinsippet og territoriell innovasjon, og dette synliggjøres gjennom innovasjonsprogrammet VRI.

5.5 Hvor er handlingskompetansen?

Asheim et al (2012) trekker frem hvordan forskning på innovasjon i bedrifter og organisasjoner ofte konkluderer med at offentlige utviklingsaktører og administrasjon er den minst påvirkningsdyktige i å bistå bedrifter med å identifisere kunnskapen som fører frem til innovasjoner. Dette fremstår som forvirrende av ulike grunner; offentlige etater finansierer en betydelig stor andel av grunnforskningen som innovasjoner ofte springer ut fra. For det andre eksisterer det utallige statlige programmer som skal assistere innovative bedrifter i å utføre teknologisk utvikling på et tidlig stadium. Den tredje grunnen til at dette er forvirrende er det at de fleste land og regioner er fullt utrustet med diverse utviklingsvirksomheter/aktører klare til å bistå bedrifter med ulike tjenester og råd.

Asheim et al (2012) refererer til Cooke, Boekholt og Tödtling (2000) som har vist at bedrifter undervurderer offentlige utviklingsaktører som står klare til å bistå. Det foreslås ulike grunner til dette, og det blir drøftet om dette muligens kan kobles til ren glemsomhet, eller uoverensstemmelser mellom utviklingsaktørene og bedriftene. Det ser likevel ikke ut til at dette holder som forklaringselement, da studien viste at informantene anså disse aktørene som mindre viktige enn kunder, underleverandører, konsulenter og forskningsinstitusjoner også når de blir minnet på det i intervjusituasjonen. Det er mer trolig at det eksisterer en misoppfatning mellom hva bedriftene selv mener er verdt å satse på (og strategien for å komme dit), og hva offentlige aktører anser som viktig.

Et av hovedfunnene til Cooke, Boekholt og Tödtling (2000) var knyttet til hvordan bedrifter opererer på en kompleks og flerdimensjonal måte i hvordan de møter egne utfordringer, og hvordan de organiserer bedriftsmiljøet. På den andre siden tenker offentlige og politiske aktører langs enklere og mer individualistiske baner som kun gir mening til deres egen opptreden og hvordan de måler denne. Et annet problem er hvordan populistiske begrep, som ”klynger”, ofte blir tredd nedover hodene på bedriftene og på den måten undertrykker deres egen logikk, og bedriftenes egendefinerte mål. Dette sammenfaller med funnene til Uyarra og Flanagan (2010) som ytrer bekymring for hvordan det har vokst frem en innovasjons- og regional utviklingsdiskurs i innovasjonspolitikken og hvordan enkelte begrep sanker større popularitet enn andre, uavhengig av relevansgrad. Den tredje utfordringen er mangelen på fleksibilitet og avhengigheten av et par nøkkelsektorer, fremfor en dypere forståelse av interaksjon og de forholdene som oppstår underveis. Dette hevder forfatterne at viser hvordan en rigid, mental tenkning preger mye av dagens politikkutforming og at dette er selve hjertet av problemet.

Flere paralleller fra dette kan trekkes til VRI-programmet. Som nevnt over har det blitt bekreftet av mine informanter at mange bedrifter som inngår i programmet ikke selv er klar over hva de er en del av. Dette har heller ikke vært en prioritering fra Forskningsrådets side, som programkoordinatoren bekreftet. Det kan derfor tenkes at når en VRI-periode er over er det ikke mange synlige endringer å spore hos bedriftene og den daglige rutinen fortsetter som før. I intervjuene kom det også frem hvordan flere av mine informanter til tider følte seg mett på virkemidlene som Forskningsrådet opererer med, og at det stilles høye krav til bruk av virkemidler og detaljerte forklaringer på hvordan de skal anvendes. Representanten fra Oslo kommune påpekte eksempelvis hvordan Oslo-Akershus ikke kom med i første søknadsrunde i første periode i 2007. Dette var grunnet uklarhet knyttet til virkemiddelbruk og en ny søknad måtte ferdigstilles. Dette har flere av mine informanter beskrevet som et irritasjonsmoment, og knyttet dette til begynnelsen på en rekke uoverensstemmelser mellom dem og Forskningsrådet. De har til tider følt seg bundet til bestemmelsene Forskningsrådet har tatt, eksperimenteringsbiten av programmet har i stor grad vært fraværende, og enkelte har uttrykt at Forskningsrådet sitter med for stor makt. Forskningsrådet på sin side svarer, som nevnt over, at ettersom dette er et nasjonalt program er det viktig for gjennomføringen at det hovedsakelig er de som legger føringene. Programmet skal, sett bort fra å øke samhandling, bidra til å øke forskningsbasert innovasjon i bedrifter, og det er derfor viktig at midlene til en viss grad er øremerket. Dette hevder Forskningsrådet sikrer at ressursene brukes på det de er tiltenkt og ikke kastes vekk på andre områder. Det er med andre ord ulike oppfatninger av hvordan programmet skal organiseres og hvor bestemmelsesmakten skal ligge.

Jeg ønsker å trekke frem en setning fra første avsnitt av dette delkapittelet: at offentlige etater og utviklingsaktører er minst kvalifisert til å identifisere kunnskapen som *fører frem* til innovasjoner. Det er med andre ord ikke hva som utløses av et program av innovasjoner, samarbeid og nettverk som synes å være utfordringen knyttet til offentlig intervensjon i bedrifters innovasjonsevne. Det er derimot mangelen på å avdekke hva det var av kunnskap, som utløste innovasjonen som er utfordringen. Hva var det som gjorde at man klarte å løse en utfordring? Hva var det som gjorde at et nytt nettverk ble dannet? Det er disse spørsmålene som sjelden blir adressert i innovasjonspolitikken, og som min informant fra AFI fremhevet som den største skuffelsen knyttet til VRI-programmet. Det skrives mye om hva et program har bidratt med og det suppleres med flotte grafer og illustrasjoner for å vise hvor vellykket (eller ikke vellykket) et program har vært. Det er imidlertid lite snakk om hva som hendte underveis i arbeidet, og som førte til positive endringer. Det er denne kunnskapen som er viktig å fange opp, ifølge min informant. Evner man å avsløre dette kan man også bidra til en bedre innovasjonspolitikk på lang sikt med kraftigere nedslagsfelt. En slik handlingskompetanse er således fraværende i VRI- programmet, mens det imidlertid synes å være stor tilgang på utredningskompetanse (jmf. Midtveisevalueringen). Som nevnt i delkapittel 2.5 i forbindelse med bred deltaking og dialog understreker Pålshaugen (2011) at det ikke er hva som er den optimale organiseringen av dialoger som er det viktigste, men heller hvordan man kommer frem til en god organisering. Det er det man lærer underveis og ikke nødvendigvis sluttresultatet som er verdt å ta lærdom fra.

Som drøftet i det teoretiske rammeverket var aksjonsforskning tiltenkt en sentral del av VRI-programmet og på programmets nettside⁷ fastslås det at ”*Virkemidler som mobilitetsordninger, kompetansemegling, aksjonsforskning i bedrifter og nettverk, forprosjektstøtte til bedrifter etc. benyttes.*” Aksjonsforskning stod sentralt i det foregående programmene VS 2010, og dette elementet skulle være sentralt i videreføringen av programmet i VRI. Aksjonsforskning er likevel ikke fremtredende i denne VRI- perioden. Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) ble riktignok tildelt forskerprosjektet i VRI 1, men i VRI 2 er det vanskelig å finne spor av aksjonsforskning. AFI ønsket å føre arven fra BU2000 og VS 2010 (som begge bygget på aksjonsforskning) videre i VRI 2, men TIK senteret med sin følgeevaluering vant kampen om forskerprosjektet i andre runde. Med økt fokus på

---

⁷Virkemiddelbruk i VRI:

http://www.forskningsradet.no/prognett-vri/Om_Programmet/1224529235268

aksjonsforskning ville bedriftene som er involvert i programmet blitt mer bevisst programmets hensikt, og økt sin grad av deltakelse og påvirkning i den videre utviklingen. Sentralt i aksjonsforskningen er demokrati på arbeidssstedet (Finsrud 2009), og gjennom ansattes aktive deltakelse og en reel påvirkningskraft ville gjerne deltakelse i programmer som VRI fått økt status. Det ville også bidratt til å få en bedre innsikt i de interne bedriftsmekanismene, og en avsløring av hva som er de største utfordringene for hver enkelt bedrift. Finsrud (2009:85) hevder ”...nettverkene er uproduktive som læringsmekanismer dersom det ikke skjer noe å lære om i bedriftene...” Gustavsen (2011:5) hevder aktørene i et nettverk må vurdere kontinuerlig hvilke andre aktører som eventuelt kan/bør bidra, i stedet for å låse seg til de eksisterende aktørene. Bare når samhandling er noe som aktivt oppsøkes eller oppfordres til, vil man kunne avgjøre hvem som passer inn i nettverket eller ikke. I tilknytning til dette hevder Gustavsen at det også er viktig å anerkjenne innovasjon som en prosess som involverer ulike funksjoner, fra demokrati til generering av nye ideer, og innovasjonssystemer bør derfor også operere på ulike nivåer. Med dette i sentrum mener Gustavsen at aksjonsforskning (bred deltakelse) igjen kan finne sin plass i innovasjonspolitisk arbeid. Demokratisering refererer derfor ikke i innovasjonssammenheng til at *alle* skal delta, men at det foretas vurderinger underveis om hvem som *bør* delta, for å styrke kvaliteten. I VS 2010 stod begrepet *partnerskap* sentralt, her refererer man til fraværet av hierarki i nettverkene og dialogene. Alle har påvirkningskraft og avgjørelser kan ikke tas på vegne av andre deltakere (Pålshaugen 2011). I VRI kan det synes å være en viss hierarkisk oppbygging, med departementene på topp og de deltakende bedriftene (hvor mange ikke vet de er deltakende) nederst. VRI-regionene består også av et partnerskap av samarbeidende aktører, men basert på informasjon fra mine informanter kan det se ut som at partnerskapet er preget av mye uenigheter, og til en viss grad en hierarkisk oppbygging.

Partnerskapet i VRI Oslo-Akershus referer til styringsgruppen, som består av fylkeskommunen, LO, NHO, Innovasjon Norge, Oslo kommune, Norges Forskningsråd og Regionale Forskningsfond. I Oslo-Akershus søknad (upublisert notat) til samhandlingsprosjekt VRI 2 står det presisert at et sterkere innslag av FoU-miljøer *kunne kanskje* vært ønskelig, men det ble valgt et styre hvor ingen av medlemmene selv er del av aktivitetene, dette for å unngå habilitetskonflikter. Det er heller ikke medlemmer fra næringslivet i styringsgruppen, men dette nevnes ikke i søknaden. Lederne for de ulike medlemsbedriftene blir likevel invitert med jevne mellomrom til å delta på møtene til styringsgruppen for å oppdatere styret om fremdrift. Jeg stiller meg kritisk til fraværet av FoU-miljøer og næringsliv i styringsgruppen, da dette ville økt demokratiseringsprosessen i utviklingen og gjennomføringen av programmet. Informantene mine har beskrevet et noe turbulent forhold til Forskningsrådet, og deres maktposisjon i begge

VRI- periodene, noe som tyder på at Forskningsrådet har større avgjørelseskraft innad i partnerskapet. Det er heller ikke spesielt overraskende når Forskningsrådet har mulighet til å avslå søknader fra regionene basert på hvordan de organiserer sine virkemidler, til tross for at styringsgruppen i VRI ikke behandler søknader. Forskningsrådets representant i styringsgruppen er likevel en sentral aktør med bestemmelsesmakt i forhold til godkjenning av søknader.

En STEP-rapport fra 2012, som tok for seg forsknings- og innovasjonssamarbeid, konkluderte også tilsvarende ved å hevde at nettverk kan forklare hvorfor et samarbeid oppstår. Det som imidlertid ikke lar seg forklare er hvorfor disse nettverkene blir vellykkede. Til tross for bekjentskaper og samarbeid faller bedrifter fra. De tette formene for samarbeid oppstår først når det er pågående faglige aktiviteter som kobles tydeligere til bedriftenes behov (Thune et al 2012). Lundvall og Johnsen (1994 i Asheim 2001:81) hevder at bevegelsen vekk fra tydelige hierarkier mot en mer flat styringsstruktur med en horisontal informasjonsflyt er en sentral komponent i kunnskapsøkonomien. Dette oppsummerer den skandinaviske modellen, så vel som den norske. Jeg har tidligere nevnt hvordan Finsrud (2009) mener økt regionalisering av innovasjonspolitikken, i fravær av bedriftsperspektivet, muligens truer videreføring og opprettholdelse av den norske modellen. Asheim (2001) beskriver også norsk styringsstruktur som samarbeidsvennlig, med fleksibel arbeidsstruktur og høy grad av lojalitet. Likevel er det viktig at samarbeidet er basert på bred deltaking hvis det skal ha langvarige effekter på innovasjonsevne og konkurransedyktighet. Dette mener han krever at alle i en bedrift må være involvert i det kontinuerlige forbedringsarbeidet. Denne tilstedeværelsen av sosial kapital i form av en samarbeidstradisjon vil styrke det høye nivået av sosial kapital i arbeidslivet generelt og representerer et fortrinn internasjonalt dersom avgjørelser tas i konsensus-orienterte bedrifter basert på bred deltaking.

At det er lite samhandling mellom de deltagende bedriftene kan også tyde på at dialoger er vanskelig å organisere. Finsrud (2009) understreker at styringsgruppen i VRI ikke bare forvalter programmet, de har også en utviklings- og styringsrolle, noe som tilsier at de har stor innflytelsesmakt på utviklingen av programmet. Det kan dog tenkes at dette ville krevd langt større ressurser enn hva programmet har midler til, og at dette er et argument for å velge andre forskningsmetoder. Dette er ikke å si at forskerprosjektet som nå ledes av TIK-senteret ikke er nyttig. De foretar en følgeevaluering og gjør parallelt sammenligninger mellom de nordiske landene, som er svært relevant for å få økt forståelse for hvor Norge stiller på skalaen av innovasjonspolitikk og dra nytte av andre sammenlignbare lands strategier.

Som nevnt i delkapittel 2.5 hevder Finsrud (2009) at skapelsen av regionale fortrinn hviler på bedriftsintern utvikling og stimulering, og på en relasjon til det nærliggende regionale miljøet. VRI legger likevel liten vekt på partsbasert utvikling på bedriftsnivå, selv om dette opprinnelig var tiltenkt som virkemiddel i VRI ved oppstart (VRI 2007). Fokuset er på utvikling av næringsklynger og samspillet deres med FoU-miljøer og de regionale myndighetene. Finsrud stiller spørsmål ved om den regionale satsingen er i stand til å kompensere for de nasjonale aktørenes tilbaketrunkne rolle når det kommer til den bedriftsinterne dimensjonen. Han hevder det foreløpig seg dårlig ut.

5.6 Dødens dal

Reve og Sasson (2012) i sin drøfting av det norske virkemiddelapparatet refererer til det de kaller *"dødens dal"*, når pengene fra virkemidlene tar slutt. Hva da? Da går som regel bedriftene tilbake til de samme gamle rutinene, forsterket av det faktum at det i Norge eksisterer veldig lite *"venture capital"*. Det er en mangelvare på de som er villig til å investere i det nye som kommer ut av virkemidlene. En utfordring for VRI-programmet i tilknytning til dette er at mange av de involverte bedriftene ikke vet de er en del av programmet. Programkoordinator for VRI bekrefter at markedsføring av VRI-navnet, samt det å gjøre alle bedrifter bevisste på at de er en del av VRI, ikke har vært prioritert. Hun understreker at målet med VRI er å være *"en best mulig utgave av seg selv"*, og dersom programmet evner å legge til rette for økt samhandling, er det ikke viktig at alle er klar over at det er VRI som finansierer prosjektene eller nettverkene de er en del av. Det er derfor vanskelig, slik jeg ser det, å skape langvarige effekter av programmet, utover det at bedriftene i sterkere grad er klar over sine konkurrenter og de nye nettverkene som har blitt opprettet. Dette understreker midtveisevalueringen, og synes å være den største kritikken rettet mot programmet. Det er få eller ingen sluttmaal formulert, noe som Forskningsrådet oppfordres til å klargjøre før tredje periode iverksettes. Den regionale representanten bekreftet at det er lite forventninger knyttet til VRI når tredje periode avsluttes. Det er ikke ment at programmet eller nettverkene skal være selvgående i etterkant og informanten understreker at dette kan ses i sammenheng med hvordan fylkeskommunen ennå ikke fullt har forstått sin rolle som en relativt stor (og ny) aktør i næringspolitikken. Prosjektleder for samhandlingsprosjektet hevder at programmet kan sies å være vellykket bare dersom nettverkene overlever VRI i de miljøene som har vært berørt av programmet. Han hevder også at en del av nettverkene allerede burde vært selvgående, men det er vanskelig å se at de er det.

Å markedsføre VRI-navnet er nødvendigvis ikke svaret på en del av de utfordringene som er knyttet til programmet. Det kan likevel ses i sammenheng med vanskeligheter med å videreføre programmets hensikt selv etter at det er avsluttet i 2017. Særlig i Oslo-Akershus, hvor samhandling ikke er et utbredt fenomen, kunne en større bevissthet rundt programmet bidratt til å øke verdien på samhandling i nettverkene. I mindre regioner kan det tenkes at samhandling automatisk fremtrer som et etterlengtet og mye verdsatt element i næringslivet, men i de store byene er det vanskeligere å se verdien av regional samhandling. Ved sterkere markedsføring av programmet og dermed også en sterkere bevisstgjøring av de fordelene som samhandling medbringer, kan det tenkes at aktørene i Oslo-Akershus i større grad ville utnytte de nettverkene som programmet legger til rette for. At de involverte bedriftene havner i en såkalt ”dødens dal” er det flere av mine informanter som har understreket. Det er ikke dette begrepet som har blitt brukt under intervjuene, men flere beskriver hvordan programmet er nyttig i de pågående periodene, men i liten grad i etterkant. Dette forblir likevel til en viss grad spekulasjoner inntil tredje periode er avsluttet og en vurdering er foretatt (og det vil gjerne ta flere år før man har et bilde av virkningene av VRI, med den forståelse av at innovasjons- og samhandlingsaktiviteter er en langdryg prosess).

Jakobsen et al (2012) påpeker at til tross for at VRI selvutnevnt hevder å være et alternativ til nyklassisk økonomisk tekning omkring regional utvikling og innovasjon, er det tydelig at programmet i stor grad er formet av sine forgjengere (KM, VS 2010 og NHS). Uyarra (2010 i Jakobsen et al 2012:142) forklarer at *“Despite the intention to create tailor-made initiatives, where strategies and organizations reflect the strengths and advantages of each region, those responsible for the national programme have apparently underestimated the extent to which detailed programme instructions influence the development of a regional initiative”*. Jakobsen et al hevder VRI-programmet synes å være sti-avhengig, men i utvikling. Skogseid et al (2010) skildrer også i sin evaluering av VRI Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal hvordan det har vært vanskelig å overføre programmet til realiteten i de ulike regionene fordi programmet i stor grad er formet av fortiden. Et innovasjonsprogram har ikke privilegium av en ny start, men er som oftest introdusert i en politisk og institusjonell kontekst med historiske føringer.

5.7 VRI er bedre enn ingen VRI – en opplevd mislykkethet?

Det har så langt vært fokusert på hvordan VRI-programmet kommer til kort i Oslo-Akershus og det er viktig å presisere at informantene generelt er positive til VRI og det programmet faktisk bidrar med (kontra hva de mener det *burde* bidra med). Midtveiseevalueringen av VRI

konkluderer med at programmet i stor grad bidrar til å øke fylkeskommunens posisjon som næringsutviklingsaktør og tilrettelegger for innovasjon og samspill. De mener også at *”programmet er et hensiktsmessig redskap for å stimulere forskningsbasert innovasjon i regionene”* (Oxford Research 2012, s.133). I gjennomgang av rapporten er det viktig å ha i bakhodet at dette er en helhetsvurdering av programmet, sett bort fra casestudiene fra VRI Troms, Telemark og Trøndelag. En vurdering av Oslo alene mener jeg ville gitt et litt mer nyansert bilde.

På spørsmål om hva VRI bidrar i Oslo-Akershus med så er de fleste positive til de nettverkene som VRI er med å organisere, møteplassene og konferansene som arrangeres og det at programmet ”introduserer” aktørene for hverandre. Leder for forskningsprosjektet sier dette om programmet: *”For det første så bidrar jo VRI til, sett fra min side, å opprettholde en del forskning på industriutvikling og klynger som ellers ville strevd med å finne finansiering. Hadde VRI blitt borte så tror jeg man hadde drevet med mindre innovasjonsforskning i Bø eller i Finnmark.”* Informanten forteller også om hvordan VRI legger til rette for nettverk som kanskje ikke ville blitt til eller opprettholdt dersom ikke VRI hadde fasilitert de.

Under Forskningsrådets konferanse ”Kunnskapsgrunnlaget for forsknings- og innovasjonspolitikken”, 7. februar i år, uttalte Kathrine Myhre (CEO av Oslo MedTech): *”Ikke kutt ut VRI, for VRI funker veldig veldig bra for samhandling.”* I en Twittermelding fra samme konferanse siteres professor Jerker Moodey fra Lund Universitet: *”VRI er et skoleeksempel på hvordan regional innovasjonsaktivitet kan organiseres.”*⁸

Informanten fra Oslo kommune peker på hvordan han mener VRI fungerer bra andre steder: *”...strukturen i Oslo er litt annerledes enn det man kanskje finner i distriktsnorge, jeg tror at VRI fungerer veldig bra mange andre steder. Jeg tror ikke VRI er noe dårlig virkemiddel som sådan, jeg tror det treffer litt feil i Osloregionen da, hvis det går an å se på hvordan virkemidlene er tenkt gjennomført.”*

Prosjektansvarlig sier dette om programmet: *”...vi syns jo at VRI har dratt opp en ny dimensjon med vårt arbeid med innovasjon. Og vi er veldig positive i utgangspunktet til at Forskningsrådet lager regionaliserte virkemidler.”* Videre forteller han at det har vært en del dialogproblemer med Forskningsrådet sentralt, og noen uklare roller om hvor regionalisert programmet egentlig er. Men informanten er positiv til at det i tredje periode er tatt høyde for disse utfordringene, og at det fra Forskningsrådets side er lovet en bedre dialog.

---

⁸ Forskningsrådets konferanse om innovasjonspolitikken 7. februar 2013, på Twitter, #kunnskapsgrunnlag <https://twitter.com/search/realtime?q=%23kunnskapsgrunnlag&src=typd>

På spørsmål om VRI bidrar til å minske gapet mellom næringslivet og FoU svarte prosjektleder for samhandlingsprosjektet at: *"Ja det er et bidrag uansett. (...) Det som er vanskelig å måle er hvorvidt pengene kunne vært brukt bedre, på en annen måte. Eller man kunne hatt andre virkemidler."* Han legger til: *"Jeg tror VRI virker jeg, men virker det godt nok?"*. Denne problemstillingen, om det er god nok bruk av offentlige penger, er det flere av mine informanter som har tatt opp under intervjuene. Da er vi igjen tilbake til det at VRI er et eksperimentelt program og at virkningene og hva som blir stående igjen av positive bidrag ikke vil vites før tredje periode er avsluttet (og gjerne heller ikke da). Da vil man se hva som videreføres og dermed også hva bedriftene selv mener er verdt å fortsette med. At nettverkene blir selvgående ville jo vært en indikasjon på at VRI har vært et viktig bidrag, men som en informant fra Forskningsrådet og fylkeskommunen uttalte er det lite som tyder på at de blir det. Det er også dette midtveisevalueringen peker på, at VRI må definere tydeligere sluttmaal inn mot VRI 3. Så langt har det ikke vært det og dette er en tydelig svakhet ved programmet.

Det er tydelig at VRI er anerkjent som innovasjonsprogram og at de fleste er positive til de bidragene som springer ut av programmet. Fokuset på samhandling og tilrettelegging av konferanser blir vurdert positivt av mine informanter, så spørsmålet er ikke om VRI er positivt bidrag eller ikke. Problemstillingen og utfordringen med programmet er knyttet til hvorvidt VRI er god bruk av offentlige penger, slik flere av mine informanter har hevdet. Sagt med andre ord, kunne programmet vært organisert annerledes med de samme midlene? Som Onsager og Jakobsen (2008) påpeker ved en økt regionalisert innovasjonspolitik, er faren tilstede for at mange og små prosjekter får støtte på bekostning av støtte til et fåtall, større prosjekter, som gjerne ville ført til større resultater på lang sikt. VRI har et relativt lite budsjett, og det er dermed vanskelig å gå inn med mye ressurser i storstilte prosjekter, men kanskje hadde det vært mer hensiktsmessig over tid?

I Skogseid et al (2010) sin vurdering av programmet i fire vestlandsfylker, som nevnt over, blir dette spørsmålet også drøftet som en mulig forklaring på det mange anser som en svakhet ved programmet. De mener utfordringen ved avgrensede midler blir forsterket av at regionene, selv med en viss tematisk avgrensning, har en nokså vid avgrensning av både næringer og virkemiddel. Dette har ført til en uklar profil for programmet i de fire fylkene, samt sprikende synspunkt på hvilken rolle VRI skal ha i arbeidet med utviklingen av regionale innovasjonssystemer. Problemet er knyttet til for mange satsingsområder, for lite ressurser til gjennomføring og en anvendelse av alle virkemidlene i programmet på en og samme tid. VRI Oslo-Akershus benytter seg også av samtlige virkemidler, i tillegg til fire satsingsområder. Konsekvensene av dette er at mye aktivitet (og ressurser) går vekk til å avklare

utviklingsretninger og til å bygge nettverk, noe som avgrenser mulighetene for å realisere planene uten ekstra finansiering. I tillegg har dette ført til at prosjektene blir for små for de viktigste næringslivsaktørene og forskningsmiljøene. En tredje konsekvens som Skogseid et al (2010) fremlegger er at dette totalt sett fører til manglende tiltro og mismot blant de som er involvert i arbeidet.

En annen tilnærming til dette er å se på nettverkene og møteplassene som VRI bidrar til som nok i seg selv. VRI er bygget på regionale innovasjonssystemer som den ideelle modellen for innovasjon, og det gis inntrykk av at økt innovasjon er noe man enkelt oppnår gjennom noen få grep (i hvert fall i lesing av programplanen til VRI Oslo-Akershus⁹). Dette, kombinert med høye ambisjoner både hos Forskningsrådet og de regionale aktørene, i forhold til hva som er realistisk gjennomførbart, og den begrensede statlige støtten, synes å komme i konflikt med dette. Kan det derfor tenkes at det eksisterer en ”opplevd mislykkethet” i VRI-programmet i Oslo-Akershus? Mine informanter har vært generelt negative i sine beskrivelser av VRI som egnet program i regionen, mye grunnet det mange av dem beskriver som en dårlig ”samhandlingskultur”. I tillegg har det blitt påpekt at ambisjonene til programmet har vært sprikende, det har vært uklart hva som er oppgavene, hva som bør være hovedsatsingsområdene osv. Men hva om ambisjonene var lavere, ville programmet da hatt samme status blant mine informanter? Man kan fort trekke konklusjonen om at det er Forskningsrådets oppgave å klarere hva som er ambisjonen, og å presentere disse på en så realistisk måte som overhodet mulig, slik Thune et al (2012) foreslår at virkemidlene i større grad må avgrense forventingene.

Det kan i tillegg til dette tenkes at både Forskningsrådet og de regionale aktørene har en misoppfatning om hva et slikt program kan bidra med, tatt i betraktning de få midlene som er til rådighet. En annen mulig forklaring kan ligge i den statusen som Oslo har fått som ”fragmentert storby”, og dermed også et stempel som by med lite samhandlingsdyktig næringsliv. Om både Forskningsrådet og de regionale aktørene hadde senket sine forventinger til programmet, ville utfallet gjerne vært annerledes, og dermed også det inntrykket jeg har fått via mine informanter. Med en total budsjettering på 157,8 millioner kroner i 2011 er det ikke mye igjen når dette skal fordeles på de 15 regionene som VRI i dag består av. Skogseid et al (2010) presiserer også at ambisjonene knyttet til programmet kommer i veien for de resultatene som faktisk fremkommer gjennom arbeidet. Kanskje er resultatene fra VRI så langt gode nok, men at de kommer i skyggen av ambisjonene om å gjøre alt for mye på kort tid og med få

---

⁹ For programplan, trykk på link i høyre hjørnet.
http://www.forskningsradet.no/prognett-vri/Om_Programmet/1224529235268

midler. Det eksisterer en rekke innovasjonsprogrammer eller tiltak rettet mot å øke samhandling og innovasjon i en region, og det krever derfor mye for en nytt program som VRI å bevise viktigheten av sin virksomhet.

Den pågående prosessen med å øke regionenes egen innflytelse i utvikling av forsknings- og innovasjonssystemet, da særlig med tanke på fylkeskommunen og deres etter hvert så sentrale rolle, er også et utfall av programmet som nødvendigvis ikke har fått nok oppmerksomhet. Mine informanter fra Akershus fylkeskommune er svært positive til regionaliserte virkemidler, og den rollen som fylkeskommunen nå har i utviklingsarbeidet. Denne rollen er fortsatt relativt fersk, og som informantene mine presiserer er det ikke en dans på roser å få gjennomslag hos Forskningsrådet. Det er imidlertid et positivt bidrag i riktig retning og som VRI-programmet støtter opp under. Skogseid et al (2010) understreker at VRI-programmet i mye større grad enn sine forgjengere, VS 2010, KM og NHS, har bidratt til dette. Midtveiseevalueringen roser også VRI for dette, men det kunne gjerne vært enda mer fokus på dette som et viktig resultat av programmet. Forskningsrådet har uttrykt at fylkeskommunen ikke forstår sin rolle ennå, men det skal ikke tas for gitt at fylkeskommunen umiddelbart forstår eller i tilstrekkelig grad håndterer sin nye rolle etter ti år. Også når det gjelder konkrete resultat fra bedriftene i form av innovasjoner er det ikke noe som så langt er mulig å måle som resultat av programmet. Midtveiseevalueringen konkluderer likevel med at programmet har bidratt til at bedriftene har fått økt kjennskap til hverandre og en mer positiv holdning til FoU. Dette mener de på sikt kan gi seg utslag i høyere innovasjonsgrad, når den regionale kapasiteten bygges opp først (Oxford Research 2012).

De positive utviklingene som har skjedd så langt i programmet vil være med å forme hva som skjer videre, derfor mener jeg dette er resultater som bør verdsettes minst like høyt som klare tall på økt innovasjon i regionen, som er et svært ambisiøst mål for et tiårig program.

6. Konklusjon

Formålet med denne oppgaven har vært å belyse erfaringer fra VRI-programmet i Oslo-Akershus. Oppgaven har hatt en teoretisk vektlegging av systemtilnærmingen, storbyen som innovasjonssenter, virkemiddelapparatet og aksjonsforskning. De teoretiske perspektivene, samt deres grad av overførbarhet vil bli drøftet i delkapittel 6.1. De sentrale spørsmålene har vært knyttet til om programmet vurderes som egnet i hovedstadsregionen, og hvordan mine informanter har erfart at programmet har tatt i betraktning Oslo-Akershus sin særegenhet i form av virkemiddelbruk: hvordan/om programmet oppleves som eksperimentelt. Jeg vil i dette avsluttende kapittelet ta opp igjen forskningsspørsmålene skissert innledningsvis i oppgaven, og svare på disse i lys av det empiriske grunnlaget.

For ordens skyld deler jeg konklusjonen opp etter de ulike underproblemstillingene. Underproblemstillingene overlapper hverandre, men dette belyser også viktigheten av de spørsmålene jeg har besvart og relevansen av de teoretiske bidragene. Hovedproblemstillingen besvares til slutt. Konklusjonen representerer det generelle inntrykket denne studien har gitt av VRI Oslo-Akershus.

U1: hvordan er forholdet mellom de regionale aktørene og Forskningsrådet?

Med dette forskningsspørsmålet har jeg vært interessert i hvordan de regionale aktørene presenterer sitt forholdet til Forskningsrådet, med tanke på søknadsprosess og dialog underveis. Også i forhold til maktperspektiv har dette vært et relevant tema under intervjuene, dvs. hvordan de regionale aktørene opplever at de selv er med i bestemmelsesprosesser.

Mine intervjuer har belyst at forholdet mellom Forskningsrådet og de regionale aktørene tidvis er anspent og preget av en del uenigheter. Det eksisterer forskjeller i ambisjoner, gjennomføringsmetode, og i forhold til hva som vurderes viktig å bruke tid på i arbeidet. En del av frustrasjonen mellom partene var knyttet til dårlig dialog i søknadsprosessen, men dette har Forskningsrådet nå gitt signal om skal bedres i tredje runde. De regionale aktørene ser positivt på at Forskningsrådet har etterfulgt denne kritikken. Virkemiddelbruken i programmet synes også å være et frustrasjonsmoment mellom de to partene. De regionale aktørene hevder programmet i liten grad er åpent for andre virkemidler enn de eksisterende og Forskningsrådet mener på den andre siden at de regionale aktørene ikke har forstått hvordan de skal/kan brukes. I tillegg hevdes det at fylkeskommunen ikke fullt har tatt på seg den rollen de har fått tildelt i forbindelse med en økt regionalisert innovasjonspolitik. Informantene fra fylkeskommunen mener på den andre siden at Forskningsrådet fremdeles har for mye makt i utforming og gjennomføring av programmet.

Et annet aspekt gjelder rapporteringskravet til Forskningsrådet. Mange opplever dette som et hinder for mer meningsfylt arbeid, og videre at det stilles krav til detaljgjengiving på aktørnivå fra de ulike møtene, opplever informantene mine som bortkastet tid. Prinsippet om mål- og resultatstyring bekrefter hvordan dette er et gjennomgående problem fra nasjonalt hold for utviklingsprogrammer som VRI. Det har av Moen (2012) blitt drøftet som et hinder for innovasjonspolitikken og gjenspeiler manglende forståelse på departementsnivå for innovasjonsprosesser.

U2: hvordan oppleves samhandlingskulturen i Oslo?

I det teoretiske rammeverket, samt i kapittel 4, ble samhandlingsutfordringene i Oslo-Akershus presentert. Dette har vært relevant for studien fordi det belyser de utfordringene VRI-programmet står overfor og hvordan de preger det videre arbeidet. Utfordringene ble gjenspeilet i stor grad av mine informanter. Det er en tydelig enighet om at samhandling er et problematisk aspekt ved næringsmiljøet i regionen. Dette beror hovedsakelig på den internasjonale orienteringen som mange av de involverte bedriftene i VRI er preget av, og at samhandling regionalt derfor anses (eller oppleves) som overflødig. Det etterlyses mer tilrettelegging av internasjonale koblinger, både fra mine informanter og midtveisevalueringen, som konkluderte med at VRI ikke dekker dette behovet tilstrekkelig. Dette innrømmet også Forskningsrådet at er for dårlig. I tillegg til dette mente flere av mine informanter at det er dårlig *kultur* for samhandling i regionen og at det patriotiske samholdet mangler. Denne studien kan ikke konkludere i forhold til om dette er tilfellet eller ikke, men ut fra mine informanters beskrivelser gir det likevel indikatorer på at samhandling i Oslo- Akershus er et anspent tema. Isaksen (2010), som nevnt over, hevder også at dette er et problematisk aspekt ved Osloregionen.

U3: hvordan oppleves VRI som et eksperimentelt program?

VRI er programfestet som et eksperimentelt program, hvor bruk av eksisterende og nye virkemidler skal stå sentralt i å løse utfordringer i regionene. Informantene mine er uenige i at programmet etterkommer dette i tilstrekkelig grad. Det er eksperimenteringsdimensjonen av VRI-programmet som mine informanter synes å være minst fornøyd med. De hevder det er vanskelig å være eksperimentell, og de føler seg låst til de forutbestemte virkemidlene. Det er også en utfordringen knyttet til søknadsprosessen, da det eksisterer krav om bruk av minst ett av virkemidlene for å løse utfordringene i regionen. Informantene gir uttrykk for at

virkemidlene kunne i enda større grad vært tilpasset Oslo-Akershus og virkeligheten som eksisterer her, og ikke omvendt. Det pekes på hvordan utfordringene arter seg annerledes i Oslo-Akershus enn i resten av landet, og at det derfor må være større rom for eksperimentering.

Sektorprinsippet ble i analysen drøftet som en mulig forklaring på lav grad av eksperimentering i VRI-programmet. Fagerberg (2009) hevder prinsippet, som fastsetter at hvert departement som distribuerer midler til ulike formål kan øremerke disse ut fra egne interesser, bør revurderes. En departemental styring av midler tyder dermed på at Forskningsrådet til en viss grad er fastlåste bestemmelser fra departementene som finansierer programmet. Fagerberg mener dette i stor grad hindrer utviklingen av en mer helhetlig innovasjonspolitik og at prinsippet gjenspeiler et overordnet problem for hele innovasjonspolitikken og dens grad av legitimitet og handlingskraft i Norge generelt. Med dette poenget vises det hvordan en sektororientert stat vanskelig kan kombineres med territoriell innovasjon og hvordan dette kommer til syne i regionale innovasjonsprogrammer.

”Hvordan er VRI-programmet egnet som tilrettelegger for økt samhandling og innovasjon i hovedstadsregionen Oslo-Akershus?”

Svarene på underproblemstillingene presentert over gir videre grunnlag for å besvare oppgavens forskningsspørsmål. Samlet vil jeg konkludere med at VRI-programmet i Oslo-Akershus fremstår som ambisiøst og relativt lite i hovedstadsregionen grunnet begrensede midler og størrelse. Som tilrettelegger for økt samhandling i Oslo-Akershus synes programmet å være en god bidragsyter til dette, slik drøftet over med opprettelse av nettverk og møteplasser, konferanser og samlinger hvor bedriftene kan utveksle erfaringer og stifte bekjenskaper. Dette er også tiltak som mine informanter vurderer som svært viktige. Innovasjonsaspektet er dog en større utfordring. For det første har programmet svært begrensede midler til å ha en reel påvirkning på innovasjonskapasiteten i bedriftene, og for det andre er dette svært vanskelig å måle. Denne studien har ikke hatt til hensikt å avdekke hvorvidt VRI-programmet fører til økt innovasjon i regionen eller ikke, men som det har blitt presentert over er dette et aspekt ved programmet som synes å være i overkant ambisiøst. Det er beklagelig at ikke informasjon om fremdrift i regionen, samt finansieringsopplysninger, er tilgjengelig. Dette kunne eventuelt ha styrket mine funn. Konklusjonen er derfor basert på *erfaringene* og *opplevelsene* mine informanter sitter igjen med etter å ha vært involvert i programmet, det er viktig at dette understrekes. Andre aktørers erfaringer, supplert med håndfaste beskrivelser av faktiske handlinger, kan vise en annen side.

Denne studien har avdekket at VRI-programmet i Oslo-Akershus er preget av store utfordringer og høye forventninger. Dette misforholdet skaper problemer for gjennomføringen av programmet på en tilfredsstillende måte. Studien har belyst mine informanternes opplevelse av samhandling i Oslo-Akershus som vanskelig, for liten grad av eksperimentering og et noe anspent forhold mellom Forskningsrådet og de regionale aktørene. Likevel eksisterer det i bunn enn genuin tro på at VRI-programmet er en døråpner for økt samhandling og spesielt fylkeskommunen, med påfølgende styrket posisjon som regional utviklingsaktør, er positive til programmets hensikt.

Som drøftet i analysekapittelet har flere gjort seg oppmerksom på fraværet av aksjonsforskning i VRI-programmet (Finsrud 2009; Pålshaugen 2011; Asheim 2001). Denne studien har belyst hvordan bedriftene i VRI-programmet ikke er særlig deltakende og mange har heller ikke kjennskap til programmet de er en del av. Aksjonsforskning tar sikte på læring innad i bedriftene, med tett samarbeid mellom forsker og ansatte, for å kunne dra nytte av dette på en mer overordnet samfunnsnyttig måte. At aksjonsforskning har blitt valgt vekk i andre periode mener jeg er uheldig, og forsterker det Reve og Sasson (2012) refererer til som ”dødens dal”. Som Pålshaugen (2011) påpeker er det nødvendig å lære mer om hva som *leder frem* til de gode løsningene, ikke nødvendigvis bare *hva* som er de gode løsningene.

Utredningskompetanse synes det å være nok av, noe systemperspektivet bidrar i stor grad med, mens sann handlingskompetanse, slik aksjonsforskning tilrettelegger for, er fraværende i nåværende periode av programmet i Oslo-Akershus. En sammensmelting av disse to elementene kan være en styrke for VRI-programmet. Aksjonsforskning kan bidra til å forstå en bedrifts kunnskapsbase, noe Asheim et al (2011) mener er viktig for å lære og innovere. Vi må se innad i bedriftene, ikke bare anse de som brikker i et spill. De utgjør til syvende og sist, i tillegg til FoU-institusjoner, de viktigste komponentene i et innovasjonssystem. Om man ikke har tilstrekkelig med kunnskap om hva som foregår innad i bedriftene, hvordan skal man da klare å forme de og skape regionale fortrinn utad? Det er ikke *regioner* som i seg selv som skaper innovasjoner, det er bedriftene. Fricke og Tötterdill (2004) mener det å skape regionale fortrinn, som VRI-programmet kan sies å ha som underliggende mål, skjer ved bedriftsintern utvikling og det er avgjørende hvordan bedriftene ser seg selv i forhold til det nærliggende regionale miljøet. At bedriftene er så distanserte fra det faktiske arbeidet i VRI Oslo-Akershus kan potensielt være et hinder for læring innad og dannelse av nye nettverk.

Samlet har studien bidratt til å se VRI Oslo-Akershus i det brede perspektiv og gi en pekepinn på de underliggende problemene, også for innovasjonspolitikken som helhet. Utfordringene ved den norske innovasjonspolitikken er ikke bare knyttet til gjennomføring av

de ulike innovasjonsprogrammene og hvorvidt disse er egnet eller ikke, men også hvordan de på departementsnivå anses som nødvendige og viktige satsingsområder. Statsvitere har lenge drøftet konsekvensene av en sektororientert stat, nå er det også et behov for en økonomiskgeografisk tilnærming med tilhørende forståelse av innovasjonsprosesser.

Jeg startet analysen med en visshet om at det i Oslo-Akershus ikke er en utbredt kultur for samhandling, og at innovasjonsnivået er lavere enn hva som forventet av en storby. Det er delvis et korrekt bilde, for samhandling *er* en reel utfordring og innovasjonsnivået i Oslo skal ifølge teorien være høyere enn hva som er tilfellet i dag. En utfordrende samhandlingskultur til tross, denne studien har også satt søkelys mot sektorprinsippet og mål-og resultatstyringsprinsippet. Den har vist hvordan programmene som iverksettes av Forskningsrådet i stor grad er i hendene til departementene og deres egeninteresser. Konfliktene mellom de regionale aktørene og Forskningsrådet er dermed ikke bare knyttet til uoverensstemmelser dem imellom. Det er likevel viktig å understreke at det er VRI Oslo-Akershus som har vært mitt case, og dette skal ikke fremstå en helhetsvurdering av den norske innovasjonspolitikken. Funnene mine har imidlertid synliggjort hvordan svakheter på departementsnivå, får konsekvenser for programmer som VRI, og som denne studien har belyst i tilfellet med VRI Oslo-Akershus.

Det er likevel et annet perspektiv, som jeg drøftet i analysekapittelet, som også kan bidra til å forklare situasjonen i Oslo-Akershus. Det er antagelsen om en ”opplevd mislykkethet”. Med dette menes det at dårlig samhandlingskultur, og den samlede opplevelsen av VRI-programmet i regionen, skyldes de skyhøye ambisjonene og det ”velkjente” faktumet at bedrifter i hovedstaden ikke samarbeider. Dette er noe Vatne (2005), Pålshaugen (2006) og Isaksen (2010) har understreket i sine studier. Det kan dermed tenkes at det er et misforhold med det ”tenkte” grunnlaget for VRI Oslo-Akershus og ambisjonene. Hvorfor er ambisjonene så høye når aktørene er bevisste utfordringene og begrensingene innad i regionen? En av mine informanter beskrev programmet som et ”Ole Brumm program” hvor man skal favne om altfor mye på én gang. Det er viktig å spørre seg om programmet ville fått en annen status eller blitt opplevd annerledes av mine informanter om ambisjonene knyttet til resultater ikke hadde vært så høye som de er per dags dato. Slik både Gustavsen (2011) og Uyarra og Flanagan (2010) diskuterer, er det viktig å ha i mente at regionale innovasjonssystemer ikke gir noen mal på hvordan styre regional utvikling og innovasjon. Enkelte begrep har fått mer politisk oppmerksomhet enn andre, og forfatterne mener dette bidrar til en feilaktig forståelse og bruk av innovasjonssystemer. Det er viktig å kjenne til innovasjonsteorier og anerkjenne at man ikke kan ”skape” et system, man må jobbe med det eksisterende. Dette er ikke å si at VRI Oslo-

Akershus har hatt som ambisjon å skape et helt nytt innovasjonssystem, men målsettingene til programmet vitner om en for stor tiltro til hva et nasjonalt program evner å gjennomføre. Det er viktig med langsiktig tenkning og ambisjoner for en region, men for Oslo-Akershus del mener jeg det ville vært fordelaktig å senke ambisjonene et par hakk og justere de etter hva som er realistisk å få til i løpet av ti år. Som flere av mine informanter påpekte var de svært positive til nettverkene som programmet organiserer, og kanskje er dette et godt nok resultat? En opplevd dårlig samhandlingskultur tatt i betraktning, er opprettelsen av nettverk og møteplasser for aktørene hvor man kan utveksle erfaringer og stifte nye bekjentskap gjerne nok i seg selv, eller i hvert fall et godt utgangspunkt for videre arbeid. Det finnes ingen superteori på hvordan skape et godt innovasjons- og samhandlingsklima, det virker derfor meningsløst å skulle forvente at et tiårig program, i et land hvor innovasjonspolitikken fremdeles er et ferskt tema, skal løse alle utfordringene på én gang. I Oslo-Akershus eksisterer det utfordringer i gjennomføringen av programmet som jeg mener bør adresseres først som sist, men det er gjerne vel så viktig å ha et realistisk bilde av hva som er mulig å få til. VRI fungerer som tilrettelegger for samhandling og bedriftene får gjennom programmet økt kjennskap til hverandre. Kanskje dette er et godt utgangspunkt for innovasjonsfattige Norge? Ballen har begynt å rulle, men det er også nødvendig at bedriftene involveres tettere i utviklingen av programmet, samt at deres holdning til samhandling omstilles.

6.1 Teoretisk overførbarhet – hva tilfører studien?

Resultatene av denne studien har stort sett vært i tråd med det teoretiske grunnlaget. Som jeg forventet og presiserte i teorikapittelet har det vært utfordrende å skille mellom de teoretiske bidragene i gjennomføringen av analysen. Teorier som faller under kategorien ”innovasjonsteori” henger uløselig sammen, passende nok slik også nærmest alt som er en del av innovasjonsprosesser gjør. Systemperspektivet fronter samhandling som en av de viktigste aspektene for økt innovasjon og dette har vært nyttig også i denne studien for å belyse samhandlingsutfordringene regionen bærer preg av, og hvordan dette har innvirkning på VRI-programmet. Lav grad av samhandling preger videre Oslo-Akershus som innovasjonshovedstad, det andre teoretiske perspektivet i oppgaven. Mine informanter anser samhandling mellom bedrifter og bedrifter og FoU som vanskelig i regionen og dette styrker ikke hovedstadens posisjon som innovasjonssenter, slik også Isaksen (2010) påpeker. Innovasjonspolitikken bærer videre med seg de fleste teorier knyttet til innovasjon, men virkemiddelapparat og virkemiddelbruk i innovasjonsprogrammer har vært sentralt her. VRI

har blitt beskrevet som et ”eksperimentelt program i regional økonomisk utvikling”, men som ifølge mine informanter ikke oppleves som spesielt eksperimentelt. Virkemiddelbruk for økt samhandling og innovasjon blir hyllet som gode tiltak, men som Isaksen (2010) igjen påpeker, må virkemidlene bære preg av de stedene de er ment å operere i. Forskningsrådets virkemidler i VRI-programmet er de samme i alle regionene og dette er en svakhet ved programmet som har blitt tydeliggjort ved Oslo-Akershus, og mine informanters opplevelse av programmet som eksperimentelt. Dette viser at selv regionaliserte innovasjonsprogram har elementer av top-down styring og det er behov for ytterligere regionalisering og lokal tilpasning.

Studien belyser hvordan kritikken av innovasjonssystemer, som Uyarra og Flanagan (2010) ytrer, også er relevant i norsk sammenheng. VRI Oslo-Akershus bærer preg av store ord og lovnader, men mine informanter opplever en viss skuffelse knyttet til gjennomføring av programmet grunnet det store spriket mellom lave bevilgninger og høye ambisjoner. Den har også vist viktigheten av et nærmere samarbeid mellom systemtilnærmingen og aksjonsforskning i innovasjonsprogram. Som nevnt er systemperspektivet bygget på en antagelse om at det eksisterer et ”system” og aksjonsforskning kan bidra med ”handling” i systemet og en sammensmelting av disse to elementene kan være et godt utgangspunkt for den videre utviklingen av det norske virkemiddelapparatet. Oppgaven setter i perspektiv de valgene som har blitt gjort underveis om ikke å aktivt bruke aksjonsforskning som forskningstilnærming i forskerprosjektet i VRI 2. Dette har blitt drøftet i sammenheng med manglende forståelse av hva som foregår innad i bedriftene og hvordan de best innoverer. Utvikling av regionale innovasjonssystem bør i større grad involvere aksjonsforskning fordi selve grunnlaget for innovasjon (bedriftene) må forstås i tilstrekkelig grad for videre å kunne tilrettelegge for økt samhandling og nettverksdannelse. Innovasjoner skapes ikke av ”regioner”, men av bedriftene innenfor (og utenfor) regionen. Et forsterket bedriftsinternt fokus i VRI-programmet spesielt, og i innovasjonsprogrammer generelt, er derfor viktig.

På grunn av manglende inkludering av bedrifters (og deres ansattes) deltakelse i programmet kan det stilles spørsmålsteget ved om programmet i realiteten anvender ”triple helix”, slik som tiltenkt. Fylkeskommunen representerer de ”regionale myndighetene”, men hvor godt integrert er næringslivet og FoU-institusjonene? I Oslo-Akershus søknad til VRI 2 (upublisert notat), understrekes det at deltakere fra FoU-miljøer bevisst er utelatt fra partnerskapet i styringsgruppen. FoU-institusjoner involveres i de ulike prosjektene som de respektive bedriftene får VRI-støtte til, men det synes å være en avstand mellom Forskningsrådet og disse aktørene som er uheldig.

7. Anbefalt videre studier

Basert på denne studien og dens konklusjoner mener jeg det er fruktbart å undersøke funnene nærmere, med et mer spisset fokus. I forhold til VRI-programmet hadde det vært interessant å gå bedriftene mer i sømmene, og avdekke deres holdninger og erfaringer med programmet. Det er én ting å svare på spørreundersøkelser, slik som i midtveisevalueringen, det er en annen å drøfte programmets relevans med en objektiv part (forsker). Her er det viktig at ikke bare lederne i bedriftene intervjues, men også ansatte som er mer involvert i bedriftens virke. Ettersom jeg konkluderer med at bedriftene bør involveres mer i utformingen av programmet og at det tilrettelegges mer for bedriftsintern læring, er dette et avgjørende perspektiv å dokumentere som et startskudd for dette.

I tillegg til dette peker *sektorprinsippet* og *prinsippet om mål- og resultatstyring* seg ut som interessante kandidater til videre forskning. Fra et innovasjonsteoretisk standpunkt synes disse å være utdaterte og motsigende element i den statlige virksomheten som i beste fall hindrer videre utvikling av de innovasjonspolitiske virkemidlene. Prinsippene står i kontrast til forskning på innovasjon og innovasjonsprosesser og det synes å være en av grunnene til at den norske innovasjonspolitikken ikke har fått rotfeste som prioritert satsingsområde i dag, slik også Fagerberg (2009) har understreket. Skal innovasjonspolitikken forbedres er dette et moment som bør adresseres først som sist. En kan spørre seg hvorfor dette er tilfelle for den norske innovasjonspolitikken. Muligens er det regjeringens manglende tillitt til institusjonens evne til gjennomføring? I så fall står det i kontrast til tillitsaspektet til den norske styringsformen som helhet. Tillit i norsk næringsliv og i samfunnet forøvrig er noe som har blitt lagt merke til ut over landets grenser og som oppsummerer store deler av den ”norske modellen”. En samfunnsgeografisk tilnærming til utfordringen ved den sektororienterte staten ville vært nyttig i det videre arbeidet for en styrket innovasjonspolitikk, et område dominert av statsvitere.

8. Litteratur

- Amin, A., & Thrift, N. (2002). *Cities: reimagining the urban* (Vol. 1): Taylor & Francis.
- Asheim, B. T. (2001): Learning regions as development coalitions: Partnership as governance in European workfare states? Concepts and Transformation. *International Journal of Action Research and Organizational Renewal*, 6, 1, 73-101
- Asheim, B. (2012). The changing role of learning regions in the globalizing knowledge economy: a theoretical re-examination. *Regional Studies*, 46(8), 993-1004.
- Asheim, B. T., Boschma, R., og Cooke, P. (2011). Constructing regional advantage: Platform policies based on related variety and differentiated knowledge bases. *Regional Studies*, 45(7), 893-904.
- Asheim, B.T, Cooke, P., og Martin, R. (2006). The rise of the cluster concept in regional analysis and policy: a critical assessment. *Clusters and regional development: critical reflections and explorations*, 1-19.
- Asheim, B.T, Ebersberger, B. og Herstad, S (2012): *MNCs between the global and the local. Knowledge bases, proximity and globally distributed knowledge networks*. I Heidenreich, M (red.) *Innovation and Institutional Embeddedness of Multinational Companies. New Horizonz in International Business series* s.77-104
- Asheim, B. T., & Gertler, M. S. (2005). The Geography of Innovation. I J. Fagerberg, D. C. Mowery & R. R. Nelson (red.), *The Oxford Handbook of Innovation*. Oxford: Oxford University Press.
- Asheim, B. T., & Isaksen, A. (1997). Location, agglomeration and innovation: Towards regional innovation systems in Norway? *European Planning Studies*, 5(3), 299-330.
- Asheim, B. T., & Mariussen, Å. (2010). Nordisk innovasjonspolitik i et komparativt perspektiv. In O. R. Spilling (red.), *Innovasjonspolitik. Problemstillinger og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Asheim, B. T., Smith, H. L., & Oughton, C. (2011). Regional innovation systems: theory, empirics and policy. *Regional Studies*, 45(7), 875-891.
- Aslesen, H. W. (2006). *Innovation in an urban context* (Vol. 165). Doktoravhandling. [Lund]: Royal University of Lund, Sweden, Department of Geography.
- Askildsen T. og Halvorsen K. (2005). Offentlige utviklingsagenter – tilfellet Oslo Teknopol. I Vatne E. (red.) *Storbyene i kunnskapsøkonomien : arena for kunnskapsdeling og nyskapning*. Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Bathelt, H., Malmberg, A., & Maskell, P. (2004). Clusters and knowledge: local buzz, global pipelines and the process of knowledge creation. *Progress in Human geography*, 28(1), 31-56.
- Baxter, J. (2010). Case Studies in Qualitative Research. I. Hay (red.), *Qualitative Methods in Human Geography*. Ontario: Oxford University Press.

- Berge, D. G., & Gammelsæter, H. (2004). Innovasjonspolitikken uutholdelige tålmodighet. I P. Aarbo & H. Gammelsæter (red.), *Innovasjonspolitikken scenografi. Nye perspektiver på næringsutvikling*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Berger, A.-H. (2006). *Hvilke vitenskapelige og etiske utfordringer ligger i valget av aksjonsforskningsperspektivet i tilknytning til et praktisk skoleutviklingsprosjekt?* Doktorgradspaper.. Tilgjengelig på: <http://munin.uit.no/handle/10037/2272> [Lest: 18.01.13]
- Boschma, R. A., & Frenken, K. (2006). *Why is economic geography not an evolutionary science? Towards an evolutionary economic geography*. *Journal of Economic Geography*, 6(3), 273-302. doi: 10.1093/jeg/lbi022
- Coe, N. M., Hess, M., Yeung, H. W. c., Dicken, P., & Henderson, J. (2004). 'Globalizing' regional development: a global production networks perspective. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29(4), 468-484.
- Cooke, P. (2001). Regional innovation systems, clusters, and the knowledge economy. *Industrial and corporate change*, 10(4), 945-974.
- Cooke, P. N., Boekholt, P., & Tödtling, F. (2000). *The governance of innovation in Europe: regional perspectives on global competitiveness*: Burns & Oates.
- Cooke, P., Gomez Uranga, M., & Etzebarria, G. (1997). Regional innovation systems: Institutional and organisational dimensions. *Research Policy*, 26(4-5), 475-491.
- Cooke, P., & Leydesdorff, L. (2006). Regional development in the knowledge-based economy: The construction of advantage. *The Journal of Technology Transfer*, 31(1), 5-15.
- Cooke, P., & Morgan, K. (1998). *The associational economy: firms, regions, and innovation*. Oxford: Oxford University Press.
- Cope, M. (2010). Coding Qualitative Data. I I. Hay (red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Ontario: Oxford University Press.
- Dowling, R. (2010). Power, Subjectivity, and Ethics in Qualitative Research i I. Hay (red), *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Ontario: Oxford University Press.
- Dunn, K. (2010). Interviewing. In I. Hay (Ed.), *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Ontario: Oxford University Press.
- Edquist, C. (1997). *Systems of innovation : technologies, institutions and organizations*. London: Pinter.
- Edquist, C. (2005). Systems of Innovation. I J. Fagerberg, D. C. Mowery & R. R. Nelson (red.), *The Oxford Handbook of Innovation*. Oxford: Oxford University Press.
- Fagerberg, J. (2003). Schumpeter and the revival of evolutionary economics: an appraisal of the literature. *Journal of Evolutionary Economics*, 13(2), 125-159.
- Fagerberg, J. (2009). Innovasjonspolitiske virkemidler. *Dugnad for verdiskaping– Kunnskapsplattformen. Kunnskapsdugnaden. Tekna, LO og NHO*. Tilgjengelig på: http://www.kunnskapsdugnad.no/ikbViewer/Content/777664/090319_Jan%20Fagerberg_Innovasjonspolitiske%20virkemidler.pdf [Lest: 07.03.13]

- Fagerberg, J., Mowery, D. C., & Verspagen, B. (2009). *Innovation, path dependency and policy : the Norwegian case*. Oxford: Oxford University Press.
- Finsrud, H. D. (2009). Den norske modellen og regionalisering av forskningen: Et nytt utviklingstrinn eller styrt avvikling? *Sosiologi i dag*, 39(1).
- Florida, R. (1995). Toward the learning region. *Futures*, 27(5), 527-536.
- Florida, R. (2003). Cities and the creative class. *City & Community*, 2(1), 3-19.
- Frenken, K., van Oort, F., & Verburg, T. (2007). Relate variety, unrelated variety and regional economic growth. *Regional Studies*, 41(5), 685-697.
- Fricke, W., & Totterdill, P. (2004). *Action research in workplace innovation and regional development*. Amsterdam: John Benjamins Pub. Co.
- Gustavsen, B. (2006). Theory and Practice: the Mediating Discourse. I P. Reason & H. Bradbury (red.), *Handbook of Action Research: the concise paperback edition*. London: Sage.
- Gustavsen, B. (2011). Innovation, Participation and 'Constructivist Society'. In M. Ekman, B. Gustavsen, B. T. Asheim & Ø. Pålshaugen (Eds.), *Learning Regional Innovation. Scandinavian Models*. London: Palgrave MacMillan.
- Isaksen, A. (2004). Knowledge-based clusters and urban location: the clustering of software consultancy in Oslo. *Urban Studies*, 41(5-6), 1157-1174.
- Isaksen, A. (2010). Innovasjonspolitik i et regionalt perspektiv. I O. R. Spilling (red.), *Innovasjonspolitik. Problemstillinger og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Isaksen, A., og Asheim, B. T. (2008). Den regionale dimensjonen ved innovasjon. In A. Isaksen, A. Karlsen & B. Sæther (Eds.), *Innovasjoner i Norske næringer - et geografisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Isaksen, A. og Vatne, E. (2005): Kunnskapssamfunnet, byvekst og politikk, i E. Vatne (red.), *Storbyene i kunnskapsøkonomien*. Arena for kunnskapsdeling og nyskaping, Oslo: Spartacus Forlag.
- Jacobs, J. (1969). *The economy of cities*. New York: Random House.
- Jakobsen, S-E. og Fløysand, A. (2010) *Hvordan regissere innovasjoner*. Tilgjengelig på: <http://www.hib.no/senter/nyskaping/forskning/documents/jakobsenogfloysandhvordanregissereinnovasjoner.pdf> [Lest: 25.02.13]
- Jakobsen, S.-E., Byrkjeland, M., Båtevik, F. O., Pettersen, I. B., Skogseid, I., & Yttredal, E. R. (2012). Continuity and change in path-dependent regional policy development: The regional implementation of the Norwegian VRI programme. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography*, 66(3), 133-143.
- Jakobsen, S-E. & Fløysand, A. (2010). *Hvordan regissere innovasjoner?* Tilgjengelig på: <http://www.idunn.no/ts/plan/2010/01/art14?highlight=jakobsen%20og%20fl%C3%B8ysand#highlight> [Lest: 04.02.13]
- Jakobsen, S-E., & Onsager, K. (2008). Innovasjonspolitik for regional næringsutvikling. I A. Isaksen, A. Karlsen & B. Sæther (red.), *Innovasjoner i norske næringer - et geografisk perspektiv*.

- Bergen: Fagbokforlaget.
- Johnsen, Hans Chr. Garmann (2011) *Regionale Innovasjonsstrategier og anvendt forskning på innovasjon* i Johnsen, Hans Chr. Garmann og Pålshaugen, Øyvind. Red. (2011). *Hva er innovasjon? Perspektiver i norsk innovasjonsforskning*. Cappelen Damm, Høyskoleforlaget, Kristiansand.
- Johnstad, T. (2007). *Bedriftsnettverk, regional utvikling og aksjonsforskning*. Østlandsforskning. Tilgjengelig på:
http://www.forskningsradet.no/prognett/vri/Publikasjoner_20072008/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadervalue1=+attachment%3B+filename=Innlandetjohnstad-regtrend1-07bedriftsnettverk.pdf&http://www.forskningsradet.no/prognett+vri/Publikasjoner_20072008/Sat
 [Lest: 04.04.13]
- Kaloudis, A. (2003). *Ringvirkninger av direkte innovasjonsvirkemidler : en drøfting* (Vol. 03-2003). [Oslo]: SINTEF, Centre for Innovation Research.
- Lundvall, B.-Å. (1992). *National systems of innovation: towards a theory of innovation and interactive learning*. London: Pinter Publishers.
- Lundvall, B.Å. (1996). *The Social Dimension of The Learning Economy*. Druid Working Paper No. 96-1.
- Lundvall, B. Å. (2007). *Innovation System Research and Policy. Where it came from and where it might go*. Paper presented at the CAS Seminar, Oslo.
- Lundvall, B.Å. (2008). *Innovation and competence building in the learning economy – implications for innovation policy*. Oslo: Kunnskapsdugnaden, Tekno LO NHO
- Martin, R. (2000). Institutional approaches in economic geography. I E. Sheppard and T. J. Barns (red.) *A companion to Economic Geography*. Oxford and Malden, MA: Blackwell Publishing, 77-94.
- Moen, E. (2012). *Forsknings- og innovasjonspolitik. Norske utfordringer i lys av internasjonale endringer*. Forskningsrapport 1/2012. Handelshøyskolen BI.
- Nelson, R. (1993). *National Innovation Systems: A Comparative Analysis*. Oxford: Oxford University Press
- NOU (2010). *Medvirkning og bestemmelse i arbeidslivet*. Norges offentlige utredninger 2010:1, Arbeidsdepartementet. Tilgjengelig på:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/dok/nouer/2010/NOU-2010-01/8/4.html?id=598391> [Lest: 17.04.13]
- OECD (2008). *Reviews of Innovation Policy: Norway*. Tilgjengelig fra:
http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Vedlegg/REGA/Forskning,%20utredninger%20og%20evalueringer%20fom%2008/OECD%20Reviews%20of%20Innovation%20Policy%20-%20Norway_2008.pdf [Lest: 22.02.13]

- Onsager, K., Gundersen, F., og Sørli, K. (2010) *Osloregionen – mangfold, innovasjon og utvikling*. NIBR-rapport 2010:12
- Onsager, K., og Haraldsen, T. (2009). *Utredning av forslag til Regional FoU-strategi for Oslo/Akershus*. NIBR/TØI-rapport 2009.
- Oxford Research. (2012). *Alle skal med? Midtveisevaluering av Virkemidler for Regional FoU og Innovasjon*.
- Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. London: Macmillan.
- Porter, M. E. (1998). *Clusters and the new economics of competition* (Vol. 76): Harvard Business Review Watertown.
- Pålshaugen, Ø. (2009). *Research in action: The development of cluster specific innovation strategies in the Oslo region*. Paper presented at the EGOS Colloquium, Barcelona.
- Pålshaugen, Ø. (2011). Research in Action: The Development of Cluster-Specific Innovation Strategies in the Oslo Region. In M. Ekman, B. Gustavsen, B. T. Asheim & Ø. Pålshaugen (red.), *Learning Regional Innovation. Scandinavian Models*. London: Palgrave MacMillan.
- Ragin, C. C., & Amoroso, L. M. (2011). *Constructing social research : the unity and diversity of method*. Thousand Oaks, California: Pine Forge Press.
- Reason, P., & Bradbury, H. (2006). *Handbook of action research: the concise paperback edition*. London: Sage.
- Reve, T. (2006). *Innovasjonssystemer, næringsklynger og verdiskaping*. Dugnad for verdiskaping – Kunnskapsplattformen. Tilgjengelig på:
http://www.kunnskapsdugnad.no/ikbViewer/Content/745838/3.1%20Innovasjonssystemer_Rev_e.pdf [Lest: 06.03.13]
- Reve, T., & Sasson, A. (2012). *Et kunnskapsbasert Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schumpeter, J. A. (1934/83). *The theory of economic development : an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Skogseid, A. I., Jakobsen, S.-E., Ragni, E., & Pettersen, I. B. (2010). *Innovasjonsteori i møte med realitetene, erfaringar frå den nye VRI satsinga*. Tilgjengelig på:
<http://www.idunn.no/ts/plan/2010/01/art13> [Lest: 10.05.13]
- Sotarauta, M., & Linnamaa, R. (1998). *Urban competitiveness and management of urban policy networks: some reflections from Tampere and Oulu*. Cities at the Millenium, London.
- Spilling, O. R. (2010). *Innovasjonspolitik : problemstillinger og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget
- Spilling, O. R. (2010). Innovasjonspolitikens rasjonale. I O. R. Spilling (red.), *Innovasjonspolitik. Problemstillinger og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Spilling, O. R., & Aanstad, S. (2010). Norsk innovasjonspolitik på 2000-tallet. I O. R. Spilling (red.), *Innovasjonspolitik. Problemstillinger og utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Storper, M. (1997). *The regional world : territorial development in a global economy*. New York: Guilford Press.

- Stortingsmelding nr. 7 (2008-09). *Et nyskapende og bærekraftig Norge*. Nærings- og handelsdepartementet
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget
- Thune, T. M., Gulbrandsen, M., Klitkou, A., Ramberg, I., Aanstad, S., & Olsen, D. S. (2012). Produktivt samspill? Forsknings- og innovasjonssamarbeid mellom næringsliv og FoU-miljøer, NIFU- rapport 24/2012
- Tödtling, F., & Trippel, M. (2005). One size fits all?: Towards a differentiated regional innovation policy approach. *Research Policy*, 34(8), 1203-1219.
- Uyarra, E., & Flanagan, K. (2010). From regional systems of innovation to regions as innovation policy spaces. *Environment and planning. C, Government & policy*, 28(4), 681.
- Vatne, E. (2004) *Kunnskapsoversikt. Osloregionens betiding som senter for næringsviktighet*. Samfunnsøkonomisk debatt SØD-17/04. Norges Handelshøyskole, Bergen
- Vatne, E. (2005). *Storbyene i kunnskapsøkonomien : arena for kunnskapsdeling og nyskapning*. Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Vatne, E. (2006). *Storbyene. Arena for "ny" økonomi?* Norges Handelshøyskole.
- Weber, M., Roth, G., & Wittich, C. (1968). *Economy and society*. Vol. 3, 956-1003. New York: Bedminster Press
- Winchester, H. P. M., & Rife, M. W. (2010). Qualitative Research and It's Place in Human Geography I. Hay (red), *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Ontario: Oxford University Press.

9. Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Tittel: Et steg i riktig retning? Erfaringer fra VRI-programmet i hovedstadsregionen

Mål:

Denne oppgaven søker å problematisere forholdene rundt den norske innovasjonspolitikken, med fokus på Forskningsrådets VRI-satsing på regional utvikling; VRI Oslo/Akershus er mitt case. Oppgaven skal drøfte hvordan VRI Oslo/Akershus håndterer sitt arbeid i hovedstaden og hvordan Oslo som Norges største by og hovedstad påvirker deres arbeid for å øke innovasjonskapasiteten i næringslivet. Flere tiltak og programmer har blitt iverksatt for å profilere Oslo som en attraktiv by for økonomiske aktiviteter og det har blitt forsøkt å øke samhandlingen mellom kunnskapsinstitusjoner og bedrifter med varierende hell. Hvordan er VRI Oslo/Akershus egnet til å takle de utfordringene som foreligger i en fragmentert storby som Oslo? Oppgavens teoretiske rammeverk berører systemtilnærmingen, virkemiddelbruk, storbyer som innovasjonssenter og aksjonsforskning. Det trekkes på teorier om samlokalisering, samhandling og klyngedannelse da en av hovedoppgavene til VRI Oslo/Akershus er å tilrettelegge for "...utviklingen av sterke innovasjons- og næringsklynger."

Hvert intervju er forventet å vare i ca 30-60 min. Intervjuene vil være semi-strukturerte, det vil si at jeg holder meg til intervjuguiden, men trenger ikke nødvendigvis følge den slavisk, samt at jeg kan spille på svarene som jeg får underveis. Intervjuguiden, selv om rimelig detaljert, vil fungere som en pekepinn på hvilke temaer jeg ønsker å diskutere.

Generelt:

1. Generell informasjon om informanten; navn, yrke, arbeidssted, utdanning, arbeidsområde osv.
2. Er dette første gangen du arbeider med et slikt prosjekt. Eventuelt hvilke andre prosjekt har du jobbet med/hvor?

VRI:

3. Hvor lenge har du hatt kjennskap til VRI?
4. Hvordan ble du engasjert i VRI?
5. I hvilken grad mener du VRI virkelig er med på å skape mindre gap mellom næringslivet og FoU? Og på hvilken måte?
6. Hvordan mener du VRI Oslo/Akershus skiller seg fra de andre VRI prosjektene i landet?

Forventninger til arbeid med VRI:

7. Hva er dine egne forventninger til VRI?
8. Hvordan føler du VRI er egnet som program i hovedstaden?
9. Hva er de største utfordringene med VRI i hovedstaden?
10. Tror du VRI programmets tiltak er riktig for å fremme samhandling mellom næringslivet og FoU i Oslo?
11. Hvordan jobbes det nå frem mot VRI 3 og videre arbeid i Oslo? Hva kan gjøres annerledes ved neste omgang?
12. Hvordan ser dere resultater ved deres arbeid?

Makt og påvirkning:

13. Hvem er, i ditt syn, den parten med mest makt i VRI?
14. I hvilken grad nyttiggjør VRI seg av forskning på regional utvikling og innovasjon? Hva med erfaringer fra utlandet?
15. Hva mener du kunne vært gjort annerledes i VRI Oslo/Akershus?
16. Hvordan kan VRI styrkes?

Innovasjonspolitik og den norske situasjonen:

17. Hvordan oppfatter du VRI som et innovasjonspolitisk tiltak?
18. Norge skiller seg fra Sverige og Finland ved å føre en noe mer bred innovasjonspolitikk. VRI blir fremhevet som et av det mest konkrete innovasjonspolitiske tiltak vi har i dag. Hvordan er din vurdering av dagens innovasjonspolitikk i Norge?

19. Hva slags betydning tror du VRI har for næringslivet her i Oslo og deres samhandling med forskningsinstitusjoner?
20. Det forskes mye på innovasjon i urban kontekst og det er flere som hevder at byer skal fungere som et lands innovasjonssenter. Det er hovedsakelig her informasjon og kunnskap fra utlandet kommer først og bearbeides. Hvordan opplever du dette i forhold til Oslo?
21. Hvordan vurderer du VRI annerledes enn andre innovasjonstiltak som har vært iverksatt? Oslo Teknopol har fått mye kritikk, samt Hovedstadsprosjektet som de ledet. Hvordan kan VRI kompensere for andre programmers svakheter?
22. Hva mener du selv skal til for at et innovasjonspolitisk tiltak skal lykkes i Oslo?
23. Hvordan vurderer du VRI som prosjekt? Hva er din erfaring?
24. Er det noe du ønsker å legge til?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter

Mitt navn er Benedicte S. Bendiksen og jeg er masterstudent i samfunnsgeografi ved UiO. Jeg ønsker å skrive masteroppgave om VRI Oslo-Akershus, for å avdekke hvordan dette innovasjonspolitiske tiltaket håndterer utfordringene i hovedstaden.

Jeg ønsker å vite hvordan de engasjerte i VRI vurderer prosjektet, hvilke utfordringer de står overfor, hvordan de jobber med innovasjonsrettet arbeid i Oslo osv. Jeg ønsker også å få nærmere innsikt i hvordan VRI Oslo-Akershus skiller seg fra de andre VRI prosjektene i landet, med tanke på Oslo og de mulighetene som det her eksisterer.

Jeg vil gjerne utføre samtaler med nøkkelinformanter som er i direkte tilknytning til VRI Oslo-Akershus (ansatte) eller andre som på ulike måter er tilknyttet VRI. Derfor ønsker jeg å snakke med deg. Jeg håper intervjuet kan gjennomføres snarest mulig, eller når det eventuelt passer best for deg.

All informasjon som samles inn blir behandlet konfidensielt og opplysninger som kan knyttes til enkeltpersoner blir anonymisert dersom det er av informantenes ønske. Innsamlet data skal benyttes som empirisk grunnlag for min masteroppgave som avsluttes i mai 2013.

Jeg håper dette lar seg gjøre og jeg tar kontakt i nærmeste fremtid for å avtale tidspunkt for samtale.

Du har muligheten til å trekke deg som informant når som helst i prosessen og all data knyttet til deg vil bli slettet.

Dersom du skulle ha noe videre spørsmål knyttet til dette kan du kontakte meg per epost ved benedicte.bendiksen@gmail.com eller på telefon 94865051. Du kan også kontakte min veileder ved UiO (institutt for sosiologi og samfunnsgeografi) Bjørnar Sæther ved bjornar.sather@sosgeo.uio.no.

Oppgaven er godkjent ved Norsk Samfunnsvitenskapelig Data Tjeneste AS.

Med hilsen,

Benedicte S. Bendiksen

Vedlegg 3: Informert samtykke.

Erfaringer knyttet til VRI-programmet i hovedstadsregionen

Data hentet fra intervjuene skal bidra til min masteroppgave i samfunnsgeografi, institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO.

Studentens navn er Benedicte Søgner Bendiksen og jeg kan nås på benedicte.bendiksen@gmail.com eller 94865051. Min veileder er Bjørnar Sæther, bjornar.sather@sosgeo.uio.no.

Prosjektet har som hensikt å belyse hvordan VRI Oslo-Akershus håndterer innovasjonsrettet arbeid i hovedstaden. Hvilke utfordringer byr dette på og hvordan vurderes arbeidet med VRI som meningsfylt for Oslo?

Jeg søker informanter som er direkte involvert i VRI Oslo/Akershus sitt arbeid og som kan belyse problemstillingen. Det er frivillig å delta i studien og informantene kan trekke seg når som helst, uten grunn, samt kreve å være anonym.

Når studien avsluttes i mai 2013 vil all data bli anonymisert og lagret i ett år (dette fordi studien muligens vil ha relevans for andre som ønsker å studere det samme).

Jeg har mottatt skriftlig informasjon om studien og ønsker å delta i studien:

Vedlegg 4: Informantliste

Regional representant for Oslo-Akershus (Forskningsrådet)

Programkoordinator for VRI (Forskningsrådet)

Prosjektleder for samhandlingsprosjektet i VRI 2 (Akershus fylkeskommune)

Prosjektansvarlig for VRI 2 (Akershus fylkeskommune)

Representant fra Oslo Teknopol

Representant fra Oslo Kommune

Representant fra Arbeidsforskningsinstituttet

Prosjektleder for forskningsprosjektet i VRI 2 (TIK-senteret, UiO)